

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΩ 1907

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1912

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

42 - ΟΔΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ - 42

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΩ 1907

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου ποιημα ὑπὸ Ἰωάννου Πολέμη . . .	Σελ. 577
Θάσος ὑπὸ Γεωργίου Σωτηριάδου . . .	578
Αἱ ἱστορικαὶ συνθήμαι περὶ εἰρήνης ὑπὸ Χ. Α.	591
Ἐφύσις ἐκ τῶν τοῦ Ἐμερσον, μετὰφρ. Θ. Φλωρᾶ (τέλος) . .	609
Τέσσαρες ἡμέραι ἐπεισόδιον τοῦ ὁσσοτουρκικοῦ πολέμου ὑπὸ Βασβολὸδ Γκαρσίν, μετὰφρ. Κ. Α.	622
Χρονικά	635
Ἀναγνωστήριον	637
Περιεχόμενα Ἰανουαρίου - Δεκεμβρίου 1912	638

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΔΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ

ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΙΔΡΥΘΕΙΣ ΤΩ 1899 ΥΠΟ Δ. ΒΙΚΕΛΑ

ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Ι. ΑΘΑΝΑΣΑΚΗΣ Πρόεδρος, Δ. ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ Αντιπρόεδρος, Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ,
Δ. ΜΑΤΕΡΙΣ, Γ. ΠΑΣΠΑΤΗΣ, Π. Β. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ, Ε. ΡΩΜΑΝΟΣ,
Σ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ, Γ. Σ. ΣΤΡΕΪΤ.

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην δραχ. 7

Διὰ τὰς λοιπὰς γῆρας γράμματα χρυσῶ 8

(Ἄνευ τῶν βιβλίων)

Μετὰ τῶν βιβλίων δρα. 10 καὶ φρ. χρ. 12.

Ἐκαστὸν τεύχος χωριστὰ πωλεῖται δρα. 1 εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Κρήτην — φρ. χρ. 1,20 εἰς τὰς λοιπὰς γῆρας.

Ἡ "ΜΕΛΕΤΗ", ἐκδίδεται κατὰ μῆνα εἰς τεύχη ἐκ σελίδων 64, κατὰ δὲ τοὺς θερινοὺς μῆνας, Ἰούλιον — Ἰουλίον καὶ Αὐγουστον — Σεπτέμβριον, ἐκδίδεται ἀνὰ ἓν τεύχος, ὥστε ἕκαστος ἐτήσιος τόμος ἀποτελεῖται ἐκ δέκα τευχῶν, ἧτοι 640 σελίδων.

Αἱ συνδρομαὶ τῆς "ΜΕΛΕΤΗΣ", καταβάλλοντα, εἰς τὰ Γραφεῖα τοῦ Συλλόγου ἢ ἀποστέλλονται ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ διὰ συστημένων ἐπιστολῶν, ταχυδρομικῶν ἢ τραπεζικῶν ἐπιταγῶν καὶ χαρτονομισμάτων Γαλλίας, Ἀγγλίας, Γερμανίας, Αὐστρίας, Ἰταλίας, Ρωσίας, Ἀμερικής.

Ἡ "ΜΕΛΕΤΗ", ΤΟΥ 1907, ΤΟΥ 1908, ΤΟΥ 1909, ΤΟΥ 1910, ΤΟΥ 1911 ΚΑΙ ΤΟΥ 1912

ἀποτελεῖ 6 τόμους, ἕκαστον ἐξ 640 σελίδων, πολυτελῶς δεδεμένους. Ἐκαστος: δραχ. 10 διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην — φρ. χρ. 12 διὰ τὴν Ἀλλοδαπήν. Μόνον τὸ πολυτελὲς περιχάλυμμα δραχ. 2 διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην — φρ. χρ. 2 διὰ τὴν Ἀλλοδαπήν. Ἀπηλλαγμένα ταχυδρομικῶν. Οἱ 6 τόμοι ἐμοδ' ἀδειοῦν δραχ. 30 καὶ φρ. χρ. 36. Πολυτελῶς δεδεμένοι δραχ. 42 καὶ φρ. χρ. 48.

ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Φιλάνια ἀπ' τὴν Ἀνατολὴ μᾶς ἔφερε τ' ἀγέρι καὶ τὰ φιλάκια ἐφτέρωσαν — φιλὶ καὶ περιστέρου κι' ἀπλωσεν ἡ Μαννοῦλά μας φιλόστοργη τὰ χέριά κι' ἀγκάλιασεν ὅσα νησιά τόσα καὶ περιστέρια.

— Ἐγὼ θὰ στήσω γιὰ ὅλα σας χρυσὸ περιστεριῶνα ψηλά σὲ μιὰ θεόρατη κι' ἀπόκορη κολῶνα, νὰ μὴ φοβᾶστε κυνηγό, νὰ μὴ σᾶς πιάνουν δίχτυα. "ὦ! δὲν τὰ λησιμονῶ ποτὲ τὰ δάκρυα, τὰ ξενύχτια ὅσο σᾶς ἔννοιωθα ἢ φτωχὴ μέσα σὲ χέρια ξένα τί λέω σὲ χέρια; στὰ κλουβιά τὰ σιδεροπλεγμένα ποῦ τὰ φτεροκοπούσατε μὲ τρομαγμένα μάτια μαδῶντας τῆς φτεροῦγες σας στ' ἀσύντριφτα πλεμμάτια. Κ' ἐγὼ πονοῦσα κ' ἔκλαιγα κ' ἔλεγα μοναχὴ μου: — Δὲν θὰ βρεθῆ ἓνας δράκοντας νὰ πάρῃ ἀπ' τὴν ψυχὴ μου τὸν πόθο καὶ τὸν πόνο τῆς νὰ διπλοδυναμώσῃ, νὰ πάῃ ἐκεῖ ποῦ καρτεροῦν πόνοι καὶ πόθοι τόσοι; Καὶ βρέθηκεν ὁ δράκοντας κι' ἀπ' τὴν ψυχὴ μου ἐπῆρε τὸν πόθο καὶ τὸν πόνο τῆς, καὶ τοῦ εἶπα τότε: σῦρε. Κ' ἦρθε, τὸ κῦμα σκίζοντας τοῦ Αἰγαίου μὲ τὴν ὁρμὴ του κι' ἦταν καπνὸς ἡ ἀνάσα του καὶ φλόγα ἡ δύναμί του κι' ἦρθε γοργὰ κ' ἐσύντριψε τ' ἀσύντριφτα τ' ἀτσάλια...

Ἄκουω πλατάγισμα φτερῶν ἢ φλοῖσβο ἀπ' ἀκρογιαλίας;

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΟΛΕΜΗΣ

Θ Α Σ Ο Σ

Ἡσυχος, σχεδὸν γαλήνιος καιρὸς εἶχεν εὐνοήσῃ τὸ δεκαοκτάωρον ταξίδι μας ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ εἰς τὸ Κάστρον τῆς Δήμου καὶ τὸ δῖωρον ἐκεῖθεν μέχρι τοῦ Μοῦδρου, τοῦ μεγάλου λιμένος αὐτῆς.

Τὸ Κάστρον εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου, μὲ δύο χιλιάδας περίπου κατοίκους. Ὁ μικρὸς ὄρμος του εἶναι ἔλως διόλου ἐκτεθειμένος εἰς τοὺς νοτίους ἀνέμους. Ἔχει καὶ μίαν ἐπικίνδυνον ὑφαλον, τὴν ὁποίαν τῶρα σημειώνει πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τεθεῖσα σημαδοῦρα. Ὁ τόπος ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸν φρούριον, τὸ ὁποῖον ἐγείρεται ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ, ἀποκρήμνου βράχου πρὸ τῆς πόλεως. Πρὶν ἀκόμη πλησιάσωμεν, μᾶς χαιρετᾷ ἀπὸ τὰς ὑψηλάς του ἐπάλξεις καὶ τοὺς καταρρέοντας πύργους ἡ κυανόλευκος. Βαθεῖα συγκλίσεις κατέχει ὄλους. Κάποιος μᾶς ἐνθυμίζει τὸ ἀνδραγάθημα τῆς κόρης Μαρούλας, ἡ ὁποία τὸ 1475 ἔσωσε διὰ τῆς ἀνδρείας της τὸ ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκούμενον ἐνετικὸν φρούριον. Ἄλλ' ἡ προσοχή μας στρέφεται περισσότερο πρὸς τοὺς δυνατὰ κωπηλατοῦντας Ἕλληνας ναύτας, οἱ ὁποῖοι ἐκ τοῦ λιμεναρχείου ἔρχονται πρὸς ἡμᾶς. Τὰ παιδιὰ ἐκεῖνα εἶναι, τὰ ὁποῖα σήμερα κυριαρχοῦν τοῦ Αἰγαίου. Ὑπερήφανος βυθίζει τὴν πρῆράν της εἰς τὸ ἀφρίζον κύμα ἡ κομψή μας «Πελοπόννησος» τοῦ Γουδῆ, ἀτμόπλοιον τῆς ἐπιτάξεως, διότι φρουροὶ τῆς ἐλευθερίας, ἡγεμόνες τῆς θαλάσσης οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι ἐκτείνουν τὴν προστασίαν των ἐπὶ τῶν νήσων καὶ τῶν ἀκτῶν αὐτῆς. Δὲν εἶναι ὄνειρον πλέον, δὲν εἶναι ἐλπίς, εἶναι ἀλήθεια· εἴμεθα ἔθνος δυνατόν, ἔθνος μέγα. Κυβέρνα, Ἕλλάς, τὰ κύματα! . . .

Ἐκαρδιζόμεθα μὲ ἓνα ναύτην, ὅστις μὴ ἐννοῶν τὸν πειθαρχικώτατα λέγοντα πρὸς αὐτὸν κάτι τι Τούρκον λεμβοῦχον — οἱ λεμβοῦχοι τοῦ Καστροῦ εἶναι σχεδὸν ὅλοι ἀκόμη Τούρκοι — τοῦ δείχνει μὲ χειρνομίας ὄχι κολακευτικὰς ὅτι δὲν καταλαμβάνει

τίποτε ἀπὸ τὰ λόγια του. Ἀντικρὺ πρὸ τοῦ λιμεναρχείου ἄλλοι Τούρκοι κινοῦνται ἀνω-κάτω νωχελῶς. Ἐνθαρρυνθέντες ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν τρόπον, παρέμειναν εἰς τὸν τόπον ὡς ἀνενόχλητοι πολῖται, αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι ἕως χθὲς τοὺς πάντας ἐνωχλοῦσαν, ἐκλεβαν καὶ ἐτυραννοῦσαν. Ἔως ἑκατὸν ἀπὸ αὐτοῦς ἔτρωγαν τὸ λιμεναρχεῖον. Εἰς τὴν κυβέρνησιν δὲν ἔδιδαν τίποτε ἢ σχεδὸν τίποτε. Ἀπόδειξις ὅτι ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν διοίκησιν ἐντὸς εἰκοσιν ἡμερῶν αἱ εἰσπράξεις μὲ τὸν ἐλαφρότατον ἑλληνικὸν δασμὸν ἔφθασαν τὸ ποσὸν τῶν χιλίων πεντακοσίων λιρῶν, εἰς ὅσον δὲν ἔφθασαν ἐπὶ δύο κατὰ συνέχειαν ἔτη ὑπὸ τὴν νεοτουρκικὴν διοίκησιν μὲ ὄλας τὰς ἀδικίας καὶ καταπιέσεις τῶν φορολογουμένων.

Περισσότερον ὁμως τῆς μισῆς ὥρας δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ μείνωμεν ἔμπροσθεν τοῦ Καστροῦ. Ὁ πλοίαρχός μας γνωρίζει ὅτι νύκτα ἀπαγορεύεται ἐπὶ ποινῇ ὄχι ἐλαφρᾷ, ἐπὶ ποινῇ κανονιοβολισμοῦ καὶ καταδυθίσεως, ὁ εἰσπλους εἰς τὸν Μοῦδρον, καὶ σπεύδει νὰ ἀπάρῃ ἐγκαίρως. Ἐν τούτοις εἶναι βέβαιον ὅτι θὰ φθάσωμεν νύκτα καὶ φροντίζει νὰ τηλεφωνηθῇ τοῦτο πρὸς τὸν ναύαρχον διὰ νὰ μᾶς δεχθοῦν φιλικῶς οἱ μαυροὶ κέρβεροι, τὰ ἀντιτορπιλλικά μας, τὰ παραφυλάττοντα εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος, ὅπου ναυλοχεῖ ὁ στόλος.

Ἡ «Πελοπόννησος» διαγράφει μέγαν κύκλον διὰ νὰ παραπλεύσῃ δεύτερον μικρὸν λιμένα, τὸ Τηγάνι, καὶ εἰσέλθῃ κατόπιν εἰς τὸν Μοῦδρον. Καθ' ὄλην τὴν ἀκτὴν κρύπτονται ὑπὸ τὸ κύμα ἐπικίνδυνοι ὑφαλοὶ καὶ ξέρες.

Μετὰ δύο ὥρων πλοῦν εἰς τὸ παχὺ σκότος τῆς ὀμιχλώδους νυκτός, μὲ τὸν ἀρχίζοντα ἤδη νὰ λυσοῦ κυριολεκτικῶς βορρᾶν, αἴφνης ἐξέρχεται ἀπὸ μίαν μαύρην σκιὰν ἀμυδρὰ λάμψις καὶ ἀκούεται δυνατὴ βροντή. Ἦτο κανονιοβολισμός, ἀσφαιρος βεβαίως, ἐναντίον μας ἐκ μέρους ἀντιτορπιλλικοῦ. Αὐτὴ ἦτον ἡ «φιλικὴ» ὑποδοχὴ. Ἀμέσως ὁμως ἐπῆλθεν ἡ συνεννόησις καὶ ἡρέμα ἐπλεύσαμεν ἀκόμη μισὴν ὥραν ὑπὸ τὸ ἐκτυφλωτικὸν φῶς τῶν προβολέων τοῦ στόλου — ὅπερ καὶ φοβερὰ ἐδαιμόνιζε τὸν αὐστηρὸν Σπετσιώτην πλοίαρχον, διότι τὸν ἐσύγχιζε εἰς τὸν δρόμον του — μέχρις ὅτου ἀγκυροβολήσαμεν ὄχι μακρὰν τοῦ «Ἀθέρωφ», τοῦ Μπάρμπα-Γεώργου, καθὼς τὸν λέγουσιν θωπευτικὰ οἱ ναῦται του.

Ἐξημερώθημεν ἐκεῖ μὲ φρικτὸν καιρὸν. Ἄνεμος σφοδρότατος, βροχή, σύνεφα πικρότατα, χιόνι εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη, ἔξω εἰς τὸ πέλαγος ἀγρία θάλασσα. Ὁ Μοῦδρος ὅμως εἶναι ἀσφαλέστατος κόλπος. Ὅλος ὁ στόλος μας, πλὴν τῶν περιπολούντων καὶ φρουρούντων τὴν θάλασσαν ἀντιτορπιλικῶν, ἦτο ἕτοιμος πρὸς ἔξοδον πᾶσαν στιγμὴν. Πλήθος φορτηγῶν ἦσαν παρόντα διὰ τὰς ἄλλας χρείας. Ἔδιδαν ἀνθρακας, πολεμεφόδια καὶ πετρέλαιον. Πετρέλαιον χρειάζεται ὁ «Δελφίν», τὸ καταδύομενον, μὲ τὴν ἀλλόκοτον μορφήν του. Καὶ ὁ γνωστὸς τοῦ ἐν Σαλαμίνι ναυστάθμου «Καρχαρίας», γυρίζει ἐκεῖ ἐπάνω-κάτω. Φέρνει νερὸν ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην! Ἐὰν χρειάζονται, ὡς ἤκουσα, εἰς μεγάλας ποσότητας ἰδίως τὰ τρία παλαιὰ θωρηκτά.

Ἡ ξηρὰ ὅμως ἢ περὶ τὸν κόλπον εἶναι ἀθέατος ἕνεκα τῶν νεφῶν. Μετὰ τρεῖς ἑβδομάδας, ἐπιστρέφων μὲ καλλίτερον καιρὸν, παρετήρησα ὅτι λευκὰ χωρία κατοικοῦνται ὀλίγον ὑψηλότερα τῶν ἀκτῶν. Δένδρον ὅμως ἢ φυτὸν δὲν διακρίνεται πούθενά. Φαίνεται ὡς διὰ νόμου ἀπηγορευμένη ἢ φύτευσις των. Πραγματικῶς δάσος δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν νῆσον, εὐφορον ἄλλως καὶ κτηνοτρόφον. Δὲν ὑπάρχει καὶ κανὲν ὑψηλὸν βουνόν. Ἐὐὐ ὑψηλότερον ἔχει ὀλιγώτερον τῶν πεντακοσίων μέτρων ὕψος. Μέλλον ὅμως γεωργικὸν καὶ κτηνοτροφικὸν ἔχει μέγα ἡ νῆσος. Ἦκουσα ὅτι Ἀθήμιος ἐν Αἰγύπτῳ πλουτήσας ἔχει προσδιορίσῃ διὰ τοιοῦτον σκοπὸν χιλιάδας τινὰς λιρῶν. Τοιαύτην τοῦλάχιστον διάθεσιν τῶν χρημάτων ζητεῖ, καθὼς ἔμαθα, ὁ νῦν μητροπολίτης, πρῶην Μοναστηρίου καὶ Βοδενῶν. Πρέπει νὰ εἶναι κάτι τι ἀνώτερον παρὰ σπάνιος κληρικὸς ὁ ἱεράρχης αὗτος.

Σκέπτομαι ὅτι καὶ ἀρχαιολογικῶς θὰ εἶναι σπουδαία ἡ νῆσος. Οἱ κληροῦχοι Ἀθηναῖοι ἀνέθεσαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν τὴν ὑπὸ τοῦ Φειδίου ποιηθεῖσαν περίφημον «Λημνίαν Ἀθηναῖν». Ἐκ τῆς Λήμνου φιλόπατρις ἀνὴρ μετέφερεν εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν σπουδαιότητα μὲ ἑλληνικὰ γράμματα γραμμένην ἐπιγραφὴν τυρρηνικῆς ἰσως γλώσσης. Δὲν θὰ κρύπτη ἀρὰ γε ἡ γῆ τῆς νήσου καὶ ἄλλα ὅμοια εὐρήματα;

Ἀλλὰ τὰς σκέψεις αὐτὰς ἀποκρούω ἐνώπιον τοῦ ὠραίου θεάματος τῶν ναυτῶν καὶ ἀξιωματικῶν τῶν τορπιλικῶν καὶ ἀντιτορπιλικῶν μας. Ἐρχονται μερικοὶ εἰς τὴν «Πελοπόννη-

σον», ζητοῦντες ὅτι ἐξ Ἀθηνῶν ταῖς ἐστέλλετο. Εἰς ἓνα νεαρὸν ἀξιωματικὸν ἐγνώριζα ὅτι ἐφρόντισεν ἢ σύζυγος νὰ στείλῃ μαζί μὲ τὸ γράμμα καὶ ποτήριον γλυκοῦ. Ἀλλὰ φεῦ! μόνον τὸ γράμμα ἔφθασε σῶον καὶ ἀβλαβές. Μοῦ κάμνει ἐντύπωσιν ἡ εὐρωστία τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ἰδίως τὸ καλοθρεμμένον καὶ παχουλὸν πρόσωπόν των. Ἡ κοπιωδεστάτη ὑπηρεσία τοῦς ὠφέλησεν ὅλους. Ἡ ὑπηρεσία εἰς τὰ περιπολοῦντα ἀντιτορπιλικὰ καὶ τορπιλικὰ εἶναι βαρυτάτη μὲ τὴν φρικτὴν κακοκαιρίαν ποῦ ἐπικρατεῖ ἀπὸ ἑβδομάδων. Καὶ ὅταν ἐπανέλθουν ἀπὸ τὴν διήμερον περιπολίαν, ἀνθρακεύουν ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας. Τοῦτο εἶναι ὄχι ἐλαφροτέρα ὑπηρεσία. Τὰ ἀντιτορπιλικὰ «τρώγουν φοβερὸ κάρβουνο». Καὶ ἀμέσως πάλιν πρέπει νὰ ἐξέλθουν εἰς τὸ τρικυμιῶδες πέλαγος· ἐννοεῖται νύκτα καὶ ἡμέραν· ἰδίως νύκτα, χωρὶς φῶτα, μὲ τὰ μάτια τέσσερα.

Οἱ ναῦται μοῦ φαίνονται ἀληθινοὶ λύκοι τῆς θαλάσσης. Τί μορφαί, φοβερὰ σκληραγωγημένοι ἀπὸ τὸν κόπον καὶ τὰ κύματα! Ὁ στόλος μας διέρχεται σχολεῖον ἀπαράμιλλον, διότι εἶναι σχολεῖον τοῦ πολέμου. Ποῖον σῶμα ναυτῶν καὶ ἀξιωματικῶν ἐτοιμάζει ὁ πόλεμος αὐτὸς καὶ διὰ τὸ μέλλον, εἶναι εὐνόητον. Καὶ ἐπάνω εἰς ὅλα κυβερνῆται σιδερένιοι, ναύαρχος χαλύβδινος. Κυβέρνα, Ἑλλάς, τὰ κύματα! . . .

Τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ἡ «Πελοπόννησος» ἡ κομπῆ ἀνεπαύετο πλησίον τοῦ φοβεροῦ τὴν ὄψιν Μπάρμπα-Γεώργου. Ὁ βορρᾶς ἦτο ἀμελικτός. Τέλος τὴν τρίτην νύκτα μετὰ τὰ μεσάνυκτα ἐδγῆκεν εἰς τὸ πέλαγος καὶ τὸ πρῶτ' εὕρισκόμεθα εἰς τὴν Ἴμβρον. Καλὰ-καλὰ ὅμως δὲν ἀντελήφθην τὴν νῆσον. Ὁ σάλος ἐξακολουθοῦσεν ἀκόμη. Κατόπιν ἐπρόβαλεν ὁ ἥλιος ὀλίγον, ὅτε παρεπλέομεν τὴν μεγαλοπρεπεστάτην Σαμοθράκην καὶ μετὰ πολλὴν ὥραν μὲ δυσκολίαν ἀγκυροβολήσαμεν δι' ὀλίγας στιγμὰς εἰς τὸν ἀνοικτὸν ὅλως διόλου ὄρμον της.

Ἐὐὐ βουνὸν τῆς Σαμοθράκης, χιονοσκεπές, σχεδὸν δύο χιλιάδες μέτρα ὑψηλόν, ἀνυψώνεται τόσον ἀποτόμως ἀμέσως ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ὥστε φαίνεται πολὺ ὑψηλότερον τῶν ὑψηλῶν βουνῶν τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι καὶ ἀρκετὰ δασώδης ἡ νῆσος καὶ εὐφορος. Οἱ κάτοικοι της ὅμως δὲν εἶναι φαίνεται καὶ πολὺ καλόβουλοι ἄνθρωποι. Ὁ ἀξιωματικὸς λιμενάρχης μᾶς λέγει

ὅτι ἐκδικοῦνται ἀλλήλους διὰ μικροπράγματα μὲ πολὺ κακὸ-
δουλον τρόπον. Κόπτουν τὰ νεόφυτα τοῦ πλησίον, τοῦ ἐχθροῦ
των, καὶ κόπτουν τοὺς μαστοὺς τῶν αἰγῶν διὰ νὰ τὸν ζημιώ-
σουν τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸν πληγώσουν θανασίμως. Κάποιος
αὐστηρότατος νόμος, καὶ αὐτὸς ἀμειλίχτως ἐφαρμοζόμενος, θὰ
χρειασθῆ διὰ νὰ ἔλθουν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἰς θεογνωσίαν.
Τοὺς βασανίζουν ὅμως πολὺ καὶ τοὺς ἐξαγριώνουν οἱ σκληροὶ
αὐθένται-ἐπιχειρηματίαι τοῦ τόπου.

Ἐπιβίβασις καὶ ἀποβίβασις ἐδῶ, καθὼς καὶ εἰς τὴν Ἴμβρον,
εἶναι δυσκολώτατον πρᾶγμα κατὰ τὸν χειμῶνα διὰ τὴν ἔλλει-
ψιν ἀσφαλοῦς ὀπισθόποτε ὄρμου. Τὰ πλοιάρια ἀνασύρονται
εἰς τὴν ἀκτὴν. Ἄλλη σωτηρία δὲν ὑπάρχει.

Ἀντικρὺ μας εἶχομεν ἐπὶ ἀρκετὴν ὥραν τὴν εἴσοδον τοῦ
Ἑλλησπόντου. Διακρίνομεν καλῶς καὶ τοὺς φανοὺς αὐτῆς. Τὶ
ἐξευτελισμὸς τῶν Τούρκων! Δεσμοφύλακές των ἡμεῖς, τοὺς κρα-
τοῦμεν ἐκεῖ μέσα εἰς τὴν εἰρικήν των. Ἡ Ἐλευθερία μετρά
σήμερα μὲ βία γῆν καὶ θάλασσαν.

Ἦτο σκότος βαθὺ τῆς νυκτός, ὅταν ἐπλησιάσαμεν εἰς ὀλίγων
μέτρων ἀπόστασιν τὰ ἀμυδρὰ φῶτα τοῦ λιμένος τῆς Θάσου.
Μὲ ῥίγος ἠσθανόμην τί θὰ ἐσήμαινεν, ἂν ἐπρόκειτο ν' ἀποβι-
βασθῶμεν τοιαύτην ὥραν εἰς τουρκικὸν λιμένα, καὶ ἐν βαθείᾳ
εἰρήνῃ, ἐννοεῖται. Τώρα γελαστοί, ζῶηροὶ ναυτόπαιδες Ἑλληνες
μᾶς ὑποδέχονται. Μὲ προχείρους μόνον διατυπώσεις ἀποβιβα-
ζόμεθα. Ἐφημερίδες, νέα, εἶναι ἡ πρώτη ἐρώτησις τοῦ μικροῦ
ἀγήματος τῶν ναυτῶν καὶ τῶν ἐγχωρίων. Ἡ Θάσος ἔχει τώρα
ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος διὰ τοῦ ἀτμοπλοίου τῆς ἐπιτάξεως συγκοι-
νωνίαν μὲ τὸν Πειραιᾶ μόνον καὶ μὲ κανένα ἄλλον λιμένα.
Πρέπει νὰ περιμένουν οὕτω ἕως δώδεκα ἡμέραις ἐν κακοκαιρίᾳ,
ἕως ὅτου μάθουν τί γίνεται εἰς τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Ἡπει-
ρον, εἰς τὰς νήσους. Διότι αὐτὰ εἶναι μόνον τὰ νέα ποῦ ἐπιθυ-
μοῦν ν' ἀκούσουν.

Καὶ ἡ ἐπιούσα ἡμέρα καὶ ὄλαι αἱ ἄλλαι, κατὰ τὰς ὁποίας
διέμεινα εἰς τὴν νῆσον, ἦσαν βροχεραὶ, τρικυμιώδεις. Ἐγνώ-
ρισσα ἐπομένως μόνον τὸν Λιμένα, τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου.
Ἄλλ' εἶχα εὐκαιρίαν νὰ περιπλεύσω καὶ τὸ πλεῖστον αὐτῆς
μὲ τὸ μικρὸν γερμανικὸν ἀτμόπλοιον, τὸ ἐκτελοῦν τὴν ὑπηρε-

σίαν ταύτην, καὶ ἐκ τῆς ἀκτῆς τοῦλάχιστον νὰ θεωρήσω τὰ
ῥαῖα χωρία καὶ τὰς πρὸς τὴν θάλασσαν ἀνοιγομένους μικρὰς,
ἐλαιοφύτους κοιλάδας.

Ὁ «Λιμένας» εἶναι ὁ μόνος ἀσφαλῆς καὶ εὐρύχωρος ὄρμος
τῆς Θάσου. Βλέπων πρὸς βορρᾶν, καλυπτόμενος καὶ ὑπὸ τῆς
νησιῶδος Θασοπούλας, δὲν προσβάλλεται ἀπὸ κανέναν ἄνεμον.
Ὅλιγον ἴσως μόνον ἀπὸ τὸν μαῖστρον.

Εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ λιμὴν τῆς ἀρχαίας πόλεως Θάσου.
Σήμερον εἶναι ἀπλοῦν ἐπίγειον τοῦ μίαν καὶ μισὴν ὥραν ἀπέ-
χοντος χωρίου Παναγία, διὸ καὶ ἄλλως λέγεται Σιάλα Πανα-
γιάς. Ἀριθμεῖ πεντήκοντα ἢ ὀγδοήκοντα οἰκίας.

Ἡ θέσις του εἶναι ὠραιότατη, ἀπαράμιλλος δύναται τις νὰ
εἰπῆ, ὅταν λάθῃ ὑπ' ὄψει ὅτι πλὴν τῶν θαυμασίων νήσων
Μυτιλήνης καὶ Χίου πᾶσαι σχεδὸν αἱ λοιπαὶ τοῦ Αἰγαίου, καὶ
μάλιστα αἱ Κυκλάδες, κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι ἄδενδροι καὶ
βραχίωδεις.

Ἡ Θάσος δλόκληρος εἶναι ἓνα δάσος. Καὶ ὅση δὲν κατέχε-
ται ἀπὸ πεῦκα ἐλατοειδῆ ἢ ἐν μέρει καὶ ἀπὸ ἔλατα, κατέχεται
ἀπὸ ἐλαιῶνας.

Εἰς τὸν λιμένα σώζονται ἔτι ἐν μέρει καὶ αὐτοὶ οἱ μῶλοι τῆς
ἀρχαίας πόλεως. Ἡ μικρὰ παράκτιος πεδιάς, ὅλη ἐλαιοφύτος,
περιβάλλεται ἀπὸ τὰ κατὰφυτα χαμηλὰ βουνά. Εἰς μίαν βρα-
χώδη κάπως ῥάχιν ἔκειτο ἡ ἀρχαία ἀκρόπολις, μετασχημα-
τισθεῖσα κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα εἰς πολύπυργον μικρὸν φρού-
ριον. Εἰς παρακειμένην κορυφὴν, ἐντὸς πάλιν τῆς ἀρχαίας
ἀκροπόλεως, ἀνεσκάφη ὑπὸ Γάλλων ἀρχαιολόγων μέγας ναὸς
τοῦ Ἀπόλλωνος. Τὰ τεῖχη τοῦ ἀρχαίου περιβόλου τῆς πόλεως,
μὲ ὠραίους πυλῶνας, σώζονται ἀρκετά. Καὶ ἀνάγλυφα ἀξιολο-
γώτατα, ὡς κοσμήματα τῶν εἰσόδων, σώζονται εἰς αὐτάς. Ἡ
Γαλλικὴ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν ἐργάζεται ὀραστηρίως πρὸς ἀπο-
κάλυψιν τῆς ἀρχαίας πόλεως. Πολυάριθμα γλυπτὰ καὶ ἐπιγρα-
φαί, πανταχοῦ διεσπαρμένα ἢ ἐντειχισμένα εἰς τὰς οἰκίας ἢ
κρυπτόμενα εἰς αὐτάς περισυλλέγονται νῦν φροντίδι τοῦ Διαι-
κτητοῦ, τοῦ Δημάρχου καὶ τῶν Ἐφόρων τοῦ σχολείου εἰς καταρ-
τισμὸν ἐγχωρίας συλλογῆς φυλαττομένης εἰς μουσεῖον.

Ὅλιγον ἔξω τοῦ μικροῦ χωρίου ἐκτείνονται τὰ πλούσια λει-

βάδια αὐτοῦ. Εἰς τοιοῦτον τόπον μακάριον εὐνόητον εἶναι πόσον δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ καὶ ἡ μελισσοτροφία. Καὶ πραγματικῶς σπουδαῖον αὐτοῦ προϊόν εἶναι καὶ τὸ μέλι.

Ἡ Θάσος κατοικεῖται μόνον ὑπὸ Ἑλλήνων. Ὅχι μόνον οὐδὲν τουρκικὸν χωρίον ὑπάρχει, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Λιμένα, ὅπου μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως ἠδρευαν αἱ τουρκικαὶ ἀρχαί, ὀλίγιστοι Τούρκοι ὑπῆρχον, οἱ εὐάριθμοι κυβερνητικοὶ ὑπάλληλοι μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των. Οὗτοι ἀπελύθησαν ἐννοεῖται ἀμέσως, καὶ μετὰ τινὰς ἡμέρας εὐγενῶς ἀπεπέμφθησαν, ὅτε ἡ νῆσος κατελήφθη ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν ἀγχημάτων.

Ἐν τούτοις μουσουλμᾶνοι ὑπάλληλοι ἀκόμη ὑπάρχουν εἰς τὸν Λιμένα καὶ μία μουσουλμανικὴ ἀρχὴ ὑφίσταται. Αὕτη εἶναι ἡ χεδιδικὴ. Ἀκριδῶς ἐπάνωθεν τοῦ ὑπὸ νεωτέρων μόλων, ἐγειρομένων ἐπὶ τῶν ἀρχαίων, ἀσφαλιζομένου λιμενίσκου μικρῶν πλοιαρίων εἶναι κτισμένον τὸ ἀρκετὰ εὐπρεπὲς μέγαρον τῆς χεδιδικῆς ἀρχῆς τῆς νήσου, ὀλίγον μακρύτερα τοῦ πολὺ μικροτέρου οἰκήματος τοῦ Ἑλληνικοῦ Διοικητοῦ, ὅπου ἄλλοτε ἔμενεν ὁ καϊμακάμης τῆς νήσου.

Ἡ χεδιδικὴ αὕτη ἀρχὴ πρὸ ὀλίγων ἔτι ἐτῶν ἦτο καὶ ἡ πολιτικὴ ἀρχὴ τῆς Θάσου. Ἀλλὰ τὰ ἀπὸ τοῦ Μωχάμετ-Ἀλῆ δικαιώματα ἐκεῖνα τοῦ Χεδίβου τῆς Αἰγύπτου κατηργήθησαν, ἡ νῆσος ὑπήχθη τελείως εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ ὠρισμέναι μόνον προνομίαι βακουφικαὶ ἐπεφυλάχθησαν διὰ τὸν Χεδίβην, τὰς ὁποίας καὶ ἡ πρὸ δύο περὶ-που μηνῶν ἐγκατασταθεῖσα ἑλληνικὴ Διοίκησις δὲν κατήργησεν.

Ὁ Χεδίβης διὰ τῶν ἐν τῇ Λιμένι ὑπαλλήλων τοῦ εἰσπράττει ἔτι τὸ δέκατον ἐκ τῆς ἐλαιοπαραγωγῆς, τριάκοντα δὲ ἐπὶ ταῖς ἑκατὸν ἐκ τῆς πλουσίας οἰκοδομικῆς καὶ ναυπηγικῆς ξυλείας, καὶ ἄλλα δικαιώματα ἐκ τοῦ μέλιτος, τοῦ κηροῦ καὶ τῆς πίσσης. Ὅταν ἡ παραγωγὴ τοῦ ἐλαίου εἶναι μεγάλη, τὸ εἰσπραττόμενον δέκατον ἀνέρχεται εἰς ἑκατὸν χιλιάδας δραχμῶν. Ἐν γένει τὰ εἰσοδήματα τοῦ χεδιδικοῦ βακουφίου ἀνέρχονται φαίνεται μέχρι δεκαπέντε χιλιάδων λιρῶν ἑτησίως.

Τὸ ποσὸν εἶναι σημαντικόν. Δι' αὐτοῦ θὰ ἠδύναντο νὰ γίνουν σπουδαιότατα κοινῆς ὠφελείας ἔργα εἰς τὴν νῆσον καὶ βεβαίως θὰ παραστῇ ἀνάγκη νὰ κανονισθῇ ἄλλως τὸ ζήτημα μετὰ τὴν

εἰρήνην καὶ τὴν ὀριστικὴν προσάρτησιν τῆς νήσου εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος. Καὶ νομικῶς ἔμως τὸ δικαίωμα τοῦ Χεδίβου δὲν στηρίζεται, καθὼς ἤκουσα, ἐπὶ ἀσφαλοῦς βάσεως, διότι καὶ αὐτὸς ὁ τουρκικὸς νόμος δὲν ἀναγνωρίζει ὡς περιουσίαν ἀναφαίρετον τὴν τοιοῦτου εἶδους περιουσίαν βακουφίων. Διότι πρὸς κανένα σκοπὸν, οὔτε πρὸς εὐαγῆ, δὲν δύναται νὰ χαρισθῇ κτῆμα ἢ εἰσόδημα τοῦ Κράτους. Μόνον ἰδιωτικαὶ δωρεαὶ δύνανται ν' ἀποτελέσουν ἀναφαίρετον βακουφικὴν περιουσίαν.

Καλῶς κατηρτισμένον μέγα ἐλαιουργεῖον ἐκτίσθη εἰς τὸν Λιμένα ὑπὸ τοῦ Χεδίβου. Τὸ δέκατον λαμβάνεται εἰς ἐλαίας καὶ ἐκεῖ παρασκευάζεται τὸ ἔλαιον. Φέτος τὸ ἐξ αὐτοῦ εἰσόδημα τοῦ χεδιδικοῦ βακουφίου ἦτο ἴσον πρὸς τὸ μηδέν. Ἡ παραγωγὴ τῶν ἐλαίων ἦτο μικρὰ καὶ μετὰ τὴν ἐκρηξιν τοῦ πολέμου ἀφέθη τὸ πρᾶγμα εἰς τοὺς ἐλαιῶνας, παρασυρθέν ὑπὸ τῶν βραγδαίων ἀδιακόπων βροχῶν.

Δὲν ὑπῆρχον ὁμῶς καὶ χεῖρες νὰ τὸ συνάξουν. Ἡ ἐπιβληθεῖσα καὶ εἰς τοὺς χριστιανοὺς στρατολογία ἠνάγκασεν ὄλους σχεδὸν τοὺς ἐγγλίκοις, νέους καὶ ἀνδρας, ἢ νὰ φύγωσιν ἐκ τῆς νήσου ἢ νὰ καταφύγωσιν εἰς τὰ ἀπρόσιτα μέρη τῶν δασῶν καὶ βουνῶν. Τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς τῶν Ἑλλήνων τῆς Τουρκίας ἔνεκα τῆς στρατολογίας τῶν χριστιανῶν ἀμυδρότατα μόνον ἀντιλαμβάνομεθα μακρόθεν. Ἐφαρμοζόμενον τελείως τὸ διαβολικὸν σχέδιον τῶν Νεοτούρκων, θὰ ἔφερεν ἀσφαλῶς εἰς δεινὴν μείωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, εἰς ἐρήμωσιν πολλῶν τόπων. Εἶχον ἀρχίσῃ ἤδη πολὺ πρὸ τοῦ πολέμου τὰ δεινὰ ἀποτελέσματα τῆς καταστάσεως ταύτης νὰ γίνωνται πολλαχῶς αἰσθητὰ καὶ θ' ἀπεδεικνύοντο τελείως ὀλέθρια, ἂν ἤθελε δοθῇ ἀκόμη ὀλίγος καιρὸς εἰς τοὺς Τούρκους νὰ ἐξακολουθήσουν ἀνενόχλητοι τὸ ἔργον των. Χάριτι Θεοῦ ὁ πόλεμος ἦλθεν εἰς τὴν καταλληλοτάτην στιγμήν διὰ νὰ σωθῶμεν ἐκ τοῦ ὀλέθρου. Ὅστις θέλει νὰ κρίνῃ περὶ τῆς ἀπολύτως ἐπιβεβλημένης ἀνάγκης τοῦ πολέμου μας, ἅς λάβῃ ὑπ' ὄψει καὶ τὴν παρατήρησιν ταύτην.

Πόσον θλιβερὰ, ἀγωνιώδης καὶ οἰκτρὰ ἦτο ἡ κατάστασις τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ πρὶν τόσον ἀπροσδοκῆτως δι' αὐτὸν καὶ τοὺς Τούρκους ἐκτραγῆ ὁ πόλεμος, βαθύτατα ἠσθάνθη ἐκ

τῶν διηγήσεων τῶν ἀνθρώπων περὶ τινῶν περιστατικῶν κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Θάσου ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ.

Τὸν κατάπλου τῆς στόλου εἰς τὸν Λιμένα ἀντελήφθησαν οἱ ἄνθρωποι μόνον κατ' αὐτὴν τὴν στιγμήν τῆς ἐμφανίσεώς του ἐντὸς τοῦ μικροῦ ἕρμου, διότι τὴν θέαν πρὸς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν κρύπτει ἡ ἐξ ἀνατολῶν περιβάλλουσα αὐτὸν λοφουσειρά. Ἀλλὰ πολλὴν ὥραν πρωτίτερα κατέπληγτε τοὺς ἀνθρώπους πλῆθος φυγάδων κατερχομένων ἐκ τῆς ἀτραποῦ τοῦ βουνοῦ μὲ βίαν καὶ ἔρμην καὶ σπυδόντων εἰς τὸν Λιμένα μετ' ἀγωνίας, ὡς νὰ ἔφευγον ἀπὸ σεισμοπλήκτου χώρας. Ἦσαν ἔλοι κατερρακωμένοι, γλωμοί, ἐξαδυνατισμένοι προφανῶς ἐκ μακρῆς ἀσιτίας. Ἦσαν οἱ δυστυχεῖς, οἱ ὅποιοι ἐβδομάδας καὶ μῆνας διητῶντο εἰς ὄρη καὶ σπήλαια, διαφεύγοντες τὴν καταδίωξιν τῶν Τούρκων πρὸς ἐξαναγκασμὸν εἰς τὴν στρατιωτικὴν θητείαν. Ἐφαίνετο ὡς ἐὰν ἡ μακρὰ ταλαιπωρία καὶ ἀσιτία ἔφεραν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀπελπιστικὴν ἀνάγκην νὰ ριφθῶσι μόναι εἰς τὰς χεῖρας τῶν τυράννων διὰ ν' ἀποφύγουν τὸν ἐκ τῆς πείνης σκληρὸν θάνατον. Εὐτυχῶς οἱ δύστηνοι ἄνθρωποι ἦσαν αὐτοὶ οἱ εὐαγγελιζόμενοι τὴν μεγάλην ἐθνικὴν χαρὰν εἰς τοὺς περιδεεῖς καὶ παντελῶς ἀγνώτας τῶν πρώτων ἐθνικῶν ἐπιτυχιῶν κατοίκους τοῦ Λιμένος. Ἐκ τῶν κρησφυγέτων, ἐκ τῶν σπηλαίων τῶν εἶχον ἰδῆ μακρόθεν ἐκ τῶν βουνῶν τὸν ἐλληνικὸν στόλον καταπλέοντα ἐκ τῆς περὶ τὴν ἀπέναντι Σαμοθράκην θαλάσσης καὶ βέβαιαι πλέον περὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἔσπευδον οἰκτροὶ τὴν ὄψιν, ἀλλὰ ἀφοβοὶ τὴν ψυχὴν πρὸς τοὺς τυράννους τῶν διὰ νὰ δεχθῶσι τοὺς σωτήρας τῶν.

Ἡ κατάληψις τῆς νήσου ἀπὸ τῶν ἐλληνικῶν στρατῶν δὲν προεκάλεσε καμμίαν αἱματοχυσίαν. Οἱ ὀλίγοι Τούρκοι ἐνοπλοὶ δὲν ἐσκέφθησαν διόλου περὶ ἀντιστάσεως. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ αὐδὲν κακὸν ἔπαθον παραδοθέντες ἀμέσως. Πρῶτος Διοικητὴς τῆς νήσου ἐτάχθη ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ κ. Κωνστ. Μελάς, ὅστις μετὰ θερμοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἄκρας δραστηριότητος ἀνέλαβε τὸ ἔργον του. Περιηγήθη ἀμέσως τὰ χωρία, ἐξάπτων πανταχοῦ τὸ φρόνημα, προτρέπων, διδάσκων, διοργανῶν. Πόσον ποικίλη ἦτο ἡ ἐνέργειά του δεικνύει ἡ φροντίς του νὰ ὀργανώσῃ ἀμέσως τὰς πρώτας ἡμέρας εἰς τὸν Λιμένα ἐκ

διαφόρων νέων τῆ βοηθεία τῶν εὐμουσοτέρων ἀνδρῶν τοῦ ἀγήματος χορὸν μουσικόν. Καὶ εἶχε προδεύσῃ ἤδη ἄρκετὰ τὸ ἔργον, ὅτε ὁ πρωτοργὸς τῶν μετετέθη εἰς Μυτιλήνην διὰ τὴν κατάληψιν τῆς νήσου ταύτης. Τὸν διεδέχθη εὐτυχῶς συνετὸς καὶ πεπειραμένος ἄλλος ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ, ὁ κ. Βασίλειος Σκουρλέτης, τὸν ὅποιον εὖρον διεξάγοντα τὴν ὑπηρεσίαν μετὰ πάσης σοβαρότητος καὶ ὀρθῆς ἐκτιμήσεως τῶν πραγμάτων. Πρέπει δὲ νὰ σημειωθῇ ὅτι διόλου δὲν εἶναι εὐκολὸν τὸ ἔργον τοῦτο. Ὁ Διοικητὴς εἶναι γενικὸς ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως, ἐκτελῶν χρέη διοικητικά, ἀστυνομικά, δικαστικά καὶ ἐπιθλέπων πᾶσαν τὴν κίνησιν τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου, ἀφοῦ πᾶσα εἰδικὴ ἀρχὴ λείπει ἐκ τοῦ τόπου. Εἰς ἐνωμοτάρχης καὶ εἰς ὑπενωμοτάρχης, εἰς λιμενάρχης εἶναι οἱ μόνον βοηθοὶ του. Τριάκοντα περίπου ναῦται, ἄνευ ὑπαξιωματικῶν, ἀποτελοῦν τὴν φρουρὰν τῆς νήσου. Οἱ προεστοὶ τῶν κοινοτήτων πρέπει νὰ τὸν βοηθοῦν εἰς τὸ ἔργον του. Ἀλλ' αὐτοὶ ἐνίοτε τοῦ παρέχουν τὰς μεγίστας δυσκολίας. Ἐκάστη κοινότης φυσικὰ διαιρεῖται εἰς δύο κόμματα, ταῦτα δὲ ὡς συνήθως, δὲν φροντίζουν πάντοτε περισσότερον περὶ τοῦ δικαίου, παρά περὶ τῶν ἰδιαιτέρων τῶν διενέξεων καὶ συμφερόντων. Οὔτε εἶναι ἡ εὐκρίνεια καὶ ἀνιδιοτέλεια ἡ κυριώτερα ἀρετὴ τῶν ἐκ μακρᾶς συνηθείας καὶ κακοδιοικήσεως κακομαθημένων ἀνθρώπων. Διὰ τὰ οἰκονομικὰ πράγματα ἡ Κυβέρνησις ἔταξεν ἰδιαίτερον πολὺπειρον ὑπάλληλον τὸν κ. Πίπην Μορφόπουλον. Ἀλλὰ τὰ οἰκονομικὰ ταῦτα ἐν τῷ παρόντι δὲν ἐξέρχονται τοῦ κύκλου τῶν γλίσχρων τελωνιακῶν εἰσπράξεων.

Ἐν γένει, ὅταν μετ' οὐ πολὺ σὺν Θεῷ τεθῇ εἰς ἐνέργειαν ὁλος ὁ μηχανισμὸς τῆς ἐλληνικῆς διοικήσεως εἰς τὰς ἀπελευθερωθείσας χώρας καθόλου καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὰς νήσους, ἡ ἀπλή εἰς αὐτὰς ἐγκατάστασις ὑπαλλήλων ἐκ τοῦ παλαιοῦ Κράτους δὲν θὰ εἶναι ὁ κάλλιστος τρόπος τῆς διοικητικῆς τῶν ὀργανώσεως. Θὰ εἶναι ἀνάγκη πρῶτον, ἄνδρες μὴ ἐγγηράσαντες εἰς τὰς συνηθείας τῆς ξηρᾶς ὑπαλληλικῆς παραδόσεως, ἀλλως ὅμως πεπαιδευμένοι καὶ πολλῶν ἔμπειροι, νὰ σπουδᾶσιν ἐμβριθῶς τὸν τόπον καὶ καταρτίζοντες γενικώτερον πρόγραμμα ἐργασίας νὰ μεταχειρισθῶσι τοὺς ὑπαλλήλους, κατω-

τέρους και άνωτέρους, ως όργανα άπλώς τής έκτελέσεως αὐτῶν. Ἡ νοημοσύνη τῶν στερημένων ύψηλοτέρας έπιστημονικῆς μορφώσεως Ἑλλήνων ύπαλλήλων άνεπτύχθη εἰς παρά-πολύ στενὸν κύκλον βλέψεων και συμφερόντων ἢ ὥστε ν' άρκέσῃ εἰς τὰς πολλαπλασ ανάγκας τῆς άνατροφῆς τῶν εκ τοῦ τουρκικοῦ σχολείου παραλαμβανομένων νέων πολιτῶν και τήν όργάνωσιν τῶν ύπηρεσιῶν τῆς χώρας των. Οἱ ένωμοτάρχαι τῆς παλαιᾶς άστυνομίας μόνον τὸν αἰκτον θά προκαλέσουν τῶν νέων τροφίμων τοῦ Κράτους και ἡ πολὺ μειονεκτοῦσα έπιστήμη και προσωπική σοβαρότης άλλων λειτουργῶν και ύπαλλήλων δέν θά έλκύσῃ βεβαίως τήν άπόλυτον έμπιστοσύνην εἰς τήν ικανότητα αὐτῶν έν μέσῳ τοῦ ὄχι και ὁμογενοῦς παντοῦ νέου πληθυσμοῦ τοῦ Κράτους. Ἐὸ Νέον Κράτος δέν πρόκειται νά εἶναι ένα μεγαλύτερον «Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος», αλλά τὸ ισχυρὸν πλέον έλληνικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον ταχέως θά παρασκευάσῃ τὸ μέλλον «Βασίλειον τοῦ Ἑλληνισμοῦ». Θά γίνῃ ανάγκη, αν ὁ Θεὸς θέλῃ, πολὺ γλήγορα κατόπιν νά συνοικειωθῶμεν πρὸς τὰς λέξεις Προῦσα, Ἰκόνιον, Καισάρεια, ὅπως τόσον λαμπρὰ έντός ὀλίγων ἡμερῶν συνοικειώθημεν πρὸς τὰς λέξεις Σέρβια, Κοζάνη, Βέροια, Θεσσαλονίκη και ὅ.τι άλλα.

Ὁ κύριος πλοῦτος τῆς Θάσου, πλὴν τῶν έλαιώνων, εἶναι και θά παραμείνῃ τὸ δάσος, ὑπὸ τοῦ ὁποῖου καλύπτεται. Πόσον ὀμως ὀλίγον έννοοῦν τοῦτο οἱ άνθρωποι, δεικνύει ἡ καταστροφή, τήν ὁποῖαν επέφεραν εἰς τὰ μικρὰ ἰδίως δένδρα κατὰ τὸν βραχὺν χρόνον τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τῆς τουρκικῆς εἰς τήν ελληνικήν διοίκησιν. Ἐτὴν έλευθερίαν μερικοὶ φυσικὰ άντελήφθησαν ὡς άπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ νόμου. Ὁ κ. Σκουρλέτης παρετήρησα ὅτι έλαβε συντονώτατα μέτρα κατὰ τῶν τοιούτων αὐθαιρεσιῶν. Εἰς τὸ μέλλον θά χρειασθῇ σοφὴ πρόνοια και αὐστηροτάτη έπαγρύπνησις πρὸς σωτηρίαν και αὔξησιν τοῦ μοναδικοῦ τούτου πλούτου. Ἐλαχίστη εἶναι ἡ παραγωγή τῶν δημητριακῶν. Ἀρκετὰ σημαντικὴ εἶναι ἡ τοῦ καπνοῦ, ὅστις ἐπὶ Τουρκίας δέν ὑπέκειτο εἰς καμμίαν φορολογίαν. Ἀπηγορεύετο ὅμως ἡ έξαγωγή του εἰς άλλα μέρη τοῦ κράτους. Ἡ νῆσος εἶναι και καλλιμάρμαρος. Ἐὰ άρχαία λατομεῖα κείνται παρ' αὐτήν τήν άκτὴν.

Ἡ γῆ κρύπτει εἰς τήν νῆσον και άλλον θησαυρὸν, τὸ μέταλλον. Ἀπὸ τοῦ 1903 εργάζεται παρὰ τὸ χωρίον Λιμενάρια ἡ γερμανικὴ μεταλλουργικὴ εταιρεία Σπρίδελ (Spreidel). Ἐξάγει ζίγκον, και τὰ κέρδη τῆς ἦσαν φαίνεται κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη πολὺ μεγάλα, τινὲς λέγουν μέγιστα. Ἐώρα εργάζεται με ὀλίγους σχετικῶς εργάτας πρὸς αναζήτησιν προσοδοφόρων στρωμάτων. Θαυμασία εἶναι ἡ θέσις, ὅπου ἡ εταιρεία έγκατέστησε τὰ πλυντήρια και έκτισε τὸ μέγαρόν της. Ἐπὶ λόφου ὕψηλοῦ, άνερχομένου άμέσως εκ τῆς θαλάσσης, έχει τοῦτο τήν θέαν άνοικτὴν πρὸς τὰ παρακείμενα κατάφυτα βουνὰ τῆς νήσου, πρὸς τὰ έγγύτατα ὕψηλά ὄρη τῆς Μακεδονίας, τὸ Πάγγαιον παρὰ τὸν Σιτυμονικὸν κόλπον, και πρὸς τὸν ὑπερήφανον Ἄθω. Ἐὸ μέγαρον εἶναι ἡγεμονικῶς έπιπλωμένον. Ἡ άκτὴ βρίθει φαίνεται άστακῶν. Μόνον τὰ άνθη και τὰ ἡμερα δένδρα δέν εὐδοκιμοῦν περὶ αὐτὸ ἔνεκα τῶν βιαίων νοτίων ανέμων. Ἄλλως άμύγδαλα και καρύδια θά ἡδύνατο άφθονώτατα νά παραγάγῃ ἡ νῆσος ὅλη. Μόνον έσπεριδοειδῆ δέν δύνανται νά ὑπάρξουν.

Και λαογραφικῶς ἡ νῆσος, ὡς εκ τινων παρατηρήσεων εικάζω, πρέπει νά εἶναι αξία σπουδῆς. Ἡ ελληνικὴ γλῶσσα αὐτόθι δέν διαφέρει τῆς τῶν άπέναντι Μακεδόνων. Τοιαῦτά τινα προχείρως εξέτάζων, με πολλὴν περιέργειαν ἤκουσα τὰς διηγήσεις μιᾶς ὑπεργῆρου χανούμ, ἡ ὁποῖα ὠμιλοῦσεν ὠραιότατα τήν ελληνικήν και με καθαρωτάτην πελοποννησιακὴν προφοράν. Οἱ γονεῖς της, εκ τοῦ γένους τοῦ Ἄλῃ Φαρμάκη, μετῴκησαν μετὰ τήν Ἐπανάστασιν εκ Πελοποννήσου εἰς Λάρισαν και εκείθεν αὐτὴ κατήντησεν εἰς Θάσον. Ἐγνώριζε πολὺ καλά τραγούδια κλέφτικα και ὅτε μετὰ μακρὰν ζωηρὰν ὀμιλίαν ένόμισεν ὅτι έπρεπε νά ζητήσῃ συγγνώμην δι' ὅσα διηγήθη, έκλεισε τὸν λόγον με τὸ δίστιχον:

εἶπαμε πολλὰ και σώνει
ἀς λαλήσῃ κι' άλλ' ἀηδόνι.

Ἐὰ δίστιχά της ἦσαν πολλὰ και αἱ παροιμίαι της. Εἰς μίαν διήγησιν της προσήρμωσε καταλλήλως τήν παροιμίαν:

ἡ τιμὴ τιμὴν δέν έχει
και χαρὰ στον ποῦ τήν έχει.

*Άλλοτε μοῦ εἶπε :

Τὸ κυπαρίσσι τὸ ψηλὸ ποῦ ἔνε στὴν Ἁγία Μαύρα,
ἔστο' εἶναι τὰ ματάκια τοῦ
σάν τὴν ἐλιά εἶναι μαῦρα.

Καὶ ἄλλοτε πάλιν :

Ξυπνᾷ τοῦ μόσχου ἢ μυρουδιά,
τοῦ ζαμπακιοῦ ἢ ἀσπράδα.
Ἄκόμα δὲν ἐχόρτασες
τοῦ ὕπνου τὴ γλυκάδα.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Θάσου εἶναι δεκατρεῖς περίπου χιλιάδες ψυχαί. Εἰς τὰ δημοτικά της σχολεῖα διδασκάλους καὶ διδασκαλίτσας στέλλουν αἱ Σέρραι. Τηλεγραφικῶς συνεδέετο ἡ νῆσος μὲ τὴν Καβάλλαν. Σήμερον τὸ καλώδιον εἶναι κομμένον. Εἰς τὸν Διμένα, ὅπου προσεγγίζει τὸ ἐκ Πειραιῶς κατὰ ὀκτὼ ἕως δέκα ἡμέρας προερχόμενον ἀτμόπλοιο τῆς ἐπιτάξεως ὑπάρχει καὶ καθαρὸν, ἐπαρχιακῶς καλοεπιπλωμένον ξενοδοχεῖον τοῦ ὕπνου, διατηρούμενον ὑπὸ Μανιάτου τὴν καταγωγὴν Θασίου, εἰς μικρὰν πλατείαν, ὅπου κεῖται ἡ τρίκρονος βρύσις τοῦ χωρίου, κτίσμα τουρκικόν, καὶ μέγας πλάτανος ἐκτείνει τοὺς κλώνας του.

Πολὺ καλὴν ἐπίπλωσιν, θερμάστρας, σιδηρᾶ χρηματοκιβώτια, κενὰ βεβαίως, καὶ χάρτας γεωγραφικοὺς ἀφῆκαν οἱ Τούρκοι καὶ εἰς τὸ Διοικητήριον. Ἄφῆκαν ἔτι μίαν θλιβερωτάτην ἀνάμνησιν καὶ χαρακτηριστικὸν πολλὰ λέγον τῆς διοικήσεώς των, φρικώδη μάλιστα πρὸς βασανισμὸν καὶ μέχρι θανάτου κάκωσιν τῶν χριστιανῶν, τοὺς ὁποίους ἡ κακὴ τύχη ἔφερεν εἰς τὴν ὑπὸ τὸ Διοικητήριον εἰρκτὴν.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

ΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΑΙ ΠΕΡΙ ΕΙΡΗΝΗΣ

Πᾶς πόλεμος δύναται νὰ λήξῃ κατὰ τρεῖς τρόπους, ἦτοι, διὰ τῆς συνομολογήσεως συνθήκης περὶ εἰρήνης, διὰ τῆς παύσεως τῶν ἐχθροπραξιῶν καὶ διὰ τῆς ὑποταγῆς καὶ τῆς κατακτήσεως ἑνὸς τῶν ἐμπολέμων κρατῶν. Ἐκ τῶν τριῶν τούτων τρόπων ὁ ἐξασφαλίζων ἀναντιρρήτως τὴν ὀριστικὴν καὶ ἀνεγνωρισμένην λήξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν καὶ ἀποκαθιστῶν τὰς ἀγαθὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων, ἐπομένως ὁ ἀσφαλέστερος καὶ νομιμώτερος, εἶναι ὁ διὰ βῆτης συμφωνίας, ἀπορροῦσης ἐκ τῆς συνάψεως συνθήκης περὶ εἰρήνης.

Πόλεμοι ἐγένοντο, γίνονται καὶ θὰ γίνωνται πάντοτε, μέγας δὲ κατ' ἀκολουθίαν εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν συνομολογηθεισῶν μέχρι σήμερον συνθηκῶν περὶ εἰρήνης. Οἱ διπλωμάται καὶ μὴ διπλωμάται — διότι καὶ ἐκ τῶν τελευταίων τούτων πολλοὶ κατὰ διαφόρους περιστάσεις ἀνεμίχθησαν εἰς τὰς διαπραγματεύσεις καὶ δὲν ἐφάνησαν κατώτεροι τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος συναδέλφων των — συνωμολόγησαν καὶ ὑπέγραψαν χιλιάδας συνθηκῶν, αἵτινες καλλιγραφικῶς γεγραμμένοι καὶ πολυτελῶς δεδεμένοι καὶ ἐσφραγισμένοι διατηροῦνται εἰς τ' ἀρχεῖα τῶν διαφόρων Ἐπικρατειῶν. «Ἐν ὀνόματι τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ, λέγει συνήθως τὸ κείμενον αὐτῶν, οἱ δεῖνα αὐτοκράτορες (ἢ βασιλεῖς ἢ πρόεδροι Δημοκρατίας) ἐπιθυμοῦντες ν' ἀποδώσουν εἰς τοὺς λαοὺς των τ' ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης, νὰ προλάβουν δὲ πᾶσαν ἐνδεχομένην περιπλοκὴν, ἐξ ἧς θὰ ἠδύνατο αὕτη νὰ διαταραχθῇ, ἀπεφάσισαν νὰ συνομολογήσουν, νὰ ὑπογράψουν καὶ νὰ ἐπικυρώσουν τοὺς ἐξῆς ὅρους κλπ.»

Τὰ ἐπίσημα ταῦτα ἔγγραφα δι' ὧν ἐκτελεῖται ἀντιστρόφως ἢ ἐπίπονος ἐργασία τοῦ ἴστοῦ τῆς Πηνελόπης καὶ ἀνακαθίσταται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον κακῶς ὅ,τι πρότερον ἐξ ἀποφάσεως κατεστράφη, ἀποτελοῦν τὸ σέμνωμα τῶν διαφόρων διπλωματικῶν σχολῶν, διότι ὑπενθυμίζουσι τοὺς μεγάλους αὐτῶν ἡγέ-

τας, ὧν διατηροῦνται ἔτι αἱ παραδόσεις, τὸν ψυχρὸν καὶ στρυφνὸν Μέττερνιχ, τὸν σκαιὸν καὶ πολλάκις εἰλικρινῆ Βίσμαρκ, τὸν νευρικὸν καὶ εὐθυμον Καβούρ· ἀλλ' οἱ μὴ μεμυημένοι περὶ τὴν διπλωματικὴν τέχνην ἐν τῇ ἀπλότητί των ἀποβλέπουν εἰς μόνον τὰ ἐκ τῶν συνθηκῶν ἀποτελέσματα, ἅτινα φεῦ, εἶναι πολλάκις τόσον μηδαμινά!

Αἱ περὶ εἰρήνης συνθήκαι παρὰ πᾶσας τὰς διατρανουμένας παρ' αὐτῶν ἀγαθὰς διαθέσεις, οὐδέποτε σχεδὸν ἴσχυσαν νὰ θέσουν ὀριστικὸν τέρμα εἰς τοὺς διεξαγομένους μεγάλους ἀγῶνας, παρεκτὸς εἰδικῶν τινῶν περιστάσεων θλιβερῶν διὰ τὸν ἕτερον τῶν ἀντιμαχομένων, καθ' ὅς ὁ ἀγὼν ἔληξεν, ὅπως ὁ φημιζόμενος ἐκεῖνος μεταξὺ τῶν δύο ὄψεων, ὧν ὁ εἰς κατεβρόχθισε τὸν ἄλλον.

Ἐν τούτοις αἱ περὶ εἰρήνης συνθήκαι εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, οἱ λίθοι οἱ σημειοῦντες τοὺς σταθμοὺς τῆς προόδου καὶ εἶναι λυπηρὸν ὅτι τὸ πολὺ κοινὸν εὐρίσκει ὑπερβαλλόντως μεῖζον ἐνδιαφέρον εἰς τὰς διηγῆσεις τῶν πολέμων ἢ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν συνθηκῶν, δι' ὧν οἱ πόλεμοι περατοῦνται. Καὶ εἶναι μὲν εὐνόητον τοῦτο, καθότι εἰς ἐκείνας ἀναγράφονται τὰ μᾶλλον ἐλκυστικὰ καὶ ζωντανὰ καὶ ἰσχυρὰ σημεῖα τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως· εἰς τὰ πολεμικὰ κατορθώματα ἐνυπάρχει πάντοτε αἰσθημὰ τι ζωῆς καὶ φωτὸς καὶ κινήσεως. Ἀλλ' ὅμως εἰς τὰς συνθήκας συγκεφαλαιοῦνται καὶ ἀποκρυσταλλοῦνται τ' ἀποτελέσματα πασῶν τῶν προηγουμένων τούτων προσπαθειῶν καὶ διὰ τοῦτο εἶναι καὶ αὐταὶ πλήρεις ζωῆς διὰ τοὺς ἐννοοῦντας τὴν σημασίαν των. Ὑπὸ τοιαύτην τινὰ ἔποψιν ἐξεταζόμενοι εἶναι ἀξιωματιμότεροι οἱ λόγοι τοῦ Γάλλου φιλοσόφου Κουζέν: «Ὁ λαὸς ὁ ἀντιπροσωπεύων τὰς μᾶλλον συμφωνούσας πρὸς τοὺς συγχρόνους του καιροὺς ιδέας εἶναι προωρισμένος νὰ ἐπικρατήσῃ. Ὅταν ἡ ιδέα, ἐξ οὗ ἄγεται λαὸς τις, διανύσῃ ἤδη τὸ στάδιόν της, ὁ λαὸς ἐκεῖνος ἐξαφανίζεται καὶ πρέπει νὰ ἐξαφανισθῇ. Ὁ πόλεμος ἐπιφέρει τὴν ἤτταν τοῦ καθυστεροῦντος καὶ ἐμποδίζοντος τὴν ἀνθρωπίνην πρόοδον».

Διὰ τῆς εἰρήνης καθιεροῦται τὸ δικαίωμα τῆς ζωῆς ἢ τοῦ θανάτου τῶν διαμαχομένων· ἀποβλέποντες δὲ εἰς τὰς λαμπρὰς ἢ φοβερὰς συνεπείας, ὡς συνεπάγονται αἱ συνθήκαι, ὀφειλομένον μετὰ δέους καὶ μετὰ θαυμασμοῦ νὰ τὰς ἐξετάζωμεν. Τοῦτο μόνον ἂν σκεφθῶμεν, θὰ ἐννοήσωμεν ὀπίσθη ἀπέραντος ἐργασία

ἀπαιτεῖται διὰ νὰ συναρμολογηθοῦν αἱ ὀλίγαι ἐκεῖναι τοῦ κειμένου των γραμμαί, αἱ ξηραί, αἱ ἀκριβεῖς, αἱ βραχεῖαι, αἵτινες φαίνονται ὅτι ἐγράφησαν ὀνοει ἐν τάχει, ἀπροθύμως ὑπὸ δύο ἀνθρώπων βιαστικῶν, τόσον εἶναι ξηραὶ καὶ ἀκομφοί. Τότε κατανοοῦμεν διατί πολλάκις ὁ πληρεξούσιος δέχεται τὴν ἐντολὴν χωρὶς πολὺν ἐνθουσιασμόν καὶ ἐνίοτε μάλιστα ἀκουσίως καὶ διατί ἐν ἔθνος ὀλοκλήρον παρακολουθεῖ ἐναγωνίως τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀντιπροσώπου του. Τὸ μέλλον ὀλοκλήρου ἔθνους ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πράξεώς του καὶ ὁ λαὸς, ἔστις δὲν δύναται νὰ παρευρεθῇ αὐτούσιος εἰς τὰς διαπραγματεύσεις, εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐντολοδόχου του, καθ' ὃν περίπου τρόπον ὁ ἐν καταληψία διατελῶν εἰς χεῖρας τοῦ λατροῦ, ὅστις δύναται νὰ τὸν θάψῃ ζῶντα ἐξ ἀπροσεξίας ἢ ἐξ ἀδιαφορίας.

Ἐξ ὄλων τῶν συνθηκῶν τῆς εἰρήνης θ' ἀναφέρωμεν ἐνταυθαί τινες τῶν κυριωτέρων ἐκ τῶν συνομολογηθεισῶν ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, διότι θ' ἀπῆται χρόνον καὶ χῶρον πολὺν ἢ ἐκτενεστέρα τοῦ θέματος ἀνάλυσις. Πρώτη ἀξιωματιμότερος συνθήκη εἶναι ἡ συνομολογηθεῖσα ἐν τῇ Συνεδρίῳ τῆς Βιέννης κατὰ τὸ 1815, δι' ἧς ἐπιστεύθη ὅτι ἐτέθησαν αἱ βάσεις διαρκοῦς καὶ ἀναλλοιώτου ἐδαφικοῦ καθεστώτος μετὰ τὴν θύελλαν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τῶν ναπολεοντικῶν πολέμων. Ἀλλὰ πόσον ἐσφαλμένη ἦτο ἡ τοιαύτη πεποίθησις ἀποδεικνύουν αἱ ἐξῆς κατόπιν συνομολογηθεῖσαι συνθήκαι: ἡ τοῦ Μιλάνου τῆς 6 Αὐγούστου 1849 μετὰ Πεδεμοντίου καὶ Αὐστρίας μετὰ τὴν ἐν Νοβάρᾳ ἤτταν· ἡ τῶν Παρισίων τῆς 30 Μαρτίου 1856 μετὰ τῆς Ῥωσσίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν δυτικῶν Δυναμῶν, ἦτοι τῆς Γαλλίας, Ἀγγλίας, Αὐστρίας, Σαρδηνίας, Πρωσσίας καὶ τῆς Τουρκίας ἀφ' ἑτέρου μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον· ἡ τῆς Ζυρίχης τῆς 10 Νοεμβρίου 1859 μετὰ Γαλλίας, Σαρδηνίας καὶ Αὐστρίας μετὰ τὰς προκαταρκτικὰς διαπραγματεύσεις ἐν Βιλλαφράγκα· ἡ τῆς Πράγας τῆς 23 Αὐγούστου 1866 μετὰ Πρωσσίας καὶ Αὐστρίας μετὰ τὴν Σάδοβαν καὶ ἡ τῆς Βιέννης τῆς 3 Ὀκτωβρίου 1866 μετὰ Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας μετὰ τὴν Κουστόζαν· ἡ τῆς Φραγκφούρτης μετὰ Γαλλίας καὶ Γερμανίας μετὰ τὸν φοδερόν γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870-1871· τέλος δὲ ἡ συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου τῆς 3 Μαρτίου 1878

καὶ ἡ τοῦ Βερολίνου τῆς 13 Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους μεταξύ Ῥωσίας, Γερμανίας, Αὐστρίας, Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ἰταλίας καὶ Τουρκίας, δι' ἧς ἔληξεν ὁ ῥωσοτουρκικὸς πόλεμος.

Διὰ τῶν συνθηκῶν τούτων ἢ ἀποκατεστάθησαν ὀριστικῶς ὡς ἐπικράτεια ἔθνη τινά, ἢ ἐχαράχθησαν οἱ διάφοροι σταθμοί, δι' ὧν ἔμελλε νὰ ἐπέλθῃ ἡ τοιαύτη ἀποκατάστασις. Ἐντεῦθεν ἡ μεγάλη αὐτῶν σημασία. Πλεῖστα τῶν νεωτέρων Κρατῶν τῆς Εὐρώπης εἶναι ἀπότοκα αὐτῶν. Δύο ἐκ τῶν ἄνω συνθηκῶν καὶ δὴ ἐκ τῶν σημαντικωτέρων σχετίζονται μὲ τὴν Τουρκίαν, ἀκριδῶς δὲ ἐξ αὐτοῦ τοῦ δόγματος τῶν ἐθνικοτήτων, ὅπερ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν συνένωσιν τῶν τέως διηρημένων ἢ ὑποδουλωμένων μελῶν Κράτους τινος, ἢ Τουρκία, θεωρουμένη ὡς προσωρινὴ κατασκήνωσις στρατιᾶς κατακτητῶν ἐπὶ ξένου ἐδάφους, μετὰ πάντα πόλεμον ὑφίστατο τὴν ἀποκοπὴν καὶ νέου αὐτῆς μέλους. Αἱ συνθήκαι μαρτυροῦν ὅτι βραδέως ἀλλ' ἀσφαλῶς ἐργάζεται ἡ Εὐρώπη, ὅπως ἀποπέμψῃ ἐκεῖθεν τοῦ Βοσπόρου, εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν τὴν Ἡμισέληνον, ἐλθοῦσαν εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης Ἀνατολῆς, ὅτε τὰ σκότῃ τῆς ἀμαθείας μᾶς ἐκράτουν ἀκόμη ἀσθενεῖς καὶ διηρημένους.

* *

Ἡ περιλαμπρὸς ναπολεοντικὴ ἐποποιΐα ἔληγεν· ὁ δὲ τραυματισθεὶς ἀετὸς ἔθνησκειν ἐπὶ τοῦ βράχου τῆς Ἀγίας Ἐλένης. Ἡ Γαλλία, ἀφοῦ ἐδέσποσεν ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς Εὐρώπης, ἦτο πλέον ἠττημένη, καθήμαγμένη, περιπεσοῦσα εἰς ἀπόγνωσιν, τὰ δὲ ἄλλα ἔθνη ἐλεύθερα ἐπὶ τέλους. Διὰ νὰ ἐπανέλθουν τὰ Κράτη εἰς τὸ πρὸ τοῦ 1789 καθεστῶς συνωμολογήθη ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Αὐστρίας τὴν 9 Ἰουνίου 1815 ἡ συνθήκη τῆς Βιέννης.

Παρέστησαν αὐτοπροσώπως κατὰ τὴν περίοδον τῶν διαπραγματεύσεων οἱ αὐτοκράτορες τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ῥωσίας, οἱ βασιλεῖς τῆς Πρωσίας, τῆς Βυρτεμβέργης, τῆς Βαυαρίας καὶ τῆς Δανίας· οἱ μεγάλοι δούκες τῆς Βάδης καὶ τῆς Σαξωνίας-Βάϊμαρ, ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Ἑσσης. Οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν ἀντεπροσώπευσαν τὰς διαφόρους δυνάμεις· διὰ τὴν Γαλλίαν ὑπέγραψαν ὁ πρίγκηψ Κάρολος Μαυρίκιος Γαλλερὰν-Περιγκόρ, ὁ δούξ Δαλπέργ, ὁ κόμης Λατούρ-Δυπὲν καὶ ὁ κόμης Δὲ Νοάιγι· διὰ τὴν Ῥωσίαν οἱ κόμητες Ῥαζουμόφσκη, Στά-

κελδεργ, Νέσελρωδ· διὰ τὴν Αὐστρίαν ὁ πρίγκηψ Κλήμης Νιπομουκηνὸς Μέττερνιχ-Βίννεμπουργ-Όσσενχάουζεν καὶ ὁ βαρῶνος Βέσσεμπεργ· διὰ τὴν Ἀγγλίαν ὁ λόρδος Καστελρῆ, ὁ δούξ Οὐέλλιγκτων, οἱ λόρδοι Κάθκαρτ, Κλάγκκαρτ καὶ Στούαρτ· διὰ τὴν Πρωσίαν ὁ πρίγκηψ Χάρδεμπεργ καὶ ὁ βαρῶνος Οὐμβολδ· διὰ τὸν Πάπαν ὁ καρδινάλιος Γονζάλδης κλπ. Ἡ συνθήκη ἀρχομένη διὰ τῆς φράσεως «ἐν ὀνόματι τῆς Ἀγίας καὶ ἀδαιρέτου Τριάδος», ὠρίζε τὰ ἐξῆς κύρια σημεῖα, βασιζόμενα εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς νομιμοφροσύνης:

τὴν συγκρότησιν Γερμανικῆς ὀμοσπονδίας διὰ τῆς συμμετοχῆς πάντων τῶν ἀνασσόντων ἡγεμόνων

τὴν διαίρεσιν τῆς Ἰταλίας εἰς ἐπικρατείας ἀνεξαρτήτους

τὴν ἐπάνοδον τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου τοῦ Ζ' εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἰσπανίας, ἀνακτώσης τὰ παλαιὰ αὐτῆς σύνορα.

τὴν ἴδρυσιν ἐλευθέρου καὶ ἀνεξαρτήτου Κράτους τῆς Ὀλλανδίας ὑπὸ τὸν πρίγκηπα τῆς Ὁράνζης

τὴν ἀπόδοσιν τῶν παλαιῶν συνόρων εἰς τὴν Ἑλβετικὴν Ὀμοσπονδίαν, ἢ ἀνεξαρτησίαν τῆς ὁποίας ἐτίθετο ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων.

Ἐκ τῶν σημείων τούτων τὰ σημαντικώτερα διὰ τὰς προελθούσας ἐξ αὐτῶν συνεπειᾶς ἦσαν τ' ἀφορῶντα εἰς τὴν Γερμανικὴν Ὀμοσπονδίαν καὶ εἰς τὸν πολιτικὸν σχηματισμὸν τῆς Ἰταλίας.

Ὁ σκοπὸς τῆς Γερμανικῆς Ὀμοσπονδίας ἦτο ἡ διατήρησις τῆς τε ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἀσφαλείας τῆς Γερμανίας καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἀκεραιότητος τῶν ὀμοσπόνδιων Κρατῶν. Τὰ μέλη αὐτῆς εἶχον ἴσα δικαιώματα καὶ ὑπεχρεοῦντο εἰς τὴν τήρησιν τῆς συμφωνίας τῆς ἐνώσεώς των. Ἡ διοίκησις τῆς Ὀμοσπονδίας ἀνετίθετο εἰς ὀμοσπονδιακὴν Διαιταν, ἐν τῇ ὁποίᾳ πάντα τὰ μέλη ἐψήφίζον διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν εἴτε μεμονωμένως εἴτε ὀμάδην. Ἡ Αὐστρία, ἡ Πρωσία, ἡ Βαυαρία, ἡ Σαξονία, τὸ Ἀννόδερον, ἡ Βυρτεμβέργη, ἡ Βάδη, τὸ ἐκλεκτοράτον τῆς Ἑσσης, τὸ μέγα δουκάτον τῆς Ἑσσης, ἡ Δανία (διὰ τὸ Ὀλατζίν), αἱ Κάτω Χῶραι (διὰ τὴν Ὀλλανδίαν) εἶχον ἀνά μίαν ψήφον ἑκάστη· τὰ δὲ μικρὰ κρατίδια ἀπετέλουν ὀμάδας συγκειμένας ἀπὸ δύο μέχρις ἐξ μελῶν, ἑκάστη δὲ αὐτῶν εἶχε μίαν ψήφον. Ἐδρα τῆς Διαιτῆς ὠρίσθη ἡ παρὰ τὸν Μεῖνον

Φραγκφούρτη, ἔμελλε δὲ νὰ συνέλθῃ τὴν 1 Σεπτεμβρίου 1815. Ἐὰν Κράτη τῆς Ὁμοσπονδίας ὑπεχρεοῦντο νὰ ὑπερασπίξουν οὐ μόνον τὴν Γερμανίαν ὁλόκληρον, ἀλλὰ καὶ ἕκαστον χωριστὰ Κράτος τῆς ἐνώσεως, ἐὰν ἠπειλεῖτο ὑπὸ ξένου. Ἔλος ἢ κατανομή ἢ ἡ ἀξία τῆς ψήφου τῶν ὁμοσπόνδων ὑπελογίσθη ἐπὶ τῆ βάσει τῆς ἐκτάσεως ἑκάστου Κράτους, κατ' ἀνώτατον ὅρον ἀναλογίας τεσσάρων ψήφων διὰ τὴν Αὐστρίαν, Πρωσσίαν, Σαξονίαν, Βαυαρίαν, Ἀννόδερον καὶ Βυρτεμβέργην, καὶ κατ' ἐλάχιστον μίαν. Ὁ ὅλος δὲ ἀριθμὸς τῶν ψήφων ἀνήρχετο εἰς 69.

Δὲν ἦτο δύσκολον ἢ πρόγνωσις ὅτι εὐθὺς ὡς μέλος τι τῆς Ὁμοσπονδίας ἠθέλην ἀποκτήσει ἰσχύον, δὲν θὰ ἔστεργε πλέον τὴν αὐστριακὴν ὑπεροχὴν καὶ ἐπικράτησιν. Τοῦτο καὶ συνέβη· ὁ ἐν ἔτει 1866 ἐπραγεῖς πόλεμος μεταξὺ Πρωσσίας καὶ Αὐστρίας ἐπήγαγεν ἀκριβῶς ἐκ τῆς συνθήκης ταύτης τῆς Βιέννης.

Ἡ Ἰταλία διηρέθη εἰς διαφόρους ἀνεξαρτήτους ἐπικρατείας, ἀποτελούσας τῇ ὄντι «γεωγραφικὴν ἔκφρασιν» κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ Μέττερνιχ. Εἰς τὸν βασιλέα τῆς Σαρδηνίας ἀπεδίδοντο αἱ χῶραι, ἃς κατεῖχε τὴν 1 Ἰανουαρίου 1792, πρὸς τούτοις δὲ καὶ αἱ χῶραι αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν πρώτην Δημοκρατίαν τῆς Γενούης, καθὼς καὶ τὰ λεγόμενα «αὐτοκρατορικὰ τιμάρια»· ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας ἀνελάμβανε καὶ τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τῆς Γενούης. Καθωρίζοντο τὰ ἐν Ἰταλίᾳ ὅρια τῆς Αὐστρίας, εἰς ἣν παρεχωροῦντο πᾶσαι αἱ χῶραι αἱ κείμεναι μεταξὺ τοῦ Τικίνου, Πάδου καὶ Ἀδριατικοῦ, αἱ κοιλάδες τῆς Βαλτελλίνης, τοῦ Βορμίου καὶ τῆς Κιαβέννας καὶ αἱ χῶραι, ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο ἄλλοτε ἡ Δημοκρατία Ῥαγούζης. Τὸ δουκάτον τῆς Μοδένης παρεχωρεῖτο εἰς τὸν Φραγκίσκον τῆς Ἔσσης, ἡ Πάρμα καὶ ἡ Πλακεντία εἰς τὴν πρῶην αὐτοκράτειραν Μαρίαν Λουίζαν, ἡ Τοσκάννα εἰς τὸν ἀρχιδούκα τῆς Αὐστρίας Φερδινάνδον, τὸ δουκάτον τῆς Λούκας εἰς τὴν ἰνφάντιδα Μαρίαν Λουίζαν· αἱ δὲ Μάρκαι, τὸ δουκάτον τοῦ Βενεδέντου, αἱ ἐξαρχίαι τῆς Ραβέννης, Βονωνίας καὶ Φερράρας ἀπεδίδοντο εἰς τὴν «πατρικίαν μέριμναν» τοῦ Ποντίφικος. Ἔλος Φερδινάνδος ὁ Δ' ἀνεκηρύσσεται πάλιν βασιλεὺς τῶν Δύο Σικελιῶν.

Τὸ παρελθὸν κατηργεῖτο. Ἡ τελευταία εἰκοσαετία, ἡ περιλαμβάνουσα τόσα πυκνὰ ἱστορικὰ γεγονότα, ἐθεωρήθη ὡς μὴ

ὑπάρξασα. Οὕτως ἀπεφάνθη τὸ Συνέδριον, τὸ συγκείμενον ἐξ ἡγεμόνων, οἵτινες μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν καὶ μετὰ τὸν Ναπολέοντα συνωμολόγουν πρὸς ἀλλήλους τὴν ἐπομένην ἐκπληκτικὴν σύμβασιν «Ἱερᾶς Συμμαχίας».

«Ἐν ὀνόματι τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος, αἱ Αὐτῶν Μεγαλειότητες, ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσίας, κατόπιν τῶν εὐεργετημάτων ἕσα ἢ Θεῖα Πρόνοια ηὐδόκησε νὰ ἐπιδαφιλεύσῃ εἰς τὰς Ἐπικρατείας, ὧν αἱ Κυβερνήσεις εἰς Αὐτὴν ἀνέθηκαν πᾶσαν αὐτῶν τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα, σχηματίσαντες τὴν βαθεῖαν πεποίθησιν ὅτι εἶναι ἐπάναγκες νὰ καθορισθῇ ἡ ἐνέργεια τῶν Δυνάμεων ὡς πρὸς τὰς ὑψίστας ἀληθείας, ἃς διδάσκει ἡμᾶς ἡ ἀθάνατος θρησκεία τοῦ Σωτῆρος Θεοῦ, διακηρύττουσιν ἐπισήμως ὅτι θὰ ἔχουν ὡς μόνον ὁδηγὸν τὰ παραγγέλματα τῆς δικαιοσύνης, τῆς εὐσπλαγχνίας, τῆς εἰρήνης κλπ. . . . Διό :

»Ἄρθρ. 1. Συμφώνως πρὸς τὰ ῥήματα τῶν Ἀγίων Γραφῶν τὰ παραγγέλλοντα εἰς πάντας νὰ θεωροῦν ἀλλήλους ὡς ἀδελφούς, οἱ τρεῖς συμβαλλόμενοι μονάρχαι θὰ διατελοῦν ἠνωμένοι διὰ τῶν δεσμῶν ἀληθοῦς ἀδελφότητος κλπ.

»Ἄρθρ. 2. Αἱ Αὐτῶν Μεγαλειότητες συνιστοῦν μετὰ πάσης φιλοστόργου προθυμίας εἰς τοὺς λαοὺς των ν' ἀπολαύουν τῆς εἰρήνης, ἣτις ἀπορρέει ἐκ τῆς ἀγαθῆς συνειδήσεως καὶ ἣτις εἶναι ἡ μόνη, διαρκὴς, νὰ κρατῶνται δὲ ὁσημέραι διὰ τῶν ἀρχῶν καὶ διὰ τῆς ἐξασκήσεως τῶν καθηκόντων, ἅτινα ὁ θεὸς Σωτὴρ ἐδίδαξε τοὺς ἀνθρώπους.

»Ἄρθρ. 3. Πᾶσαι αἱ Δυνάμεις ἕσαι ἠθέλον ἐπισήμως ἀναγνωρίσῃ καὶ ἀποδεχθῇ τὰς Ἱερὰς ἀρχάς, ἐξ ὧν ἐμπνέεται ἡ παροῦσα σύμβασις, θὰ γίνουσι δεκταὶ προθύμως καὶ μετ' ἀγάπης εἰς ταύτην τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν.

Ἰπογεγραμμένοι :

Φραγκίσκος, Φρειδερίκος Γουλιέλμος, Ἀλέξανδρος.

Οἶα εὐθύτης χαρακτήρος! οἶα ἀγαθότης! οἶα εὐγένεια αἰσθημάτων! Λαλοῦν πράγματι οὐχὶ ὡς ἀπόλυτοι δεσπότες, ἀλλ' ὡς ἀληθεῖς πατέρες πρὸς τοὺς καλοὺς καὶ εὐπειθεῖς λαοὺς των.

Ἄλλὰ φεῦ! οἱ λαοὶ δὲν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὴν εὐαγγελικὴν ἐπίκλησιν τῶν ἡγεμόνων των, διότι καθ' ὅλην τὴν χρονικὴν περίοδον ἀπὸ τὸ 1815 μέχρι τοῦ 1848 ὅτε μὲν εἰς μίαν χώραν, ὅτε δὲ εἰς ἄλλην, ἐξηγέρθησαν ἐναντίον αὐτῶν. Οὔτε οἱ μονάρχαι ἐτήρησαν τὰ θεάρεστα αὐτῶν φιλάδελφα αἰσθήματα, διότι ἀκριβῶς μεταξὺ ἐνὸς ἐκ τῶν ὑπογραφάντων τὴν συνθήκην τῆς Ἰερᾶς Συμμαχίας, τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Σαρδηνίας ἐξερράγη τὸ 1848 ὁ πρῶτος ὑπὲρ τῆς ἰταλικῆς ἀνεξαρτησίας πόλεμος, ὁ ὅσον θλιβερῶς διὰ τὴν Ἰταλίαν λήξας διὰ τῆς μάχης τῆς Νοβάρας. Ἡ ἐπακολουθήσασα εἰρήνη δὲν συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων ἐκ τῶν συνομολογηθεισῶν ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων· παραθέτομεν ὁμῶς τὸ πρῶτον αὐτῆς ἄρθρον εἰς ἔνδειξιν τῆς ἀκριβείας τῶν προβλέψεων τῆς πολιτικῆς. Τὸ ἄρθρον τοῦτο τῆς συνθήκης, τῆς ὑπογραφείσης παρὰ τῶν πληρεξουσίων Πραλὸρμο, Δαβόρμιδα, Βονκομπάνη καὶ Δὲ Βρόνα, λέγει ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς: «Εἰς τὸ μέλλον θὰ ὑπάρχη εἰρήνη, φιλία καὶ ὁμόνοια μεταξὺ τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ βασιλέως τῆς Σαρδηνίας καὶ τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τῆς Αὐστρίας, τῶν κληρονόμων καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, τῶν Ἐπικρατειῶν καὶ τῶν ὑπηκόων των». Οἱ ἀγαθοὶ πληρεξούσιοι ἀνελάμβανον, ὡς βλέπετε, ὑποχρεώσεις καὶ διὰ τὰς μελλούσας γενεάς· ἀλλὰ μετ' ὀλίγα ἔτη οἱ καλοὶ φίλοι εὐρέθησαν καὶ πάλιν ἀντιμέτωποι εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης τοῦ Σάν Μαρτίνο.

Τὸ 1854 ἐξερράγη ὁ πόλεμος μεταξὺ Ῥωσίας καὶ Τουρκίας καὶ ἐγένετο ἡ συμμαχία ἐν Κωνσταντινουπόλει μεταξὺ Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Τουρκίας, εἰς ἣν προσεχώρησε τὸ 1855 καὶ ἡ Σαρδηνία. Ὁ πόλεμος ὑπῆρξε δεινός· αἱ μάχαι καὶ ἡ χολέρα ἐθέρισαν πλῆθος πολὺ στρατιωτῶν. Ὁ στρατάρχης Σαιντ-Ἀρνῶ, ὁ λόρδος Ῥάγκλαν, ὁ Ἀλέξανδρος Λαμάρμορα, ἀρχηγοὶ τῶν γαλλικῶν, ἀγγλικῶν καὶ πεδεμοντικῶν στρατευμάτων ἀπεβίωσαν ἐν τῇ στρατοπέδῳ των. Ὅτε ἡ Σεβαστούπολις ἐκυριεύθη, ἡ Ῥωσικὴ Αὐτοκρατορία ἦτο ἐξηντλημένη· ἀλλ' ἐπίσης ἐξηντλημένα ἦσαν καὶ τὰ ἐναντίον τῆς πολεμοῦντα Κράτη. Ἡ εἰρήνη ἐπεβάλλετο. Ἡ Αὐστρία θέλουσα νὰ μεσολαβήσῃ ἐυσηρέστησε τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν, παρώργισε δὲ τὴν

Ῥωσίαν, ἣτις ἔκτοτε ἐμελέτα νὰ ἐκδικηθῆ διὰ τὴν ἀχαριστίαν τῆς. Ἡ εἰρήνη ὑπεγράφη ἐν Παρισίοις, διότι τότε ἡ Γαλλία ἦτο ἡ ὑπερισχύουσα Δύναμις, ἡ δὲ ἀγαθὴ ἔκθεσις τῆς εἰρήνης περιέβαλε μὲ αἴγλην τὸ ὄνομα τοῦ Ναπολέοντος Γ'.

Διὰ τῆς ἐν Παρισίοις συνθήκης καθωρίσθησαν 1^{ον}) ἡ ἐλευθεροπλοῖα τοῦ Δουνάβεως· 2^{ον}) ἡ οὐδετερότης τοῦ Εὐξείνου Πόντου, εἰς ὃν ἐπετρέπετο ἡ ἀκώλυτος ναυσιπλοῖα εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα παντὸς ἔθνους, ἀλλ' ἀπηγορεύετο ὁ εἰσπλοῦς τῶν πολεμικῶν, ὑποχρεουμένων δι' εἰδικῆς ῥήτηρας τῆς Ῥωσίας καὶ τῆς Τουρκίας νὰ μὴ διατηροῦν παρ' αὐτὸν ναυστάθμους· 3^{ον}) ἡ παραίτησις τῆς Ῥωσίας ἀπὸ τῆς ἀξιώσεως τοῦ νὰ ἐξασκῆ τὴν προστασίαν τῆς ἐπὶ τῶν Παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν καὶ ἐπὶ τῶν ὀρθοδόξων ὑπηκόων τοῦ Σουλτάνου.

Ἡ συνθήκη ἤρχιζεν ὡς ἑξῆς:

«Ἐν ὀνόματι τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ.

» Αἱ Αὐτῶν Μεγαλειότητες κλπ. . . . ἐμφορούμεναι ἐκ τοῦ πόθου κλπ. . . . καὶ θέλουσαι νὰ προλάβουν κλπ. . . . ἀπεφάσισαν νὰ συνεννοηθοῦν ἐπὶ τῶν βάσεων τῆς ἀναστυλώσεως καὶ τῆς παγιώσεως τῆς εἰρήνης, ἐξασφαλίζουσαι διὰ τελεσφόρων καὶ ἀμειβαίων ἐγγυήσεων τὴν ἀκεραιότητα τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας».

Τοῦτο ἦτο ὁ κύριος σκοπός. Αἱ λεπτομέρειαι δὲ καθωρίζοντο ὡς ἀκολούθως:

«Ἄρθρ. 1. Θὰ ὑφίσταται ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐπικυρώσεως τῆς παρουσίας συνθήκης εἰρήνη καὶ φιλία μεταξὺ τῆς Α. Μ. τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Γάλλων, τῆς Α. Μ. τῆς βασιλίσσης τῆς Μεγάλης Βρετανίας καὶ Ἰρλανδίας, τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως τῆς Σαρδηνίας, τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου, ἀφ' ἐνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς Α. Μ. τοῦ αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ῥωσιῶν, καθὼς καὶ μεταξὺ τῶν κληρονόμων καὶ διαδόχων αὐτῶν, τῶν Ἐπικρατειῶν καὶ τῶν ὑπηκόων των διηγεκῶς».

Διὰ τοῦ ἄρθρου 9 αἱ δυνάμεις ἠύχοντο, ὅπως ἡ Α. Μ. ὁ Σουλτάνος «ἐν τῇ σταθερᾷ αὐτοῦ μερίμνῃ ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῶν ὑπηκόων του» ἐκδώσῃ φερμάνιον «διατρανοῦν τὰς μεγαθύμους αὐτοῦ προθέσεις πρὸς τοὺς χριστιανικοὺς πληθυσμοὺς τοῦ Κράτους του». Διὰ τοῦ ἄρθρου 26 παρείχετο τὸ δικαίωμα

εις τὰς Ἡγεμονίας, ἐξαρτωμένους πάσας ἐκ τῆς Πύλης, νὰ διατηροῦν ἐκάστη ἐθνικὸν στρατόν. Τὸ ἄρθρον 27 προέβλεπε διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον ὅτι «ἐὰν ἡ ἐσωτερικὴ τάξις ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις ἤθελεν ἀπειληθῆ ἢ διακυβευθῆ, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη θὰ συνεννοεῖτο μετὰ τῶν Δυνάμεων περὶ τῶν ληπτέων μέτρων πρὸς διατήρησιν ἢ ἐπαναφορὰν τῆς ἐννόμου τάξεως» καὶ ἡ φράσις αὕτη μὲ ὄλον τὸν εὐφημισμὸν τῆς ἀπέπνεε ποιάν τινα ὁσμὴν αἱματοχυσίας. Διὰ τοῦ ἄρθρου 28 ἀνεγνωρίζετο ὅτι ἡ Σερβία θὰ ἐξηκολούθει μὲν νὰ εἶναι ὑποτελής τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ θὰ ἐδικαιοῦτο νὰ ἔχη «ἰδίαν ἀνεξάρτητον ἐθνικὴν διοίκησιν καὶ πλήρη θρησκευτικὴν, νομοθετικὴν, ἐμπορικὴν καὶ ναυτικὴν ἐλευθερίαν». Τὸ ἄρθρον 22 ὠρίζεν ὅτι αἱ Ἡγεμονίαι τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαυίας θὰ ἐξηκολούθουν ν' ἀπολαύουν τῶν προνομίων καὶ τῶν ἀτελειῶν ὅσας ἐκέκτηντο καὶ κατὰ τὸ παρελθόν. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὸ 1858 αἱ Ἡγεμονίαι αὗται ἠνώθησαν καὶ ὠνομάσθησαν Ἡνωμένοι Ἡγεμονίαι.

Εἰς τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων ἄρα περιεῖχοντο ὅλα τὰ σπέρματα τῶν μελλόντων πολέμων τῆς βαλκανικῆς χερσονήσου, καθότι δι' αὐτῆς ἀνεγνωρίζοντο τὰ πρῶτα ἔμβρυα Κρατῶν καὶ παρεχωρεῖτο εἰς αὐτὰ τὸ δικαίωμα τοῦ ὀπλίζεσθαι, ἐνῷ ἀφ' ἐτέρου οὐδὲν ζήτημα ἐλύετο.

Οὐχ ἦττον αὕτη ἦτο τὸ καλλίτερον ἐξ ὅσων πρὸς τὸ παρὸν ἠδύνατο νὰ γίνουν. Οἱ συνομολογήσαντες τὴν συνθήκην διπλωμάται ἦσαν οἱ περιφημότεροι τῶν συγχρόνων των. Τοῦ Συνεδρίου προῆδρευεν ὁ κόμης Βαλεῦσκη, υἱὸς Ναπολέοντος τοῦ Α' καὶ τῆς Μαρίας Βαλέβσκα· ἦτο ἐκεῖνος, περὶ οὗ ὁ μὲν Ναπολέων Γ' ἔλεγεν: «οὐδέποτε ἐπρόδωσε τὴν εἰς αὐτὸν ἐμπιστοσύνην μου», ἡ δὲ βασίλισσα Βικτωρία: «καθ' ὄλον τὸ διάστημα, κατὰ τὸ ὅποσον ἐχρημάτισε πρέσβυς, οὐδέποτε ἠπάτησέ τινα». Ὁ ἄγγλος πληρεξούσιος λόρδος Κλάρενδον εἰς τὴν πατρίδα του ἐθεωρεῖτο μόνον τοῦ λόρδου Πάλμερστον καὶ τοῦ λόρδου Ῥώσσελ ὑποδεέστερος. Ὁ ῥώσος πληρεξούσιος Ὁρλώφ, στρατηγὸς καὶ διπλωμάτης, εἶχε διαπραγματευθῆ πολλάς μετὰ τῆς Τουρκίας συνθήκας καὶ χρηματίσῃ πιστὸς φίλος τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου καὶ κατόπιν τοῦ τσάρου Νικολάου, διατελῶν ἐν γνώσει, καθὰ ἐλέγετο, καὶ αὐτῶν τῶν οἰκογενειακῶν τοῦ μο-

νάρχου του ἀπορρήτων. Ὁ μέγας βεζύρης Ἀλῆ πασᾶς, πληρεξούσιος τῆς Τουρκίας, ἦτο μὲν ἐκ ταπεινοῦ γένους, ἀλλ' ὑπέροχος τὸν νοῦν καὶ ἐξησκημένος περὶ τοὺς διπλωματικούς χειρισμούς. Ἰστατο συνήθως κατὰ μέρος σιωπηλός, περισφιγγόμενος ὑπὸ τοῦ καταμαύρου ἐνδύματός του, βραχύσωμος καὶ ἰσχνός, οἶονεὶ αἰδούμενος διὰ τὴν παρουσίαν του· ἀλλὰ ἐγένωσκε νὰ λαμβάνῃ τὸν λόγον κατὰ τὴν ἐπίκαιρον στιγμὴν καὶ νὰ ἐφευκτῆ τὴν προσοχὴν τῶν ἀκροωμένων. Τοῦ δὲ αὐστριακοῦ πληρεξούσιου κόμητος Βουόλ, ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν, ἀνδρὸς δ' εὐειδεστάτου, ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ διάνοια συνοψίζονται εἰς τὴν φράσιν, τὴν ὅποσαν εἶπε περὶ αὐτοῦ ὁ Βίσμαρκ: «Ἦθελα νὰ εἶμαι διὰ μίαν ὥραν τόσον μέγας ἀνὴρ ὅσον φαντάζεται διὰ τὸν ἑαυτὸν του ὅτι εἶναι ὁ κόμης Βουόλ καθ' ἐκάστην». Τέλος πληρεξούσιος τοῦ Πεδεμοντίου ἦτο ὁ κόμης Καβούρ καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο μόνον ἀρκεῖ ἀντὶ παντὸς ἐπαίνου. Ὅθεν ἡ συνάθροισις ἐκείνη ἀπετέλει ὄντως τὴν ὀμήγουριν τῶν μεγαλειτέρων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Εὐρώπης, ἔλειπε δὲ μόνον ἐξ αὐτῆς ὁ Ὄθων Βίσμαρκ, ἀκόμη τότε ἄσημος, εἰ καὶ ἤρχιζεν ἤδη νὰ γίνεταί λόγος περὶ αὐτοῦ ὡς ἀνδρὸς ἰδιοτρόπου καὶ αὐθαιρέτου.

* *

Δὲν εἶχον παρέλθῃ δέκα ἔτη ἀπὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν περὶ διηνεκοῦς φιλίας δηλώσεων, ὅτε τὸ Πεδεμόντιον, κραταιῶς ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος Γ', περιήρχετο ἐκ νέου εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Αὐστρίαν. Ἀφοῦ δὲ διεκόπησαν αἱ ἐχθροπραξίαι διὰ τῆς προσωρινῆς ἐν Βιλλαφράγκα συνθήκης, συνομολογήθη εἰρήνη μετὰξὺ Γαλλίας, Σαρδηνίας καὶ Αὐστρίας τὴν 10 Νοεμβρίου 1859 ἐν Ζυριχῇ. Τῆς συνθήκης ὅμως ταύτης προηγῆθη ἑτέρα, συνομολογηθεῖσα κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, μετὰξὺ Γαλλίας καὶ Αὐστρίας, διὰ τῆς ὅποιας ἡ τελευταία αὕτη παρεχώρει εἰς τὴν πρώτην τὴν Λομβαρδίαν πλὴν τῶν φρουρῶν τῆς Μαντούης καὶ τῆς Πεσκιέρας. Κατὰ δὲ τὴν ὀριστικὴν συνθήκην Ναπολέων ὁ Γ' παρεχώρησεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Σαρδηνίας τὰ ἐπὶ τῆς Λομβαρδίας δικαιώματα καὶ τοὺς τίτλους του, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας ἀπεδέχετο τὴν παραχώρησιν καὶ πάντα τὰ ἐξ αὐτῆς ἀπορρέοντα βάρη. Οἱ πληρεξούσιοι Κάρολυ καὶ Μεῦσεμבורγ διὰ τὴν Αὐστρίαν, Δὲ Βουρκενὲ καὶ Δὲ Βανε-

εἰλ διὰ τὴν Γαλλίαν, Δεξαμβροῶ καὶ Ζοκτὼ διὰ τὴν Σαρδηνίαν, ὑπέγραψαν καὶ πάλιν τὴν δῆλωσιν ὅτι «θα ὑφίστατο εἰρήνη καὶ φιλία μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Σαρδηνίας διὰ παντός». Ἐν τῇ συνθήκῃ, ἀποτελουμένη ἐξ εἰκοσιτριῶν ἄρθρων, παρεκτός τοῦ κυρίου θέματος τῆς παραχωρήσεως τῆς Λομβαρδίας, ἐκανονίζοντο αἱ πληρωμαὶ διαφόρων ἀποζημιώσεων, ἐπροστατεύοντο τὰ συμφέροντα τῶν ὑπηκόων, ἐξησφαλίζοντο αἱ συντάξεις, ἐπεκυροῦντο πᾶσαι αἱ πρὸ τοῦ 1859 συμβάσεις, ἐκηρύσσετο ἡ ἐλευθεροπλοῖα τῆς λίμνης τῆς Γάρδης καὶ τοῦ Πάδου κλπ. Εἰς τε τὴν προκαταρκτικὴν συνθήκην τῆς Βιλλαφράγκας καὶ εἰς τὴν μεταξὺ Γαλλίας καὶ Αὐστρίας ἐξεδηλοῦτο σαφῶς ἡ εὐνοϊκὴ διάθεσις περὶ ἰδρύσεως Ἰταλικῆς Ὁμοσπονδίας ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Πάπα. Ἄλλ' ὡς γνωστὸν οἱ λαοὶ ἐκήρυξαν ἐκπτώτους τοῦ θρόνου τὸν μέγαν δοῦκα τῆς Τοσκάνης καὶ τοὺς δοῦκας τῆς Πάρμας καὶ Μοδένης, αἱ δὲ χωρὶς αὐταὶ προσηρτήθησαν εἰς τὸ Πεδεμόντιον· τότε δὲ ἡ Γαλλία ἐζήτησε καὶ ἔλαβε πρὸς ἀποζημίωσιν τὴν Σαβοΐαν καὶ τὸ διαμέρισμα τῆς Νικαίας.

* *

Διὰ τῶν περιβοήτων συνθηκῶν τῆς Πράγας καὶ τῆς Φραγκφούρτης ἡ Πρωσία κατέστη ἐν ἀρχῇ μὲν κορυφαία ἐν τῇ Γερμανικῇ Ὁμοσπονδίᾳ, εἶτα δὲ πρωτεύουσα μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων. Ἐν αὐταῖς ἐθριάμβευσεν ὁ Βίσμαρκ, ὅστις ἔχων τὴν ὑποστήριξιν τοῦ μονάρχου του, περέσυρε σύμπαν τὸ γερμανικὸν ἔθνος, ἔπερ κατ' ἀρχὰς ἀνθίστατο καὶ δὲν εἶχε πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνην.

Τῷ ὄντι ἦτο ἀλλότριος πρὸς πᾶσαν προγενεστέραν διπλωματικὴν παράδοσιν ὁ γίγας ἐκεῖνος, ὁ βλαῖος καὶ φιλόφρων, ὁ ἀναίσθητος καὶ αἰσθηματικὸς συνάμα, μέγας λαίμαργος καὶ πότης κατὰ τοὺς νεανικούς του χρόνους, λατρεύων τὴν ἰσχύν, βέβαιος περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του μόνον, ἔτοιμος νὰ ἐξαπατήσῃ περὶ τὰ μικρὰ διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ μεγάλα ἀποτελέσματα, τραχὺς τὴν μορφήν ἂν μὴ καὶ τὴν καρδίαν, φέρων πάντοτε σχεδὸν ἐπὶ κεφαλῆς τὸ αἰχμηρὸν κρᾶνος πρῶσσου στρατηγοῦ. Ἦτο ἀνὴρ εὐρυτάτων ἰδεῶν, φειδωλὸς περὶ τοὺς λόγους του, οἵτινες ἦσαν πολλάκις πλήρεις κακίας, πάντοτε δὲ σφοδροί, ἐξερχόμενοι ἐκ τῆς καρ-

δίας του, ὡς ἡ τέφρα ἢ ἑξακοντιζομένη ὑπὸ ἠφαιστείου. Ἦτο γνώστης τῶν ἀδυναμιῶν τῶν βασιλέων καὶ τῶν λαῶν, δεξιώτατος δὲ περὶ τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τῆς πατρίδος του, περιφρονῶν κυνικῶς πᾶν ἐμπόδιον, λέγων εἰρωνικῶς ἀληθείας, αἵτινες ἐξελαμβάνοντο ὡς ψεύδη, καὶ ψεύδη αὐστηρά, τὰ ὅποια ἐθεωροῦντο ὡς ἀλήθειαι. Ἦτο κολοσσὸς ἐννοήσας ὅτι αὐτός, αὐτός καὶ μόνος, ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ νοῦς ἑνὸς μεγάλου λαοῦ, θαυμασίως προσφουὸς περὶ τὸ πειθαρχεῖν καὶ ἱκανοῦ ἐπομένως νὰ συντελέσῃ ἔργα μέγιστα, ἐὰν ὑπήκουε καὶ ἐὰν καλῶς ᾠδηγεῖτο.

Ὅποια διαφορὰ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ κόμητος Καβούρ! Ἦτο οὗτος βραχὺς τὸ ἀνάστημα, προγᾶστωρ, μὲ κόμην φαιάν, μὲ γένειον κυκλοτερές περὶ τὸ πρόσωπον, μὲ ὀφθαλμοὺς ζωηροτάτους, κεκρυμμένους ὀπισθεν διοπτρῶν στηριζομένων εἰς τὰ ὦτα. Ἦτο ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν, τῶν δημοσίων ἔργων, τῶν οἰκονομικῶν, τῶν ἐξωτερικῶν, παντὸς κλάδου· φιλοφρονέστατος τὴν συμπεριφορὰν, πάντοτε σχεδὸν εὐθυμος, πνευματώδης εἰς τὴν ὀμιλίαν του, λάτρις τῶν γυναικῶν, τὰς ὅποιας τεχνικώτατα ἐγίνωσκε νὰ χρησιμοποιοῖ εἰς τοὺς σκοποὺς του· πεπεισμένος περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν πολιτικῶν, θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν δοξασιῶν του, συγκατένευεν ἐνίοτε νὰ τὰς λησμονῇ κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν καὶ νὰ ἐπανέρχεται ἀπὸ τὸ παράθυρον. Δὲν ἐπῆλθεν ἴσως εἰς αὐτὸν πρῶτον ἡ ἰδέα τῆς ἐνώσεως καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος του, ἀλλ' ἀφοῦ τὴν παρεδέχθη, τὴν ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν καὶ τὴν ᾠδήγησε καλῶς διὰ τῶν δυσχερεστάτων μέσων τῆς πειθοῦς. Φύσει ἐλεύθερος καὶ ἀποστέργων τοὺς χαλινοὺς, πλὴν ἐκείνων τοὺς ὁποίους αὐτῇ αὐτῇ ἢ ἐλευθερία θέτει εἰς ἑαυτὴν χάριν τῆς ἰδίας τῆς ὑπάρξεως, ζῶν ἐν τῷ μέσῳ λαοῦ ἀνεξαρτήτου εἰς τὰς κρίσεις του, ἐγνώιστοῦ περὶ τοὺς πόθους του, προθύμου εἰς δράσιν ἀλλὰ καὶ εἰς συζήτησιν, ἐδέησε νὰ ἐργασθῇ διὰ τῆς μεγαλοφυΐας του, ὄχι μόνον ὅπως νικήσῃ τοὺς ἐχθρούς του, ἀλλὰ καὶ ὅπως πείσῃ τοὺς φίλους του.

Διὰ τῆς συνθήκης τῆς Πράγας ἔληξεν ὁ ἐπὶ τινὰς μόλις ἑβδομάδας διαρκέσας πόλεμος, καθ' ὃν τὰ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατάρχου Μόλτκε πρωσσικὰ στρατεύματα εἰσέδυσαν μέχρις αὐτῆς τῆς καρδίας τῆς Αὐστρίας, ἥτις ἠττηθεῖσα κατὰ κράτος

εις Σάδοδαν, έπεκαλέσθη τήν μεσολάβησιν τής Γαλλίας πρὸς ἀναχαίτισιν τοῦ νικητοῦ. Τῆς εἰρήνης προηγήθη ἡ προκαταρκτικὴ συνθήκη τοῦ Νίκολσδουργ, ὑπογραφείσα τὴν 26 Ἰουλίου 1866 ὑπὸ τοῦ Βίσμαρκ καὶ τοῦ Κάρολυ, δι' ἧς ἀνεγνωρίζετο ἡ ἀκεραιότης τῆς αὐστριακῆς μοναρχίας, πλὴν τῆς Λομβαρδοβενετίας. Προσέτι δι' αὐτῆς διελύετο ἡ πρώην Γερμανικὴ Ὁμοσπονδία καὶ ἐσχηματίζετο νέα, ἐξ ἧς ἡ Αὐστρία ἀπεκλείετο· ἐδημιουργεῖτο ἔνωσις στενωτέρα τῆς Πρωσίας μετὰ τῶν πρὸς βορρᾶν τοῦ Μείνου Γερμανικῶν Ἐπικρατειῶν, μετεβιβάζοντο δὲ εἰς τὴν Πρωσίαν πάντα τὰ ἐπὶ τῶν δουκάτων τοῦ Σλέσβιχ-Ὀλστάϊν δικαιώματα. Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τῆς 8 Ἀπριλίου ἡ Πρωσία εἶχε συνάψει συμμαχίαν ἐπιθετικὴν καὶ ἀμυντικὴν μετὰ τῆς Ἰταλίας κατὰ τῆς Αὐστρίας, ὁ βασιλεὺς Γουλιέλμος ὑπεχρεοῦτο διὰ τῆς προκαταρκτικῆς συνθήκης νὰ ἐπιτύχη καὶ τὴν συγκατάθεσιν τῆς Ἰταλίας διὰ τὴν εἰρήνην, εὐθὺς ὡς ἡ Δύναμις αὕτη ἤθελε λάβῃ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος τοῦ Γ' τὴν ἐπαρχίαν τῆς Βενετίας, τὴν ὅποσαν ἡ Αὐστρία παρεχώρησε πρὸς ἐκεῖνον, διὰ νὰ μὴ τὴν παραδώσῃ ἀπ' εὐθείας πρὸς τὴν παλαιὰν ἀντίπαλον. Τὴν 23 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ πληρεξούσιος τῆς Γερμανίας Βέρθερ καὶ ὁ τῆς Αὐστρίας Βρέννερ ἐπεκύρωσαν ἐν Πράγᾳ τὰ ἐν Νίκολσδουργ συμφωνηθέντα, σὺν τῇ προσθήκῃ πληρωμῆς ἀποζημιώσεως ἐξ εἴκοσιν ἑκατομμυρίων ταλλήρων, καταβαλλομένης ὑπὸ τῆς Αὐστρίας πρὸς τὴν Πρωσίαν.

Συνέπεια τῆς εἰρήνης τῆς Πράγας ἦτο ἡ συνθήκη ἡ συνομολογηθεῖσα ἐν Βιέννῃ τὴν 3 Ὀκτωβρίου 1866 μετὰ τῆς Ἰταλίας, ἀντιπροσωπευομένης ὑπὸ τοῦ Μεναδρέα καὶ τῆς Αὐστρίας, ἀντιπροσωπευομένης ὑπὸ τοῦ Βίμπφεν. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης, συγκειμένης ἐξ 24 ἀρθρῶν καὶ ἑνὸς ἐπιπροσθέτου, « ἡ Α. Μ. ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας συγκατετίθετο εἰς τὴν ἔνωσιν τοῦ Λομβαρδοβενετικοῦ βασιλείου μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Ἰταλίας », ὑπεχρεοῦτο δὲ ἡ Ἰταλία νὰ καταβάλῃ 35 ἑκατομμύρια φιορινίων (87½ ἑκατομμυρίων φράγκων) ὡς ἀντίτιμον ὕλικου πολέμου μὴ μετακομισίμου. Εἶποντο δὲ, ὡς συνήθως, εἰδικαὶ διατάξεις σχετικαὶ πρὸς τοὺς λομβαρδοβενετοὺς ὑπηκόους, πρὸς τοὺς ἰταλοὺς τὴν καταγωγὴν ἀξιωματικούς, τὰς συντάξεις, τοὺς σιδηροδρόμους κλπ.

Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ τελευταία συνθήκη μετὰ τῶν δύο ἔθνῶν τῶν διατελεσάντων ἐχθρῶν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον, ὑπάρχει δ' ἔλπις ὅτι ἡ περιλαμβανομένη ἐν αὐτῇ ἀπαραίτητος φράσις περὶ διηνεκοῦς φιλίας θ' ἀληθεύσῃ περισσότερο ἢ κατὰ τὸ παρελθόν.

Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1871 ἐν τῇ παρὰ τὸν Μείνον Φραγκφούρτη δὲ πρίγκιψ Ὁθων Βίσμαρκ-Σενάουζεν, ἀρχιγραμματεὺς τῆς Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ὁ κόμης Χάρρυ δ' Ἀρνιμ, ἑκτακτος ἀπεσταλμένος καὶ πληρεξούσιος ὑπουργὸς τῆς Α. Μ. τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας παρὰ τῇ Ἁγίᾳ Ἐδρᾷ, πληρεξούσιος ἐκ μέρους τῆς Α. Μ. τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ κύριος Ἰούλιος Φάδρ, ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, ὁ κύριος Αὐγουστος Θωμᾶς Εὐγένιος Πουγιέ-Κερτιέ, ὑπουργὸς τῶν οικονομικῶν τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας καὶ Μάρκος Θωμᾶς Εὐγένιος δὲ Γκουλάρ, μέλος τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, πληρεξούσιος ἐκ μέρους τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, συνεφώνησαν νὰ μετατρέψουν εἰς συνθήκην ὀριστικῆς εἰρήνης τὴν προκαταρκτικὴν συνθήκην τῆς 26 Φεβρουαρίου παρόντος ἔτους».

Οὕτως ἔληγεν ὁ πόλεμος τοῦ 1870. Ἡ Γαλλία παρεχώρει εἰς τὴν νέαν Γερμανικὴν Αὐτοκρατορίαν, ἀνακηρυχθεῖσαν ἐν Βερσαλλίαις τὴν 18 Ἰανουαρίου 1871, τοὺς τίτλους αὐτῆς καὶ τὰ δικαιώματα ἐπὶ τῆς Ἀλσατίας καὶ Λωρραίνης, περιοριζομένη εἰς τὰ ἀνατολικά σύνορα, ἅτινα κατεῖχε πρὸ τριῶν αἰώνων, ἤτοι κατὰ τὸ 1552. Ἀξιωματικόν εἶναι τὸ ἄρθρον 7^{ον} τῆς συνθήκης ταύτης, κατὰ τὸ ὅποσον ἡ πληρωμὴ τῆς ἐκ πέντε δισεκατομμυρίων πολεμικῆς ἀποζημιώσεως τῆς Γαλλίας πρὸς τὴν Γερμανίαν ἐκανονίζετο οὕτω πως: πεντακόσια ἑκατομμύρια θὰ κατεβάλλοντο ἐντὸς 30 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς Κυβερνήσεως ἐντὸς τῆς πόλεως τῶν Παρισίων· ἐν δισεκατομμύριον ἐντὸς τοῦ ἔτους 1871· ἡμισυ δισεκατομμύριον κατὰ τὴν 1 Μαΐου 1872· τὰ δὲ τρία τελευταῖα δισεκατομμύρια μέχρι τῆς 2 Μαΐου 1874. Ἀπεναντίας ἡ Γαλλία ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν, καταβαλοῦσα ὑψίστην πατριωτικὴν προσπάθειαν, ἐπλήρωσεν ὀλόκληρον τὸ τεράστιον ποσόν, διὰ ν' ἀπαλλαγῇ τὸ ταχύτερον τῶν κατακτητῶν.

Ὁ γαλλογερμανικὸς πόλεμος παρέσχεν εἰς τὴν Ῥωσίαν τὴν εὐκαιρίαν, ὅπως ἀπαλλαγῆ τῶν ὄρων, δι' ὧν ἀπεκλείετο τὸ πολεμικὸν τῆς ναυτικῶν ἐντὸς τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Τὴν 13 Μαρτίου 1871 τῆ ἐνεργείᾳ αὐτῆς συνήφθη ἐν Λονδίῳ μεταξὺ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων σύμβασις τροποποιούσα ἐν μέρει τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων καὶ καταργοῦσα τὰς σχετικὰς αὐτῆς ῥήτρας περὶ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς δυνάμεως τῶν πολεμικῶν πλοίων ὅσα ἐδικαιούντο νὰ ἔχουν ἡ Ῥωσία καὶ ἡ Τουρκία ἐντὸς τοῦ Εὐξείνου.

Ἐν τοσοῦτῳ τὸ βαλκανικὸν ζήτημα ἐκρύπτετο πάντοτε ὡς σπινθὴρ ὑπὸ τὴν αἰθάλην. Κατ' Ἰούλιον τοῦ 1875 χριστιανὸς τις ἐφρονεῦθη κατόπιν συνωμοσίας γενομένης ἐν τῇ χωρίῳ Ναρέντζα. Ἡ κατόπιν τοῦ συμβάντος τούτου ἐκραγείσα κατ' ἀρχὰς ἐν Ἐρζεγοδίνῃ ἐπανάστασις μετεδόθη καὶ εἰς τὴν Βοσνίαν, οἶονεὶ δὲ ἀνταποκρινόμεναί εἰς τὸ σύνθημα ἐξηγέρθησαν καὶ τὸ Μαυροβούνιον καὶ ἡ Σερβία. Ἡ Ἑλλάς συνεταράσσετο, ἡ δὲ Τουρκία, ἀφοῦ προσεπάθησε νὰ καθησυχάσῃ τοὺς πάντας δι' ὑποσχέσεων, κατέφυγεν εἰς τὴν βίαν καὶ τὸ αἷμα ἔρρευσε ποταμηδὸν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν. Τότε παρενέβη ἡ Ῥωσία καὶ συνεννοηθεῖσα μετὰ τῆς Ῥουμανίας διήλθε τὸν Δούναβιν, ἐπιτεθεῖσα κατὰ τῆς Τουρκίας. Οἱ Τούρκοι ἀντέταξαν ἐν Πλεύνα καὶ ἐν ταῖς στενοπορίαις τοῦ Αἴμου ἡρωϊκὴν ἀμυναν· ἀλλ' ἀπέναντι τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν ἐχθρῶν ἠττήθησαν. Τὴν 3 Μαρτίου 1878 διὰ νὰ σταματήσουν τὸ ἐν Ἀγίῳ Στεφάνῳ εὐρισκόμενον καὶ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως προελαῦνον ῥωσικὸν στράτευμα, ἐζήτησαν εἰρήνην. Ἡ προκαταρκτικὴ συνθήκη ὑπεγράφη ὑπὸ τοῦ κόμητος Ἰγνάτιεφ καὶ τοῦ Νελίδωφ ὡς ἀντιπροσώπων τῆς Ῥωσίας καὶ τοῦ Σαφὲτ πασᾶ καὶ Σαδουλλάχ βέη ὡς ἀντιπροσώπων τῆς Τουρκίας· συνίστατο δὲ ἡ συνθήκη αὕτη ἐξ 29 ἀρθρῶν, περιεχόντων ὄρους τόσον βαρεῖς διὰ τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν, ὥστε ὀλόκληρος ἡ Εὐρώπη συγκινηθεῖσα καὶ ἀνησυχήσασα διὰ τὴν τεραστίαν ὑπεροχὴν, ἣν ἐκ τούτου ἐμελλε ν' ἀποκτήσῃ ἡ Ῥωσία, πρὸς στιγμὴν ἐφάνη ἔτοιμος νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ ὅπλα, ὅπως παρεμποδίσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὄρων. Ἡ Ἀγγλία συνῆψε συμμαχίαν ἐπιθετικὴν καὶ ἀμυντικὴν μετὰ τῆς Τουρκίας, διὰ τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ Ῥωσία θὰ ἤρ-

νεῖτο ν' ἀποδώσῃ εἰς τὴν Τουρκίαν τὰς παρ' αὐτῆς ἐν Ἀσίᾳ κυριευθείσας χώρας, εἰς ἀντάλλαγμα δὲ κατέλαβε τὴν Κύπρον. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος συνήνεσε τότε νὰ ὑποβληθῇ εἰς Συνέδριον τῶν Δυνάμεων ἡ συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου, ἐν Βερολίῳ δὲ τὴν 13 Ἰουλίου 1878 συνωμολογήθη ἡ ὀριστικὴ συνθήκη εἰρήνης μεταξὺ Ῥωσίας, Γερμανίας, Αὐστρίας, Γαλλίας, Ἀγγλίας, Ἰταλίας καὶ Τουρκίας. Πληρεξούσιοι τῶν Δυνάμεων ἦσαν ὁ Βίσμαρκ, ὁ Ἀνδράσσου, ὁ Βαδδινγκτῶν, ὁ Δισραέλης, ὁ Κόρτης, ὁ Πορτζακῶφ καὶ ὁ Καραθεοδωρῆς.

Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἡ βαλκανικὴ χερσόνησος διερρυθμίσθη ὡς περίπου εἶχε μέχρι τοῦδε. Ἡ Βουλγαρία κατέστη ἡγεμονία αὐτόνομος καὶ ὑποτελής εἰς τὸν Σουλτάνον, ἔχουσα ἴδιαν κυδέρνησιν καὶ στρατόν. Ὁ ἡγεμὼν θὰ ἐξελέγετο δι' ἐλευθέρας ἐκλογῆς τοῦ λαοῦ καὶ θὰ συνήρχετο, κατὰ τὸ ἀρθρον 12, συνέλευσις προκρίτων ἐν Ἰουρνάδῳ. Πρὸς νότον τοῦ Αἴμου ἐσχηματίσθη ἐπαρχία ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀνατολικὴ Ῥωμυλία, κατὰ τὸ ἀρθρον 15, ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ Σουλτάνου. Διὰ τοῦ ἀρθρου 26 ἀνεγνωρίζετο ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ Μαυροβουνίου, εἰς ὃ παρεχωρεῖτο τὸ Ἀντίδαρι καὶ ἡ περὶ αὐτὸ παραλία. Ἀνεγνωρίσθη ὡσαύτως ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Σερβίας, τῆς ὁποίας ἡ ἔκτασις ἠὺξήθη διὰ τινῶν ἐπαρχιῶν ἀποσπασθεισῶν ἀπὸ τῆς Τουρκίας, ἐπίσης δὲ ἀνεγνωρίσθη καὶ ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ῥουμανίας, ἣτις παρεχώρησε τὴν Βεσσαραβίαν εἰς τὴν Ῥωσίαν, ἔλαβε δ' ὡς ἀντάλλαγμα τὴν Δόβρουτζαν. Τὰ παρὰ τὸν Δούναβιν ὀχυρώματα ἀπὸ τῶν Σιδηρῶν Πυλῶν μέχρι τῶν ἐκβολῶν κατηδαφίζοντο, ἀπαγορευομένης τῆς ποταμοπλοίας εἰς πᾶν πολεμικὸν πλοῖον. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη παρεχώρει εἰς τὴν Ῥωσίαν τὰ διαμερίσματα τοῦ Ἀρδαχάν, Κάρς καὶ Βατούμ, ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ εἰσαγάγῃ ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου μεταρρυθμίσεις εἰς Ἀρμενίαν, ὑπέσχετο νὰ προστατεύῃ τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν τῶν ὑπηκόων τῆς κλπ.

Ἡ Τουρκία ἐξῆλθεν ἐκ τῆς συνθήκης ταύτης οἰκτρῶς ἠκρωτηριασμένη. Τὰ σύνορά της περιεκόπησαν διὰ τῆς ἀπωλείας τῆς Βουλγαρίας, τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἐρζεγοδίνης, αἵτινες κατὰ τὸ διάστημα τοῦ πολέμου εἶχαν καταληφθῆ ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, τῆς Κύπρου, τῶν χωρῶν τῶν παραχωρηθεισῶν εἰς τὸ Μαυρο-

δούνιον, τὴν Σερβίαν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα κατόπιν δυνάμει τοῦ 13^{ου} πρωτοκόλλου τῆς Βερολίνου συνθήκης. Ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἡ Βουλγαρία διὰ πραξικοπήματος κατέλαβε καὶ προσήρτησε τὴν Ἀνατολικὴν Ῥωμυλίαν. Κατόπιν αὐτὴ τε καὶ ἡ Σερβία καὶ τὸ Μαυροβούνιον ἀνεκηρύχθησαν βασιλεία. Ἐν τῇ μεταξὺ ἀπεσπάρθησαν ἀπὸ τῆς Τουρκίας ἡ Αἴγυπτος, ὑπὸ τινος τύπου εἰσέτι, καὶ ἡ Τρίπολις ὀριστικῶς κατόπιν τοῦ τελευταίου πρὸς τὴν Ἰταλίαν πολέμου, τοῦ ἀπολήξαντος εἰς τὴν πρόσφατον συνθήκην εἰρήνης, τὴν συνομολογηθεῖσαν ἐν Οὐσσὺ τῆς Ἑλβετίας. Ὁ τελευταῖος δὲ καὶ δεινότατος πάντων διὰ τὴν Τουρκίαν κλονισμὸς ἦτο ὁ ἔτι διεξαγόμενος βαλκανικὸς πόλεμος, καθ' ὃν συνετρίβη ἡ ὑπολειφθεῖσα αὐτῇ δύναμις εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ἔπαυσε σχεδὸν λογιζομένη τοῦ λοιποῦ ὡς εὐρωπαϊκὴ Δύναμις.

X. A.

Η ΦΥΣΙΣ¹

ΕΚ ΤΩΝ ΤΟΥ ΕΜΕΡΣΟΝ

Ἡ φύσις πάντοτε εἶναι συνεπὴς μὲ τὸν ἑαυτὸν τῆς, ὅσον καὶ ἂν φαίνεται πολλάκις παραβαίνουσα τοὺς ἰδίους τῆς νόμους. Ἰηρεῖ τοὺς νόμους τῆς ἐκεῖ ποῦ φαίνεται ὅτι τοὺς παραβιάζει. Προικίζει ἐν ζῶον καὶ τὸ ἐξοπλίζει νὰ εὐρῆ τὴν θέσιν του καὶ τὴν τροφήν του ἐπὶ τῆς γῆς καὶ συγχρόνως δίδει τὰ μέσα καὶ τὰ ὄπλα καὶ εἰς ἄλλο ζῶον διὰ νὰ καταστρέψῃ ἐκεῖνο. Ἰπάρχει ὁ χῶρος ποῦ χωρίζει τὰ πλάσματα, ἀλλ' ἐκεῖ ποῦ στολίζει τοὺς ὄμους τοῦ πτηνοῦ μ' ἐν ζεῦγος πτερύγων τοῦ παρέχει συγχρόνως καὶ ἐν κομμάτι πανταχοῦ παρουσίας. Ἡ τάσις τῆς εἶναι πάντοτε πρὸς τὰ ἐμπρός, ἀλλὰ ὡς τεχνήτρια πάντοτε ὀπισθοδρομεῖ διὰ νὰ πλάσῃ νέαν ὕλην καὶ ἐκεῖ ποῦ εὐρίσκεται εἰς τὸ πλεον προχωρημένον στάδιον πάντοτε ἀρχίζει πάλιν μὲ τὰ πρῶτα στοιχεῖα· ἀλλέως τὰ πάντα θὰ κατεστρέφοντο. Ὅταν βλέπωμεν τὸ ἔργον τῆς, εἶναι ὡσάν νὰ ῥίπτωμεν ἐν βλέμμα εἰς ἐν ὀλόκληρον σύστημα διατελοῦν εἰς μεταβατικὴν κατάστασιν. Τὰ φυτὰ εἶναι τὰ παιδιὰ εἰς τὸν κόσμον, δοχεῖα τῆς ὑγείας καὶ δυνάμεως· ἀλλὰ πάντοτε ψηλαφοῦν πρὸς τὰ ἐπάνω, πρὸς τὴν συνείδησιν· τὰ δένδρα εἶναι ἀτελεῖς ἄνθρωποι καὶ φαίνονται νὰ κλαίουں τὴν αἰχμαλωσίαν των ποῦ στέκονται ριζωμένα εἰς τὸ ἔδαφος. Τὸ ζῶον εἶναι ὁ ἀρχάριος καὶ δόκιμος μιᾶς τάξεως περισσότερο προωδευμένης. Οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἔταν ἀκόμη εἶναι νέοι, ἀμα γευθοῦν τὴν πρώτην σταγόνα ἀπὸ τὸ ποτήριον τῆς σκέψεως, γίνονται ἀφηρημένοι καὶ διεσπασμένοι· σφένδαμνος καὶ πτέρις εἶναι ἀκόμη ἀδιάφθοροι, ἀλλ' ἐὰν ἀποκτήσουν συνείδησιν, θ' ἀρχίσουν χωρὶς ἀμφισβολίαν καὶ αὐταὶ νὰ βλασφημοῦν καὶ νὰ ὀρκίζωνται. Τὰ ἄνθη τόσον ἀνήκουον καθ' ὀλοκληρίαν εἰς τὴν νεότητα, ὥστε ἡμεῖς οἱ γεροντότεροι ἀμέσως αἰσθανόμεθα

¹ Τέλος· συνέχεια ἐκ σελ. 559.

ὅτι αὐτὰ τὰ ὠραία πλάσματα δὲν ἔχουν τίποτε τὸ κοινὸν μὲ ἡμᾶς· παρήλθεν ἡ ἡμέρα ἡ ἰδική μας καὶ ἦλθεν ἡ σειρά τῶν παιδίων. Ἐὰν ἄνθρωποι μᾶς περιπαίξουν καὶ ἡμεῖς ὁμοιάζομεν τὰ γεροντοπαλλήκαρα μὲ τὴν γελοῖαν μας τρυφερότητα.

Ἐὰν πράγματα ἔχουν τόσον στενὴν σχέσιν ἀναμεταξύ των, ὥστε ἀναλόγως μὲ τὸν βαθμὸν τῆς ἐμπειρίας τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐξ ἀφετηρίας ἐνὸς ὁποιοῦδήποτε ἀντικειμένου ἡμποροῦν νὰ παραλεχθοῦν τὰ στοιχεῖα καὶ αἱ ἰδιότητες ἐνὸς ἄλλου. Ἐὰν εἶχαμεν ὀφθαλμοὺς νὰ τὸ ἴδωμεν, θὰ ἐβλέπαμεν ὅτι τόσον ἐν μικρῷ λιθάρι ἀπὸ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, ὅσον καὶ ὁλόκληρος ἡ πόλις, θὰ μᾶς διεβεδαίωνε τὴν ἀνάγκην ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ὑπάρχη. Ἡ ταυτότης ἐκείνη μᾶς κάμνει ὅλους ἐν καὶ τὸ αὐτὸ καὶ ἐκμηδενίζει μεγάλας ἀποστάσεις κατὰ τὰ συνηθισμένα μας μέτρα. Ὀμιλοῦμεν περὶ παρεκτροπῶν ἀπὸ τὴν φυσικὴν ζωὴν ὡσὰν νὰ μὴ ἦτο τάχα καὶ φυσικὴ ἢ τεχνητὴ ζωὴ. Ὁ ψιμυθωμένος καὶ καλοκτενισμένος αὐλικὸς εἰς τοὺς θαλάμους τῶν ἀνακτόρων ἔχει φύσιν κτηνώδη, ῥωμαλέαν καὶ πρωτογενῆ, ὡς τὴν τῆς λευκῆς ἀρκτου, καὶ παντοδύναμον νὰ φθάσῃ τοὺς ἰδικούς της σκοπούς, ὥστε καὶ αὐτὸς ἐκεῖ μέσα εἰς τ' ἀρώματα καὶ εἰς τὰ ἐρωτικὰ γραμματάκια διατελεῖ εἰς ἄμεσον σχέσιν μὲ τὰς ὀροσειρὰς τῶν Ἰμαλαίων καὶ μὲ τὸν ἄξονα τῆς γῆς. Ἐὰν σκεφθῶμεν ὅτι ἀνήκομεν καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν φύσιν, θὰ παύσωμεν νὰ τρέφωμεν δεισιδαίμονας ιδέας περὶ τῶν πόλεων, ὡσὰν τάχα ἢ φοβερὰ ἐκείνη ἢ εὐεργετικὴ δύναμις νὰ μὴ μᾶς εὕρισκε καὶ ἐκεῖ καὶ νὰ μὴ μετεμόρφωνε τὰς πόλεις. Ἡ φύσις ποῦ ἐπλασε τὸν κτίστην, ἐπλασε τὴν οἰκίαν. Εὐκόλα βέπομεν εἰς τὴν ὑπερβολὴν προκειμένου περὶ τῆς ἐπιρροῆς ποῦ περιμένομεν ἀπὸ τὴν ἐξοχὴν. Ἐὰν πράγματα ἔξω εἰς τὴν φύσιν φαίνονται τόσον ψυχρὰ καὶ ἀνεξάρτητα καὶ ὡς τοιαῦτα εἶναι ἀξιοζήλευτα εἰς ἡμᾶς τοὺς ἐρεθισμένους καὶ εὐπαθεῖς μὲ τὰ φλογισμένα πρόσωπα καὶ νομίζομεν ὅτι θὰ εἶμεθα καὶ ἡμεῖς, ὡς ἐκεῖνοι, μεγάλοι καὶ ὑπέροχοι. Ἐὰν ἐκαθήμεθα εἰς τὸ ὑπαιθρον καὶ ἐτρώγαμεν ῥίζας — προτιμότερον ὁμως νὰ ἦμεθα ἄνθρωποι καὶ ὄχι τρωκτικὰ ζῆα — καὶ ἡ δρυὶς καὶ ἡ πετελέα μὲ χαρὰν θὰ ὑποταχθοῦν εἰς ἡμᾶς, ἔστω καὶ ἂν καθήμεθα εἰς ἐλεφαντίνους θρόνους μὲ μεταξωτοὺς τάπητας.

Αὐτὴ ἡ πρωτοστατοῦσα ταυτότης διελαύνει ὅλας τὰς ἀπροσδοκῆτους ἀντιθέσεις καθενὸς μέρους καὶ ἀποσπάσματος καὶ χαρακτηρίζει κάθε νόμον. Ὁ ἄνθρωπος φέρει τὸν κόσμον εἰς τὴν κεφαλὴν του, ὅλην τὴν ἀστρονομίαν καὶ τὴν χημείαν μετέωρον εἰς μίαν ιδέαν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἱστορία τῆς φύσεως εἶναι γραμμένη εἰς τὸν ἐγκέφαλόν του, δι' αὐτὸ εἶναι καὶ ὁ προφήτης καὶ ὁ εὐρετὴς τῶν μυστηρίων της. Ἐὰν γεγονὸς τῆς ἐπιστήμης τῆς φύσεως, ποῦ μᾶς ἔγινε γνωστὸν, τὸ ἔχει ἤδη προαισθανθῆ προφητικῶς ἄλλοτε κάποιος, πρὶν ἢ ἀποδειχθῆ ἐμπράκτως καὶ ἐπικυρωθῆ. Δὲν δένει τὰ ὑποδήματά του ἄνθρωπος χωρὶς νὰ συμμορφώνεται μὲ νόμους ποῦ συνδέουν καὶ τὰ πλεόν μακρινὰ ἐδάφη τοῦ κόσμου: σελήνη, φυτόν, ἀέριον, κρύσταλλον εἶναι συγκεκριμένη γεωμετρία καὶ ἀριθμητικὴ· ὁ ὑγιὴς ὀρθὸς λόγος γνωρίζει τὸ ἰδικόν του καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως ἐννοεῖ περὶ τίνος πρόκειται εἰς τὸ χημικὸν πείραμα. Ὁ ὑγιὴς ὀρθὸς λόγος τοῦ Φραγκλίνου, τοῦ Δάλτονος, τοῦ Δάδου καὶ τοῦ Μπλάκ εἶναι ὁ ἴδιος ὀρθὸς λόγος ποῦ ἐπλασε τὰς ταξινομήσεις, τὰς ὁποίας σήμερον ἀνακαλύπτει.

Ὅπως ἡ ταυτότης δηλοῖ ὀργανωμένην ἡρεμίαν, ὁμοίως καὶ ἡ ἀντενέργεια καταλήγει εἰς ὀργάνωσιν. Οἱ ἀστρονόμοι ἔλεγαν: «δόςσε μας ὕλην καὶ ὀλίγην κίνησιν καὶ θ' ἀνοικοδομήσωμεν τὸ σύμπαν». Δὲν φθάνει νὰ ἔχωμεν ὕλην, ἀλλ' ἀπαιτεῖται νὰ ἔχωμεν καὶ μίαν μόνην ὤθησιν, μίαν ἀφορμὴν ποῦ νὰ θέσῃ εἰς κίνησιν τὴν μᾶζαν καὶ νὰ παραγάγῃ τὴν ἁρμονίαν τῶν φυγοκέντρων δυνάμεων. Σφενδόνισε τὴν σφαῖραν μὲ τὴν χεῖρά σου καὶ εἶναι εὐκόλον κατόπιν νὰ σοῦ δεῖξωμεν πῶς παρήχθη ὅλη αὐτὴ ἡ μεγάλη τάξις. — Πολὺ παράλογος αὐτὴ ἡ ἀπαίτησις, ἔλεγαν οἱ μεταφυσικοί, διότι αὐτὸ δὲν θὰ ἐσήμαινε ἄλλο παρά ὅτι τὸ ζητούμενον πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀπλῶς ἀποδεδειγμένον. Δὲν εἰσθε λοιπὸν ἱκανοὶ νὰ ἐννοήσετε τὴν γένεσιν τῆς πρώτης ἀφορμῆς, ὅπως ἐννοεῖτε τὴν συνέχειάν της; Ἄλλ' ἡ φύσις ἐν τῷ μεταξύ δὲν ἀνέμεινε τὴν ἐκδοσιν τῆς συζητήσεως καὶ, εἴτε καλῶς εἴτε κακῶς ποιοῦσα, ἔδωκε τὴν ὤθησιν καὶ αἱ οὐράνιαι σφαῖραι ἤρχισαν νὰ κυλίωται. Μία ἀπλή ὤθησις δὲν ἦτο μέγα ζήτημα, οἱ ἀστρονόμοι ὁμως εἶχαν δίκαιον ν' ἀποδίδουν τόσην σημασίαν εἰς αὐτήν, διότι αἱ συνέπειαι της εἶναι ἀνυπο-

λόγιστοι. Ἡ περίφημος ἐκείνη πρώτη ὤθησις ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ μεταδίδεται δι' ὄλων τῶν σφαιρῶν τοῦ συστήματος καὶ δι' ἑνὸς ἐκάστου ἀτόμου μιᾶς ἐκάστης σφαίρας, δι' ὄλων τῶν γενεῶν τῶν πλασμάτων καὶ διὰ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἔργων ἑνὸς ἐκάστου αὐτῶν κατ' ἰδίαν. Εἰς τὴν φορὰν τῶν πραγμάτων ὑπάρχει ὑπερβολή. Ἡ φύσις δὲν στέλλει κανὲν πλάσμα, κανένα ἄνθρωπον εἰς τὸν κόσμον χωρὶς νὰ τοῦ δώσῃ καὶ ἕν μικρὸν περίσσευμα τῆς ἰδιαιτέρας του ἰδιότητος. Δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ δοθῇ ὁ πλανήτης, ἀλλ' ἀπαιτεῖται νὰ προστεθῇ καὶ ἡ πρώτη ὤθησις καὶ δι' αὐτὸ ἡ φύσις ἔδωκεν εἰς πᾶν πλάσμα μιαν κᾶπως ἰσχυροτέραν διεύθυνσιν ἐπάνω εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του τροχίαν, μιαν ὤθησιν διὰ νὰ τοῦ δώσῃ δρόμον, ἐν πάσῃ περιπτώσει μιαν ἀσημαντον προσθήκην, μιαν σταγόνα περιπλέον. Χωρὶς ἠλεκτρισμὸν θὰ ἐμούχλιαζεν ὁ ἀήρ καὶ χωρὶς ἐκεῖνο τὸ βίαιον ποῦ ἔχουν ἄνδρες καὶ γυναῖκες εἰς τὰς ἰδιαιτέρας των προσπαθείας, χωρὶς τὴν χροιάν τοῦ ζήλου καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἐν γένει καμμία ζωηρὰ καὶ ἀεικίνητος τάσις, καμμία τελεσφόρος ἐνέργεια καὶ δρᾶσις. Τείνομεν πέραν τοῦ σκοποῦ διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὸν σκοπὸν. Πᾶσα πράξις ἔχει τὸ ἐλάττωμα τῆς ὑπερβολῆς. Καὶ ἐὰν τώρα καὶ ἀργότερα ἔλθῃ κανεὶς σκυθρωπὸς σύντροφος καὶ μὲ ὀξυδέρκειαν ἰδῇ τί μηδαμινὸν παιγνίδιον παίζεται ἐδῶ καὶ δὲν θέλῃ νὰ λάβῃ καὶ αὐτὸς μέρος, ἀλλὰ διαδώσῃ τὸ μυστικὸν — τί θὰ γίνῃ κατόπιν; Ἐξέφυγε τὸ πτηνόν; ὦ ὄχι, ἡ φύσις λαμβάνει τὴν πρόνοιαν νὰ στείλῃ νέαν χορείαν εὐγενεστέρων μορφῶν, πλεον ὑπερήφανα παλληκάρια καὶ δίδει συγχρόνως καὶ ὀλίγον περίσσευμα περισσότερον διὰ νὰ τοὺς βαστάξῃ εἰς τὴν διεύθυνσιν πρὸς τὸν ἰδιαίτερόν των σκοπὸν· τοὺς κάμνει κᾶπως δυστρόπους ἐκεῖ ποῦ ἔχουν δίκαιον καὶ κατόπιν τὸ παιγνίδιον εἶναι ἐκ νέου εἰς κίνησιν διὰ μιαν γενεάν ἢ δύο. Ἐὐδαίμων μὲ ὄλα του τὰ νόστιμα παιγνίδια, ποῦ ὀλόκληρον ἀνήκει εἰς τὰς αἰσθήσεις του; κυριευμένον ἀπὸ πᾶν ὅ,τι βλέπει καὶ ἀκούει καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ συγκρίνῃ τὰς ἐντυπώσεις του καὶ νὰ τὰς κατατάξῃ, ἐντελῶς ἀφωσιωμένον εἰς μιαν σφυρίκτραν ἢ εἰς τὴν κοῦκλάν του, εἰς ἕνα μολύβδινον στρατιώτην ἢ εἰς τὸ μελίπηκτον σκυλάκι, παρατηροῦν τὰ πάντα χωρὶς συνάρτησιν καὶ μὴ γενικεῖον τίποτε, ἐνθουσιῶν διὰ κάθε καινοφανὲς πρᾶγμα, κατακλι-

νεται τὸ βράδυ ἐξηντλημένον ἀπὸ τὸν κόπον ποῦ τοῦ ἔφευρεν ἡ χαριτωμένη αὐτὴ τρέλλα τῆς ἡμέρας. Ἡ φύσις ἐν τούτοις ἐπέτυχε τὸ ποθοῦμενον εἰς τὸν μικρὸν σγουρομάλλην τρελλόν. Ὑπέβαλεν εἰς δοκιμασίαν κάθε του ἰδιότητα καὶ ἐξησφάλισε τὴν κανονικὴν αὐξήσιν τοῦ σωματικοῦ σχήματος μὲ ὄλας αὐτὰς τὰς στάσεις καὶ τοὺς κόπους, — ἐπέτυχε δηλαδὴ σκοπὸν μεγίστης σπουδαιότητος ποῦ δὲν ἠδύνατο ν' ἀναθέσῃ εἰς καμμίαν ἄλλην φροντίδα ὀλιγώτερον τῆς ἰδικῆς τῆς τελείαν. Ἐπάνω ἀπὸ κάθε παιγνίδι του καὶ ἀπὸ κάθε ἄθυρμα βλέπουν τὰ μάτια του νὰ αἰωρῆται αὐτὸ τὸ σπινθήρισμα, ἐκείνη ἡ γλυκεῖα μαρμαρυγὴ ποῦ τοῦ ἀπορροφᾷ ὀλόκληρον τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐξαπατᾷ πρὸς ὄφελός του. Ἠλθαμεν εἰς τὴν ζωὴν καὶ διατηρούμεθα εἰς τὴν ζωὴν μὲ τὰ ἴδια τεχνάσματα. Μὴν ἀκούετε τοὺς στωϊκοὺς τί μᾶς λέγουν, δὲν τρώγομεν διὰ νὰ ζῶμεν, ἀλλὰ διότι τὰ φαγητὰ εἶναι νόστιμα καὶ ἡ ὄρεξις μᾶς ζωηρά. Ἡ φυτικὴ πλάσις δὲν ἀρκεῖται νὰ ρίπτῃ ἀπὸ τὸ ἄνθος ἢ τὸ δένδρον ἕνα μόνον σπόρον, ἀλλὰ γεμίζει τὸν ἀέρα καὶ τὴν γῆν μὲ ἀπειρίαν σπερμάτων εἰς τρόπον ὥστε, ἐὰν χίλια καταστραφοῦν, νὰ ἠμποροῦν χίλια ἄλλα νὰ βλαστήσουν, ὥστε ἑκατὸν ν' ἀνθίσουν διὰ νὰ ὠριμάσουν τὰ δέκα, ὥστε τοῦλάχιστον ἕν καὶ μόνον ἐπὶ τέλους νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν τοῦ μητρικοῦ φυτοῦ. Ὅλα τὰ πράγματα δεικνύουν τὴν αὐτὴν προμελετημένην πλησμονήν. Ἡ ὑπερβολὴ τοῦ φόβου ποῦ καταλαμβάνει κάθε πλάσμα, ποῦ μᾶς κάμνει νὰ φρικιῶμεν πρὸ τοῦ ψύχους, νὰ τρομάζωμεν εἰς τὴν θέαν τοῦ ὄφους ἢ ὅταν ἀκούωμεν αἰφνίδιον θόρυβον, κατόπιν πολλῶν ἀβασίμων φόβων ἐπὶ τέλους θὰ ἔλθῃ μία περίστασις ποῦ θὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ ἕνα πραγματικὸν κίνδυνον. Ὁ ἐραστὴς ἐπιδιώκει διὰ τοῦ γάμου τὴν ἰδικὴν του εὐτυχίαν καὶ τὴν τελειοποίησιν του καὶ περαιτέρω δὲν σκέπτεται, ἡ δὲ φύσις εἰς τὴν εὐτυχίαν ἐκείνου κρύπτει τὸν ἰδικὸν τῆς σκοπὸν, δηλαδὴ τὴν διαιώνισιν τοῦ γένους.

Ἄλλ' αὐτὴ ἡ ἴδια δύναμις, μὲ τὴν ὁποῖαν ἔγινεν ὁ κόσμος, ἐμβαίνει καὶ εἰς τὸν νοῦν καὶ εἰς τὸν χαρακτήρα τοῦ ἀνθρώπου. Κανεὶς ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἐντελῶς ὑγιοῦς νοός· εἰς τὴν καταβολάδα του ὁ καθεὶς ἔχει καὶ μιαν τρελλὴν φλέβα, μιαν ἐλαφρὰν συμφόρησιν αἵματος πρὸς τὴν κεφαλὴν, ὥστε μὲ περισσοτέραν βεβαιότητα προσηλοῦται εἰς ὑπόθεσιν, ἡ ὁποῖα ἔχει

σοβαρότητα και σημασίαν διὰ τὴν φύσιν. Μεγάλαι ὑποθέσεις δὲν ἐξετάζονται ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν των, ἀλλ' ἀναλύονται εἰς τὰς λεπτομερείας διὰ νὰ ἐφαρμοσθοῦν καλλίτερα πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ὁπαδῶν καὶ ἢ φιλονικία εἶναι πάντοτε σφοδρότερα διὰ τὰ πλεον ἄσήμαντα πράγματα.

Ὅχι ὀλιγώτερον ἀξιοσημείωτος εἶναι ἢ ὑπερβολικὴ ἰδέα ἐκάστου ἀνθρώπου περὶ τῆς σημασίας ἐκείνου ποῦ ἔχει νὰ εἰπῆ ἢ νὰ πράξῃ. Ὁ ποιητής, ὁ προφήτης ἀποδίδει μεγαλειτέραν σημασίαν εἰς τὰ λεγόμενά του, παρ' ὅσῃν ἀποδίδει εἰς αὐτὰ ὅποιοσδήποτε ἀπὸ τοὺς ἀκροατὰς του, καὶ δι' αὐτὸ τὰ λέγει. Ὁ μέγας καὶ γνωστὸς διὰ τὴν αὐτοπεποίθησίν του Λούθηρος δηλοῖ μὲ ἔμφασιν, ποῦ δὲν ἤμποροῦμεν νὰ παρεξηγήσωμεν, ὅτι καὶ ὁ Θεὸς χωρὶς γνωστικὸς ἀνθρώπους δὲν ἤμπορεῖ νὰ κάμῃ. Ἡ αὐταρέσκεια τοῦ Ἰακώβου Μπαίμε καὶ τοῦ Γεωργίου Φῶξ φανερῶνεται εἰς τὰς πολεμικὰς των διατριβὰς μὲ τὸ πεισματάρικον καὶ ἰσχυρόγνωμον ὕφος των καὶ ὁ Τζαίημς Νέυλορ ἐδέχθη μίαν φοράν νὰ τὸν προσκυνήσουν ὡς Χριστόν. Κάθε προφήτης ἐπὶ τέλους κατανατᾷ νὰ συνταυτίσῃ τὸν ἑαυτόν του μὲ τὰς ἰδέας του καὶ νὰ θεωρῆ καὶ ὁ ἴδιος ἄγια τὰ ὑποδήματά του καὶ τὸν σκοῦφόν του. Ὅσον καὶ ἂν βλάβη τοῦτο τὴν ὑπόληψιν τῶν προφητῶν εἰς τὰ ὄμματα τῶν φρονίμων καὶ γνωστικῶν ἀνθρώπων, ἐν τούτοις διὰ τὸν λαὸν εἶναι ὠφέλιμον, διότι δίδει θερμὴν καὶ ὀξύτητα εἰς τοὺς λόγους των καὶ τοὺς κάμνει γνωστοὺς εἰς τὰ πλήθη. Παρόμοιον φαινόμενον δὲν εἶναι σπάνιον καὶ εἰς τὴν ζωὴν ἐνὸς ἐκάστου. Κάθε νέος, ζωηρὸς καὶ μὲ φλογερὰν φαντασίαν, κρατεῖ ἡμερολόγιον, ὅπου εἰς τὰς στιγμὰς τῆς περισυλλογῆς τοῦ πνεύματός του ἐκχύνει τοὺς ἐσωτερικοὺς ἤχους τῆς ψυχῆς του. Αἱ σελίδες ποῦ ἐγράφησαν τότε γέμουν ἄρωμα καὶ φωτιάν· τὰς διαβάζει ἐπάνω εἰς τὰ γόνατά του τὰ μεσάνυκτα καὶ τὸ πρῶτ', τὰς βρέχει μὲ τὰ δάκρυά του. Τὰς θεωρεῖ ἱεράς καὶ τὸν κόσμον ἀνάξιον νὰ τὰς ἀκούσῃ καὶ δὲν ἐννοεῖ νὰ τὰς δείξῃ μηδ' εἰς αὐτὸν τὸν προσφιλέστερον τῶν φίλων του. Αἱ σελίδες αὐταὶ εἶναι τὸ βρέφος ποῦ ἐγέννησεν ἢ ψυχὴ καὶ αὐτῆς ἢ ζωὴ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ κυκλοφορῆ εἰς τὸ ἀρτιγέννητον. Δὲν ἀπεκόπη ἀκόμη ὁ ὀμφάλιος λῶρος ποῦ τὸ συνδέει μὲ τὴν μητέρα. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον γεννᾶται εἰς τὴν ψυχὴν του ὁ πόθος

νὰ κάμῃ καὶ τὸν φίλον του μέτοχον τοῦ μεγάλου τούτου γεγονότος καὶ μὲ δισταγμοὺς ἀποφασίζει νὰ θέσῃ ὑπὸ τὰ βλέμματά του τὰς σελίδας. Δὲν θὰ τοῦ καύσουν ἀρά γε τὰ μάτια; Ὁ φίλος τὰς ξεφυλλίζει μὲ ἀπάθειαν καὶ ἀπὸ τὰ γραμμένα μεταβαίνει εἰς ἄλλα ἀντικείμενα ὀμιλίας μὲ ψυχραιμίαν, ἢ ὅποια ἐμβάλλει τὸν ἄλλον εἰς ἐκπληξίν καὶ ἀνησυχίαν. Ἀμφιβολίαν δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἔχῃ εἰς ἐκεῖνο ποῦ ἔχει γράψῃ. Ἡμέρας καὶ νύκτας ποῦ τὰς ἔζησε πλήρεις πάθους καὶ εἰς συγκοινωνίαν μὲ ἀγγέλους τοῦ φωτός καὶ τοῦ σκότους ἔδωκαν εἰς τὸ βρεγμένον μὲ τὰ δάκρυά του αὐτὸ βιβλίον τὸν ἀσύλληπτὸν των τύπον. Καὶ ἀρχίζει ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς νοημοσύνης, περὶ τῆς καρδίας τοῦ φίλου του. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν φίλος; Δὲν ἤμπορεῖ ἀκόμη νὰ πιστεύσῃ ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ συμβοῦν εἰς ἓνα ἄνθρωπον σημαντικὰ γεγονότα καὶ ἐν τούτοις νὰ μὴν ἤμπορῆ νὰ ἐκθέσῃ ἐπὶ τοῦ χάρτου ὅσα τοῦ συνέβησαν, καὶ ἴσως ἢ ἀνακάλυψις ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι γλῶσσαι, μὲ τὰς ὁποίας ὀμιλεῖ ἢ σοφία, καὶ ἄλλοι θεράποντες ἐκτὸς ἡμῶν, οἱ ὅποιοι νὰ τὴν ὑπηρετοῦν, καὶ ὅτι παρὰ τὴν ἰδικήν μας σιωπὴν ἢ ἀλήθειαν ἐν τούτοις θὰ εὑρίσκει πάλιν τρόπον ἄλλον νὰ ἐκφρασθῆ, ἴσως λέγω, ἢ ἀνακάλυψις αὐτῆ θὰ ἐξήσκει ἀποπνικτικὴν ἐπιρροὴν εἰς τὸν φλογερὸν ζῆλόν μας. Ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖ μόνον ἤμπορεῖ νὰ ὀμιλῆ, ὅπου αἰσθάνεται τὸν λόγον του ὄχι μονομερῆ καὶ ἀνεπαρκῆ. Εἶναι μονομερῆς, ἀλλ' ἐφ' ὅσον ὀμιλεῖ δὲν τὸ αἰσθάνεται. Ἐν τούτοις μόλις ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ ὀρμέμφυτον καὶ ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς εἰδικότητος καὶ ἀντιληφθῆ τὴν μονομέρειαν τοῦ θέματός του, εὐθύς θὰ κλείσῃ μὲ ἀηδίαν τὸ στόμα του. Διότι κανεὶς δὲν ἤμπορεῖ τίποτε νὰ γράψῃ, ἐὰν δὲν διατελῆ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς σκέψεως ὅτι ἐκεῖνο ποῦ γράφει εἶναι ἢ ἱστορία τοῦ κόσμου κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην καὶ κανεὶς δὲν ἤμπορεῖ νὰ κάμῃ τι, ἐὰν δὲν νομίζῃ ὅτι ἔχει κάποιαν σημασίαν ἢ ἐργασία του. Δυνατὸν ἢ ἐργασία μου νὰ μὴ ἔχῃ καμμίαν σημασίαν, ἀλλ' εἰς ἐμὲ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συλλογισθῶ τοιοῦτό τι, ἐπειδὴ ἀλλέως δὲν θὰ τὴν κάμω ἀτιμωρητί.

Ὅμοίως καὶ εἰς ὅλην τὴν φύσιν ὑπάρχει κάποιος εἰρωνικὸς χαρακτήρ ποῦ μᾶς ἐλκύει πάντοτε περαιτέρω, ἀλλὰ πούθεν δὲν καταλήγει εἰς ἓνα σκοπὸν, ποῦ μᾶς ἀφίνει εἰς τὴν μέσσην. Πᾶσα ὑπόσχεσις ὑπερβαίνει τὰ ὄρια τῆς ἐκπληρώσεως. Ζῶμεν

μέσα εις ἓν σύστημα προσεγγίσεων. Εἰς κάθε τελικὸν σκοπὸν διαδλέπομεν ἓνα ἄλλον τελικὸν σκοπὸν, ὃ ὁποῖος καὶ αὐτὸς εἶναι πρόσκαιρος· πλήρης καὶ τέλειος σκοπὸς πουθενὰ δὲν ὑπάρχει. Ζῶμεν εἰς τὴν φύσιν στρατοπεδευμένοι καὶ σκηνίται καὶ πουθενὰ δὲν εἴμεθα εἰς τὸ σπίτι μας. Ἡ πείνα καὶ ἡ δίψα μᾶς ὠθοῦν νὰ φάγωμεν καὶ νὰ πῖωμεν, ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἀνακατώσης καὶ ἐταιμάσης τὸ ψωμὶ καὶ τὸ νερόν, πάντοτε θὰ μείνης πεινασμένος καὶ διψασμένος, ἕσον καὶ ἂν γεμίσης τὸ στομάχι σου. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ μὲ ὅλας τὰς τέχνας καὶ τὰ ἔργα μας. Εἰς τὴν μουσικὴν μας, εἰς τὴν ποίησίν μας καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν γλῶσσάν μας δὲν θὰ εὐρῆς πλήρη καὶ τελείαν ἱκανοποίησιν, διότι δὲν εἶναι ἄλλο τίποτε παρὰ μόνον ὑπαινιγμοὶ καὶ παρορμήσεις. Ἡ δίψα τοῦ πλοῦτου ποῦ μεταβάλλει τὸν πλανήτην μας εἰς κῆπον θεωρεῖ μικρὸν ἐκεῖνον ποῦ δὲν καταβάλλει προσπάθειαν νὰ τὴν ἱκανοποιήσῃ. Ἀλλὰ ποῖος εἶναι ὁ τελικὸς σκοπὸς ποῦ ἐπιδιώκεται; Πρόδηλον εἶναι βέβαια ὅτι πρόκειται τ' ἀγαθὰ, ποῦ συνεσώρευσαν ὁ ὀρθὸς λόγος καὶ ἡ νοημοσύνη, νὰ τὰ ἐξασφαλίσῃ ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ ἀσχήμου καὶ τοῦ χυδαίου ὑπὸ πᾶσαν μορφήν. Ἀλλὰ τί χονδροειδῆς μέθοδος! Ν' ἀναγκάζεται κανεὶς νὰ σωρεύσῃ τόσα καὶ τόσα μέσα διὰ νὰ κατορθώσῃ ἐπὶ τέλους ν' ἀποκτήσῃ μίαν μικρὰν φιλικὴν συναναστροφὴν. Αὐτὸ τὸ μαρμαρόκτιστον παλάτι, αὐτὸ τὸ μαγειρεῖον, οἱ ὑπηρέται, οἱ στάβλοι ἐκεῖνοι καὶ τὰ ἄλογα, τὰ ὀχήματα καὶ αἱ τραπεζιτικαὶ μετοχαὶ καὶ ὁ σωρὸς τῶν ἄλλων χρεωγράφων, τὸ κατάστημα μὲ τὰς διακλαδώσεις του εἰς ὅλην τὴν ὑφήλιον, ἓν ἐξοχικὸν μέγαρον καὶ μία ἔπαυλις παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς θαλάσσης, ὅλα ταῦτα ἀπαιτοῦνται διὰ νὰ ἔχῃ κανεὶς ἐπὶ τέλους ὀλίγην ἐκλεκτὴν, καθαρὰν καὶ πνευματικὴν ἐπικοινωνίαν καὶ συναναστροφὴν! Δὲν θὰ ἤμποροῦσαν νὰ τὴν ἔχουν ἐξ ἴσου καὶ οἱ ἐπαῖται εἰς τὸν δρόμον; Ὁχι· διότι ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα παρήχθησαν βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον μὲ τὸν ἰδρῶτα τῶν ἐπαιτῶν τούτων, οἱ ὁποῖοι ἐκοπίασαν διὰ νὰ ἐξομαλύνουν τὰς προστριβὰς τῶν τροχῶν τῆς ζωῆς καὶ νὰ παρασκευάσουν εὐνοϊκὴν κατάστασιν. Πνευματικὴ ἐπικοινωνία, χαρακτηρ ἦσαν ὁμολογουμένως οἱ σκοποὶ, ὃ δὲ πλοῦτος κατὰ τασοῦτον ἦτο καλός, καθόσον ἱκανοποιεῖ τὰς σωματικὰς ἐπιθυμίας, παρεῖχε τὰ μέσα πρὸς ἐπιδιόρ-

θωσιν τῆς καπνοδόχης, ἐπέβαλλε σιωπὴν εἰς τὸν τριγμὸν τῆς θύρας, συνήθριζε τοὺς φίλους εἰς ζεστὸν καὶ ἡσυχον δωμάτιον καὶ διέθετεν ἄλλο δωμάτιον καταλληλότερον διὰ τὰ παιδία καὶ διὰ τὴν τρέλλαν. Ἰδέαι, ἀρετὴ καὶ εὐμορφία ἦσαν ὁ σκοπός, ἀλλ' ἐπίσης ἦτο γνωστὸν ὅτι καὶ οἱ καλοὶ καὶ γνωστικοὶ ἄνθρωποι ἤμποροῦν κάποτε καὶ αὐτοὶ νὰ ἔχουν κεφαλόπονον καὶ βρεγμένους πόδας καὶ νὰ χάσουν πολύτιμον καιρὸν μέχρις οὗ ζεσταθῇ τὸ δωμάτιον εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ χειμῶνος. Ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν, ἐνῆ ἐφρόντιζαν νὰ διορθώσουν αὐτὰ τὰ ἄτοπα, ἐλησμόνησαν ποῦ ἔπρεπε νὰ στρέψουν τὴν κυρίαν προσοχὴν καὶ τὴν ἀφήκαν ν' ἀπορροφηθῇ ὀλόκληρος ἀπὸ αὐτὰς τὰς προστριβὰς καὶ δι' αὐτὸ ἐχάθησαν ἀπὸ τὰ βλέμματά μας οἱ παλαιοὶ τελικοὶ σκοποὶ, καὶ τώρα τελικὸν σκοπὸν ἔχομεν μόνον πῶς νὰ ἐξομαλύνωμεν τὰς ἐξωτερικὰς προστριβὰς τῆς ζωῆς μας. Ἰδοῦ ποῦ ἔγκειται τὸ γελοῖον εἰς τοὺς πλουσίους· ἡ Βοστώνη, τὸ Λονδῖνον καὶ ἡ Βιέννη καὶ ἐν γένει αἱ κυβερνήσεις τοῦ κόσμου τὴν σήμερον εἶναι κυβερνήσεις τῶν πλουσίων. Τὸ δὲ πλῆθος δὲν εἶναι ἄνθρωποι, ἀλλὰ πτωχοὶ ἄνθρωποι, ἄνθρωποι δηλαδὴ ποῦ θέλουν νὰ γίνουν πλούσιοι. Αὐτοῦ ἔγκειται τὸ γελοῖον τῆς καταστάσεως, ὅτι αὐτὴ ἡ κλάσις μὲ κόπους καὶ μὲ ἰδρῶτας καὶ μὲ ἀγρῶν ἀγῶνας δὲν ἠμπορεῖ νὰ φθάσῃ πουθενὰ· ὅτι καὶ ἂν πράξῃ, θὰ εἶναι μάταιον. Ὁμοιάζουν ἐκεῖνον ποῦ διέκοψεν ἕξαφνα μίαν συναναστροφὴν διὰ νὰ ὀμιλήσῃ καὶ ἐλησμόνησε τί ἤθελε νὰ εἰπῇ, ὅταν ἤνοιξε τὸ στόμα του. Παντοῦ βλέπομεν πόσον ἄσκοπος καὶ ματαία φαίνεται ἡ κοινωνία καθὼς καὶ τὰ ἔθνη. Τόσον μεγάλοι καὶ ἀναγκαῖοι ἦσαν ἄρά γε οἱ τελικοὶ σκοποὶ τῆς φύσεως διὰ ν' ἀπαιτήσουν τὴν ἀμέτρητον αὐτὴν θυσίαν εἰς ἀνθρώπους;

Κατ' ἀναλογίαν μὲ τὰς διαψεύσεις εἰς τὴν ζωὴν ὑπάρχει, καθὼς θ' ἀνέμενε κανεὶς ἄλλως, καὶ μία ἐνέργεια ποῦ ἐξασκεῖται ἀπὸ τὴν θέαν τῆς ὀρατῆς φύσεως ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ. Εἰς τὰ δάση καὶ εἰς τὰ νερά ὑπάρχει κάποιον θέλητρον καὶ κάποιον γοητεία καὶ συγχρόνως κάτι ποῦ δὲν ἠμπορεῖ νὰ σὲ ἱκανοποιήσῃ ἀμέσως. Τὴν διάψευσιν αὐτὴν τὴν αἰσθάνεσαι εἰς κάθε τοπιόν. Ἐβλεπα τὴν ἀπαλὴν εὐμορφίαν τῶν καλοκαιρινῶν νεφῶν, πῶς ἐπετοῦσαν ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μου ὑψηλά, καὶ μοῦ ἐφαίνετο ὡσὰν νὰ ἔχαιραν διὰ τὸ προνόμιον ποῦ ἔχουν νὰ αἰωροῦνται

έλαφρά εις τὰ ὕψη, ἐνῶ ἦτο φανερόν βέβαια ὅτι δὲν ἐμαζεύθησαν ἐκεῖ διὰ τὰ στολίσουν τὸν τόπον καὶ τὴν στιγμὴν, μὲ τὸν τρόπον ποῦ ἔτρεχαν εἰς τὰς ἐκτάσεις ἐκεῖ ἐπάνω. Εἶναι περίεργος καὶ ἀλλόκοτος αὐτὴ ἡ ζηλοτυπία, ἀλλὰ ὁ ποιητὴς ποτὲ δὲν εὐρίσκεται ἀρκετὰ πλησίον εἰς τὸν σκοπὸν του. Ἡ πεύκη, τὸ ποτάμι καὶ ἡ ἀνθόσπαρτος γωνία τοῦ λιβαδιοῦ ἐμπροστὰ του δὲν φαίνονται νὰ εἶναι ἡ φύσις. Ἡ φύσις εἶναι πάντοτε ἄλλου. Αὐτὰ εἶναι μόνον ἡ ἄκρα τοῦ φορέματός της, εἶναι ἡ μακρινὴ ἀνάμνησις καὶ ἡ ἀπήχησις τῆς θριαμβευτικῆς πομπῆς ποῦ ἐπέρασε καὶ τώρα εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀκτινοβολούσης λαμπρότητος εἶναι εἰς τὰ γειτονικὰ χωράφια, ἢ, ἐὰν στέκεσαι σὺ εἰς τὴν πεδιάδα, ἐχάθη ἐκείνη εἰς τὸ γειτονικὸν δάσος. "Οπου καὶ ἂν εἶσαι παρῶν, θὰ ἔχῃς πάντοτε αὐτὸ τὸ αἶσθημα τῆς σιωπῆς ποῦ ἀκολουθεῖ κάθε πανηγυρικὴν διαδήλωσιν, ἡ ὅποια παρῆλθε πρὸ ὀλίγου μὲ πομπὴν καὶ μὲ παράταξιν. Ἴτι λαμπρὰν ἀπόστασιν, τί μοναξίας ἀνεκλαλήτου μεγαλοπρεπείας καὶ χάριτος βλέπεις εἰς τὴν δύσιν τοῦ ἡλλου! Καὶ ὅμως πῶς νὰ ὑπάγῃς ἐκεῖ ποῦ εἶναι, ἢ πῶς ν' ἀπλώσῃς τὴν χεῖρά σου καὶ πῶς νὰ θέσῃς ἐκεῖ τὸν πόδα σου; Ἀποσπῶνται πάντοτε ἀπὸ τὸν στρογγύλον κόσμον καὶ ἀενάως ἀποσπῶνται. Τὸ ἴδιον εἶναι μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν, καθὼς καὶ μεταξὺ τῶν σιωπηλῶν δένδρων πάντοτε μίᾳ σχετικῇ ὑπαρξίς, μίᾳ ἀπουσία, οὐδέποτε παρουσία καὶ πλήρης ἰκανοποίησις.

Ἀδύνατον εἶναι λοιπὸν νὰ συλλάβωμέν ποτε τὸ κάλλος; Εἶναι λοιπὸν ἐξ ἴσου ἀπρόσιτον εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ εἰς τὸ τοπίον; Μὲ τὸ ὅτι ἐδέχθη καὶ εἰσήκουσε τὸν ἐραστήν της ἡ κόρη ἔχασε πλέον τὸ ὄνειρώδες ἐκεῖνο θέλγητρον. Ἦτο ὁ οὐρανός, ὅταν τὴν ἠκολούθει ὡς ἀστέρα, δὲν εἴμπορεῖ δὲ νὰ εἶναι ὁ οὐρανός, ὅταν κατέρχεται πρὸς ἓνα τοιοῦτον, ὅποῖος εἶναι αὐτός.

Ἴτι πρέπει νὰ εἴπωμεν διὰ τὴν πανταχοῦ παροῦσαν ἐμφάνισιν τῆς πρώτης ἐκείνης ἀφορμῆς ποῦ κινεῖ εἰς τὰ πρόσω, διὰ τὸ γεγονός ὅτι εἰς τόσα καὶ τόσα πλάσματα, ποῦ ἐμφοροῦνται μὲ τὰς ἀρίστας προθέσεις, ἀφυπνίζονται ψευδεῖς ἐλπίδες καὶ κατόπιν ματαιοῦνται; Δὲν πρέπει ἄρα γε νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι κρύπτεται κάπου εἰς τὸ σύμπαν κάποια προδοσία καὶ ἐμπαιγμός; Δὲν ἔχομεν μήπως χρέος ν' ἀγανακτήσωμεν σοβαρῶς δι' ἕσα ὑποφέ-

ρομεν; Εἴμεθα ἐπὶ τέλους τόσοι μωροὶ καὶ ἀνόητοι ὥστε νὰ ἐρεθίζώμεθα πρῶτον ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ κατόπιν νὰ ἐμπαιζώμεθα ἀπὸ αὐτὴν; "Ἐν βλέμμα εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς θὰ καθησυχάσῃ ὅλην αὐτὴν τὴν δύσθυμον ἀνυπομονησίαν καὶ θὰ μᾶς φέρῃ εἰς φρονιμωτέρας σκέψεις. Διὰ τὸν νοήμονα καὶ τὸν ἐμβριθῆ ἡ φύσις μεταβάλλεται εἰς μίαν ἀπέραντον ἐπαγγελίαν, ἡ ὅποια δὲν θέλει νὰ ἐρμηνευθῇ μὲ βίαν καὶ σπουδῆν. Ἀνεκφραστον μένει τὸ μυστικὸν της. Κάπου κάπου πλησιάζει κάποιος Οἰδίπους, ποῦ φέρει ὀλόκληρον τὸ μυστικὸν εἰς τὸν γόνιμόν του ἐγκέφαλον. "Αχ, ἡ ἴδια μαγεία παραλύει τὴν δυνάμιν του, κλείει τὰ χεῖλη του καὶ δὲν ἔμπορεῖ ν' ἀρθρώσῃ καμμίαν συλλαβὴν. Ἡ ἀτελελειωτος τροχιά τῆς φύσεως καμπυλώνεται ἐπάνω εἰς τὴν ἄβυσσον, ἀπαράλλακτα ὅπως καὶ τὸ τόξον τῆς ἱριδος ποῦ ἐσχηματίσθη πρὸ ὀλίγου, ἀλλὰ κανεὶς ἄγγελος δὲν εἶχεν ἀκόμη τὰς πτέρυγὰς του τόσοι ἰσχυρὰς διὰ νὰ τὴν ἀκολουθήσῃ καὶ νὰ ἔλθῃ νὰ μᾶς εἴπῃ ποῦ εἶναι τὸ τέρμα τοῦ δρόμου της. Ἀλλὰ ἐπίσης φανερώνεται ὅτι τὰ ἔργα μας ὑποστηρίζονται καὶ προορίζονται δι' ἓνα ἀνώτερον σκοπὸν ἐκείνου, εἰς τὸν ὅποῖον ἀποδλέπομεν ἡμεῖς. Εἰς τὴν ζωὴν μας ἀπὸ ὅλας τὰς διευθύνσεις μᾶς συνοδεύουν πνευματικαὶ δυνάμεις καὶ μᾶς ἀναμένει μίᾳ εὐεργετικῇ πρόθεσις. Μὲ τὴν φύσιν δὲν ἔμποροῦμεν ν' ἀνταλλάξωμεν λόγους, νὰ συγκοινωνήσωμεν μὲ αὐτὴν, ὅπως συναναστρεφόμεθα τοὺς ἀνθρώπους. Ἐὰν θελήσωμεν τὰς ἀτομικὰς μας δυνάμεις ν' ἀναμετρήσωμεν μὲ τὰς ἰδικὰς της, εὐκολα ἔμπορεῖ νὰ μᾶς περάσῃ ἡ ἰδέα ὅτι εἴμεθα παιγνιον μιᾶς ἀνωτέρας εἰμαρμένης. Ἀλλ' ἐὰν, ἀντὶ νὰ συνταυτισθῶμεν μὲ τὸ ἔργον, συναισθανθῶμεν ὅτι μᾶς διαπνέει ἡ ψυχὴ τοῦ τεχνίτου, θὰ μάθωμεν ὅτι εἰς τὴν καρδίαν μας ἐνοικεῖ ἡ εἰρήνη τοῦ λυκαυγοῦς, ἐνοικοῦν αἱ ἀνεξερεύνητοι δυνάμεις τῆς βαρύτητος καὶ τῆς χημείας καὶ ἀνωθεν αὐτῶν ἡ δυνάμις τῆς ζωῆς, ἡ ὅποια προὔπάρχει μέσα μας ὑπὸ τὴν ὑψίστην αὐτῆς μορφήν.

Ἡ δυσφορία, τὴν ὅποιαν γεννᾷ ἡ ἰδέα περὶ τῆς ἀδυναμίας μας εἰς τὴν ἄλυσιν τῶν αἰτίων, προέρχεται ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν προσοχὴν ποῦ εἶδομεν εἰς ἓνα ὅρον τῆς φύσεως, εἰς τὴν κίνησιν. Ἡ τροχοπέδη ὅμως ποτὲ δὲν ἀφαιρεῖται ἀπὸ τὸν τροχόν. "Οπου ἡ ὄθησις θὰ ὑπερέβαινε τὸ μέτρον, ἐκεῖ σπεύδει ἀμέσως ἡ

ήρεμία ή ταυτότης να δώση τήν ἐξίσωσιν της και ν' ἀποκαταστήση τήν ἰσορροπίαν. Παντοῦ εἰς τὰς εὐρέας ἐκτάσεις τῆς γῆς φύεται τὸ χειλανθές φυτὸν τῆς πανακειας. "Ἵστερ" ἀπὸ κάθε ἀσυλλόγιστον ἡμέραν διερχόμεθα κοιμώμενοι τὰς ὥρας τῆς θερμῆς και τῆς τρέλλας της και ὅσον και ἂν ἀπορροφώμεθα ἀπὸ τὰς λεπτομερείας και ὑποδουλωνώμεθα ἀπὸ αὐτάς, πάντοτε φέρομεν μαζί μας εἰς κάθε νέον πείραμα τοὺς ἐμφύτους εἰς ἡμᾶς παγκοσμίους νόμους. Αὐτοὶ ἐκεῖ ποῦ ζοῦν μέσα μας ὡς ἰδέαι παρουσιάζονται ὄρθιοι γύρω μας εἰς τὴν φύσιν, αἰωνίως ἐνσαρκωμένοι, ὡς ἄγνόν και ὑγιές παρόν, ἔτοιμοι ν' ἀπογυμνώσουν και νὰ ἰατρεύσουν τὴν μωρίαν τῶν ἀνθρώπων. Καθόσον ὁμως ὑποτασσόμεθα εἰς τὰς λεπτομερείας, κατὰ τοσοῦτον περιπλεκόμεθα εἰς πλείστας ὄσας ἀνοήτους προσδοκίας. Περιμένομεν ν' ἀνατελλῆ νέα ἐποχὴ ἀπὸ τὴν ἐφεύρεσιν μιᾶς ἀτμαμάξης ἢ ἐνὸς ἀεροπλάνου και λησμονοῦμεν ὅτι ἡ νέα μηχανὴ φέρει μαζί της και τὰ παλαιὰ ἐμπόδια. Λέγουν ὅτι μὲ τὸν ἠλεκτρομαγνητισμὸν θὰ ἐπιτύχουν νὰ κάμουν τὴν σαλάταν εὐθύς ἀπὸ τὸν σπόρον, ἕως οὗ ἐτοιμασθῆ τὸ ψητὸν και παρουσιασθῆ εἰς τὴν τράπεζαν, — παράδειγμα τυπικὸν διὰ τοὺς σημερινούς μας σκοποὺς και τὰς πρᾶσπαθειας, διὰ τὴν συγκέντρωσιν μας και τὴν τάσιν νὰ ἐπισπεύδωμεν τὰ συμβαίνοντα, — κέρδος ὁμως δὲν ἔχομεν κανέν, διότι θὰ ἦτο ἀδύνατον ν' ἀπατήσωμεν τὴν φύσιν δι' ἐβδομηντα σαλάτας ἔχει μάκρος ἢ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἀδιάφορον ἂν αὐξάνουν ἀργά ἢ γρήγορα. Ἄλλ' ὅσον ὄφελος πορίζόμεθα εἰς τὰς πρὸς τὰ ἐμπρὸς τεινούσας ὁρμάς μας, τόσον κέρδος ἔχομεν και ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἐμπόδια και τὰς ἀδυναμίας. Ὅποιοιδήποτε στρατόπεδον και ἂν κερδήσῃ τὴν νίκην, ἡμεῖς πάντοτε θὰ εἴμεθα ἀντίπεραν. Καὶ ἡ γνῶσις ὅτι ἀναβαίνομεν ὅλην τὴν κλίμακα τοῦ εἶναι ἀπὸ τὸ κέντρον εἰς τοὺς πόλους τῆς φύσεως και ἀνὰ πᾶν βῆμα καὶτι ἔχομεν νὰ κερδήσωμεν, παρέχει εἰς τὸν θάνατον τὴν ὑπέροχον ἐκείνην αἴγλην, τὴν ὁποῖαν ἢ φιλοσοφία και ἢ θρησκεία ὑπερβολικῶς ἐξωτερικευσαν και κατὰ γράμμα ἐξέφρασαν εἰς τὴν δημῶδη διδασκαλίαν περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Ἡ πραγματικότης εἶναι ἀνωτέρα και ἐξαισιωτέρα ἀπὸ τὴν φήμην της, διότι δὲν ὑπάρχει καταστροφή, καμμία διακοπὴ, καμμία ἀμυδρὰ και ἐσθεσμένη σφαῖρα. Ἡ θεία κυκλοφορία ποτὲ δὲν σταματᾷ και

ποτὲ δὲν βραδύνει. Ἡ φύσις εἶναι ἢ ἐνσάρκωσις μιᾶς ἰδέας και θὰ γίνῃ πάλιν ἰδέα, ὅπως και ὁ πάγος γίνεται νερὸν και ἀέριον. Ὁ κόσμος εἶναι νοῦς καθιζημένος και ὁ πτητικὸς νοῦς διαρκῶς ἐκφεύγει πάλιν εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ ἐλευθέρου πνεύματος. Δι' αὐτὸ εἶναι τόσον θαυμασίως ἰσχυρὰ ἢ ἐπιρροή και τόσον ἔντονον τὸ θέλγητρον, τὸ ὁποῖον, εἴτε ἀνόργανα εἴτε ὀργανικά, τὰ φυσικὰ πράγματα ἐξασκοῦν ἐπὶ τοῦ πνεύματος και τῆς ψυχῆς. Διότι ὁ φυλακισμένος ἀνθρωπος ποῦ εἶναι δεσμευμένος μέσα εἰς τὴν καρδίαν τοῦ κρυστάλλου και εἰς τὰ κύτταρα τοῦ φυτοῦ, ἀποτείνεται πρὸς τὸν προσωποποιημένον ἀνθρωπον. Ἐπίσης ἡ δύναμις ποῦ δὲν τὴν μέλει διὰ τὸ μέγεθος και διὰ τὸ ποσόν, ποῦ ἐξ ἴσου διοχετεύεται μὲ τὸ σύνολον και τὸ ἀπειροστημόριόν του, ἐκείνη, λέγω, ἢ δύναμις δίδει τὸ χαμόγελόν της εἰς τὴν αὐγὴν και χύνει καὶτι ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν της μέσα εἰς κάθε σταλαγματιὰν τῆς βροχῆς. Κάθε στιγμὴ διδάσκει και κάθε πρᾶγμα, διότι εἰς ὅλους τοὺς τύπους και τὰς μορφὰς εἶναι σοφία χυμένη. Μέσα εἰς ἡμᾶς ἐχύθη ὡς αἷμα, μᾶς συνεκλόνησεν ὡς πόνος, μᾶς συνεκίνησεν ὡς χαρὰ, μᾶς ἐσκέπασεν εἰς κατηφεῖς και μελαγχολικὰς ἡμέρας και εἰς τὰς ἡμέρας τῆς εὐθύμου ἐργασίας και ἡμεῖς τὴν οὐσίαν της ἐμαντεύσαμεν μόλις μετὰ πολὺν καιρὸν.

Μετάφρασις Θ. Χ. ΦΛΩΡΑ

ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΗΜΕΡΑΙ

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ ΤΟΥ ΡΩΣΟΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟΥ 1876-77

ΥΠΟ ΒΣΕΒΟΛΟΔ ΓΚΑΡΣΙΝ¹

.....

Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἐτρέχαμεν μέσα εἰς τὸ δάσος. Αἱ σφαῖραι ἐσφύριζαν, κομμάτια κλάδων σπασμένων ἐπιπταν γύρω μας· μετὰ μέγαν κόπον ἐπροσπαθούσαμεν ν' ἀνοίξωμεν δρόμον ἀνάμεσα εἰς τὰ θαμνόδενδρα. Οἱ πυροβολισμοὶ ἔγιναν πυκνότεροι. Ἐὰν ἀκρὰ τοῦ δάσους ἐκοκκίνιζαν ἀπὸ τὴν λάμψιν τοῦ πυρός. Ὁ Σουδὼρως, νεώτατος στρατιώτης τοῦ πρώτου λόχου, — ἀκόμη μοῦ μένει ἀνεξήγητον πῶς εὐρέθη εἰς τὴν ἰδικήν μας γραμμὴν — ἐξαπλώθη ἔξαφνα καταγῆς καὶ ἄφωνος ἐκάρφωσεν ἐπάνω μου τὰ μάτια τοῦ ὀρθάνοικτα καὶ τρομαγμένα. Ποταμὸς αἵματος ἔτρεχεν ἀπὸ τὸ στόμα του. Ναι, τὸ ἐνθυμοῦμαι καλά. Ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη ὅτι εἰς τὸ τέλος σχεδὸν τοῦ δάσους μέσα εἰς τοὺς πυκνοὺς θάμνους . . . τὸν εἶδα! Ἦτο Ἐτοῦρκος στρατιώτης, χονδρὸς καὶ πελώριος τὸ ἀνάστημα, καὶ ἔτρεξα ἀμέσως κατ' ἐπάνω του, ἂν καὶ ἦμουν κοντὸς καὶ ἀδύνατος. Ἠκούσθη ἐκπυροκρότησις καὶ κάτι ἐσφύριξε πλησίον μου. Αὐτὸς μετ' ἐπυροδόλησεν, ἐσυλλογίσθη. Ὁ Ἐτοῦρκος μετ' οὐρλιασμα φόβου ἐχώθη εἰς πυκνὸν σχῆνον· θὰ ἤμποροῦσε εὐκολώτατα νὰ ὑπερπηδήσῃ τὸ μικρὸν αὐτὸ ἐμπόδιον. Ἄλλ' ἀπὸ τὸν δρόμον δὲν εἶχε συνειδησιν τῶν πράξεών του καὶ ἐκρύφθη μέσα εἰς τοὺς κλάδους. Ἐρπασα τὸ ὄπλον μου καὶ μετὰ δύναμιν ἐκάρφωσα τὴν ξιφολόγχην εἰς κάτι ποῦ εὐρίσκετο ἐμπρὸς μου. Κατόπιν ἐξηκολούθησα νὰ τρέχω. Οἱ ἰδικοὶ μας ἐφώναζαν οὐρρά! ἐπιπταν, ἐπυροδόλουν. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι καὶ ἐγὼ ἐπυροδόλησα ἐπανειλημμένως, ὅταν ἐξήλθαμεν ἀπὸ τὸ δάσος εἰς τὸ ἀνοικτὸν μέρος. Ἐξαφνα τὰ οὐρρά! ἐδυναμώσαν, καὶ ἐρρίφθημεν ὅλοι ἐμπρὸς. Ὅχι ὅλοι, διότι ἐγὼ ἔμεινα. Αὐτὸ μοῦ ἐφάνη πολὺ παρά-

ξενον. Μετ' ὀλίγον τὰ πάντα γύρω μου ἐξηφανίσθησαν, αἱ κραυγαὶ καὶ οἱ πυροβολισμοὶ ἐσίγησαν. Δὲν ἤκουα πλέον τίποτε, δὲν ἔβλεπα παρὰ μόνον κάτι γαλανόν, τὸν οὐρανὸν ὑποθέτω. Ἐπειτα καὶ αὐτὸ ἐχάθη.

* *

Ποτὲ δὲν εὐρέθην εἰς πλέον παράξενον κατάστασιν. Μένω ἐξαπλωμένος πρηγῆς καὶ δὲν διακρίνω τίποτε ἄλλο ἐμπρὸς μου ἐκτὸς μικροῦ τεμαχίου γῆς. Ὀλίγη πρασινάδα, ἓνα μурμήκι μετὰ κομμάτι ἀχύρου εἰς τὸ στόμα, ξηρὰ ἀπομεινάρια χόρτου τῆς συγκομιδῆς τοῦ παρελθόντος ἔτους, αὐτὰ ἀποτελοῦν δι' ἐμὲ ὀλόκληρον τὸν κόσμον. Καὶ δὲν βλέπω παρὰ μόνον μετὰ τὸν ἓνα ὀφθαλμὸν· τὸν ἄλλον ἐμποδίζει νὰ τὸν ἀνοίξω κάτι σκληρόν, κλάδος, φαίνεται, τοῦ θάμνου ὅπου στηρίζεται ἡ κεφαλὴ μου. Θέλω νὰ μετακινήθω, ἀλλὰ δὲν ἠμπορῶ νὰ ἐννοήσω διατί δὲν τὸ κατορθώνω. Καὶ ὁ καιρὸς περνᾷ. Ἀκούω τὸ μονότονον τραγοῦδι τῶν γρύλλων καὶ τὸν βόμβον τῶν μελισσῶν. Ἐπειτα τίποτε. Τέλος μετὰ μέγαν κόπον κατορθώνω νὰ ἐλευθερώσω τὸν δεξιὸν μου βραχίονα καὶ στηριζόμενος μετὰ τὰ δύο χέρια εἰς τὴν γῆν ἐπιχειρῶ νὰ ἀνασηκωθῶ εἰς τὰ γόνατα.

Πόνος ὀξύς διαπερᾷ ἔξαφνα ὀλόκληρον τὸ σῶμά μου, ἀπὸ τῶν γονάτων μέχρι τοῦ στήθους καὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ πίπτω καταγῆς. Πάλιν σκότος, πάλιν ἡσυχία γύρω μου.

* *

Ἐξύπνησα. Διατί βλέπω τὰ ἀστρα νὰ λάμπουν μετὰ τόσην λαμπρότητα εἰς τὸν μαῦρον βουλγαρικὸν οὐρανόν; Δὲν εἶμαι μέσα εἰς τὴν σκηνήν; Διατί ἐξήλθα; Κινοῦμαι ὀλίγον, καὶ αἰσθάνομαι εἰς τὰς κνήμας πόνον δριμύν.

Ναι, ἐπληγώθην εἰς τὴν μάχην. Σοβαρὰ ἢ ἐλαφρά; Ἦγγισα τὰς κνήμας μου εἰς τὸ μέρος, ὅπου μετὰ πονοῦν. Αἱ δύο κνήμαι μου καλύπτονται ἀπὸ αἷμα πηγγμένον. Ὅταν τὰς ἐγγίξω μετὰ τὰ χέρια μου πονῶ περισσότερο. Ἐὰν ὠτά μου βουτίζουν, ἡ κεφαλὴ μου βαραίνει. Ἐννοῶ ὅτι εἶμαι πληγωμένος καὶ εἰς τὰς δύο κνήμας. Τί σημαίνει αὐτό; διατί δὲν μ' ἐπῆραν μαζὶ μετὰ τοὺς ἄλλους πληγωμένους; Μήπως οἱ Ἐτοῦρκοὶ μᾶς ἐνίκησαν; Ἄρχιζω νὰ ἐνθυμοῦμαι τὰ γεγονότα ἀπ' ἀρχῆς, πρῶτον ἀορίστως, κατόπιν μετὰ μεγαλειτέραν ἀκρίβειαν, καὶ καταλήγω εἰς τὸ συμ-

¹ Ὁ Ῥώσος συγγραφεὺς τῆς διηγήσεως ταύτης, ἦν καθιστῶσιν ἐπίκαιρον τὰ σύγχρονα πολεμικὰ γεγονότα, μετέσχεν ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης τοῦ Ῥωσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ ἐπληγώθη βαρέως εἰς τὴν κνήμην. Σ. τ. Σ.

πέρασμα ότι δεν είναι δυνατόν να νικήθημεν. Δεν ένθυμοῦμαι πῶς ἔπεσα πληγωμένος, ἀλλ' ένθυμοῦμαι ότι ὅλοι ἐτρέχαμεν ἔμπρὸς καὶ ότι ἔξαφνα ἔπεσα εἰς τὸ ξέφωτον μέρος, ἐπάνω εἰς τὸν λόφον. Αὐτὴν τὴν ὑψηλὴν θέσιν μᾶς ἔδειχεν ὁ ἀρχηγός μας εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μάχης καὶ μᾶς ἐφώνησε μὲ τὴν δυνατὴν φωνὴν του: «Ἐμπρὸς παιδιά, θὰ τοὺς πάρωμε!» Καὶ τὴν ἐκυριεύσαμεν, ἐπομένως δὲν νικήθημεν. . . Διατί λοιπὸν δὲν μὲ ἐμάζευσαν; Ἐδῶ εἰς τὸ ἀνοικτὸν μέρος θὰ ἦτο εὐκολὸν νὰ μ' εὔρουν. Ὡρισμένως δὲν εἶμαι ἐγὼ ὁ μοναδικὸς πληγωμένος. Οἱ πυροβολισμοὶ ἦσαν τόσο πυκνοί. Πρέπει νὰ στρέψω τὴν κεφαλὴν μου καὶ νὰ κυττάξω γύρω μου.

Ἄνασηκῶνομαι καὶ κάθημαι. Διὰ νὰ τὸ κατορθώσω ὑποφέρω πολὺ ἐξ αἰτίας τῆς πληγῆς μου. Τέλος, μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς γεμάτους δάκρυα ἀνακαθίζω. Ἄπ' ἐπάνω μου διακρίνω κομμάτι οὐρανοῦ. Ἐνα μεγάλο ἄστρο καὶ πλῆθος ἄλλων μικροτέρων στέλλουν τὸ ὠχρὸν φῶς των. Γύρω μου ὑψηλὸς καὶ σκοτεινὸς φράκτης. Εἶναι θάμνοι. Εὐρίσκομαι μέσα εἰς τοὺς θάμνους καὶ δὲν μὲ ἀνεκάλυψαν!

Αἰσθάνομαι τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς μου ἀνωρθωμένας ἀπὸ τὴν φρίκην.

Πῶς ὄμως εὐρέθην μέσα εἰς τοὺς θάμνους, ἐνῶ ἐπληγώθην εἰς τὸ ἀνοικτὸν μέρος;

Ἐσούρθην καθὼς φαίνεται χωρὶς νὰ ἔχω συνείδησιν τῆς πληγῆς μου. Εἶναι περίεργον πῶς κατώρθωσα νὰ μετακινηθῶ τόσο μακρὰν, ἐνῶ αὐτὴν τὴν στιγμὴν μοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ κάμω τὴν παραμικρὰν κίνησιν. Ἴσως εἰς τὰς ἀρχὰς δὲν εἶχα παρὰ μίαν μόνον πληγὴν, καὶ κατόπιν μὲ εὐρήκε καὶ ἡ δευτέρα σφαῖρα.

Ὡχραὶ κηλίδες ἀπλώνονται γύρω μου. Τὸ μεγάλο ἄστρο σβύνει σιγὰ σιγὰ τὰ μικρὰ ἔχουν χαθῆ. Ἡ σελήνη ἀνατέλλει.

Τί καλὰ ποῦ θὰ περνᾶ κανεὶς σπῆτι του αὐτὴν τὴν ὥραν. . .!

Περίεργοι ἤχοι φθάνουν μέχρι τῆς ἀκοῆς μου. . . Κάποιος ἀναστενάζει. Ναι, ἀκούω στεναγμούς. Μήπως εὐρίσκεται πλησίον μου καὶ κανεὶς ἄλλος λησμονημένος μὲ τὰ πόδια σπασμένα ἢ μὲ καμμίαν σφαῖραν εἰς τὴν κοιλίαν; Ὁχι οἱ στεναγμοὶ ἀκούονται τόσο κοντὰ. . . Θεέ μου, . . . εἶμαι ἐγὼ ὁ ἴδιος!

Πονῶ φαίνεται πολὺ, ἀλλὰ δὲν ἔχω συναίσθησιν τοῦ πόνου, τὸ κεφάλι μου εἶναι μολύδι, αἱ ἰδέαι μου συγκεχυμένα. Καλλίτερα νὰ πλαγιάσω καὶ πάλιν καὶ νὰ κοιμηθῶ, νὰ κοιμηθῶ. . . Θὰ ἐξυπνήσω τάχα ποτέ; Αὐτὸ δὲν ἔχει σημασίαν.

Τὴν στιγμὴν ποῦ ἐτοιμάζομαι νὰ ἐξαπλωθῶ, ἡ σελήνη φωτίζει καθαρὰ τὸ μέρος, ὅπου εὐρίσκομαι, καὶ βλέπω εἰς τὸ χῶμα ἐν πρᾶγμα σκοτεινὸν εἰς ἀπόστασιν πέντε ἕξ βημάτων. Μερικὰ σημεῖα του λαμποκοποῦν μὲ τὸ φῶς τῆς σελήνης. Θὰ εἶναι κομβία καὶ μετάλλια σκεύη τοῦ γυλιοῦ. Εἶναι τάχα σκοτωμένος ἢ πληγωμένος; Μοῦ εἶναι ἀδιάφορον, θέλω νὰ πλαγιάσω. . . Ὁχι, δὲν εἶναι δυνατόν. Οἱ ἰδικαί μας δὲν ἔφυγαν, θὰ εἶναι ἐδῶ κοντὰ, θὰ κατεδίωξαν τοὺς Τούρκους καὶ θὰ ἔμειναν. Διατί λοιπὸν δὲν ἀκούονται οὔτε φωναὶ οὔτε πυροβολισμοί; Ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας μου δὲν ἀκούω τίποτε. Ὡρισμένως εἶναι ἐδῶ.

«Βοήθεια!! . . . Βοήθεια!!! . . .»

Οὐρλιάσματα ἀπελπισίας ξεφεύγουν ἀπὸ τὸ στόμα μου. Κάμμία ἀπάντησις. Ἄντηχοῦν πένθιμα μέσα εἰς τὴν ἡσυχίαν τῆς νυκτός.

Ὅλα γύρω μου σιωποῦν. Μόνον οἱ γρύλοι ἐξακολουθοῦν ἀκούραστοι τὸ τραγοῦδι των.

Τὸ ὄλοστρόγγυλον πρόσωπον τῆς σελήνης μὲ κυττάζει, μὲ κυττάζει μὲ λύπην καὶ συμπάθειαν.

Ἐάν ἦτο πληγωμένος ὁ γείτων μου θὰ ἐξυπνοῦσεν ἀπὸ τὰς φωνάς μου. Εἶναι πτώμα. Ἴδικός μας ἢ Τούρκος; Θεέ μου, ὡσάν νὰ μὴν εἶναι τὸ ἴδιον! . . . Καὶ ὁ ὕπνος μοῦ κλείει τὰ κουρασμένα βλέφαρα.

«»

Δὲν ἔχω ὄρεξιν νὰ ἀνοίξω τοὺς ὀφθαλμούς μου, διότι αἰσθάνομαι τὸ φῶς τοῦ ἡλίου νὰ καίη τὰ κλειστά μου βλέφαρα. Ἐπειτα, καλλίτερα νὰ μὴν κινηθῶ. . . Χθές (νομίζω ὅτι ἦτο χθές) ἐπληγώθην μία ἡμέρα παρῆλθε, θὰ περάσῃ καὶ ἄλλη μία, καὶ θ' ἀποθάνω. Αὐτὸ δὲν μὲ ἐνδιαφέρει. Καλλίτερα νὰ μείνω ἀκίνητος. Τί καλὰ νὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ σταματήσῃ καὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ λογικοῦ! Ἀλλὰ τίποτε δὲν τὴν σταματᾶ. Αἱ σκέψεις συγκρούονται εἰς τὴν κεφαλὴν μου. Ἄλλως τε καὶ αὐτὰ δὲν θὰ διαρκέσουν πολὺ, ἐντὸς ὀλίγου θὰ

ἔλθη τὸ τέλος. Τετέλεσται μερικαὶ γραμμαὶ εἰς τὰς ἐφημερίδες: αἱ ἀπώλειαι μας ἦσαν ἀσήμαντοι τραυματίαι — τόσοι φονευμένοι — εἰς ἐθελοντήσ, ὁ Ἰβάνωφ. "Ὅχι, οὔτε θὰ γράψουν κἀν τὸ ὄνομα, ἀπλῶς μόνον φονευμένοις — εἰς. Τί σημασίαν ἔχει ὁ θάνατος ἐνὸς στρατιώτου. "Ἐξαφνα εἰς τὴν μνήμην μου ἐπανερχεται ζωηρά, παλαιὰ σκηνή. Εἶναι καιρὸς τώρα. Εἰς τὸ μέσον τοῦ δρόμου ὄμιλος ἀνθρώπων μὲ ἔκαμε νὰ σταματήσω τὸ βῆμα. "Ὅλοι παρετήρουν σιωπηλοὶ κἀτι λευκὸν καταιματωμένον, ποῦ ἐφώναζε θλιβερά.

"Ἦτον ἓνα μικρὸν σκυλάκι ποῦ εἶχε παρασύρη ὁ τροχιόδρομος. Ἐξεψυχοῦσε σιγά, σιγά, ὅπως ἐγὼ τώρα. Κἀποιοι θυρωρὸς ἔσπρωξε τὸν κόσμον καὶ ἐπῆρε τὸ σκυλάκι ἀπὸ τὸν λαϊμόν. "Ὁ κόσμος διελύθη. Θὰ μὲ περιμαζεύσῃ κανεὶς ἐμένα; "Ὅχι, ἐδῶ θὰ μέλῃς καὶ θὰ πεθάνῃς! Καὶ ὅμως τί ὦραία ποῦ εἶναι ἡ ζωὴ! . . . "Ὡ ἀναμνήσεις, ἀφίσετέ με, μὴ μὲ βασανίζετε πλέον! Ἡ περασμένη εὐτυχία, τὰ σημερινὰ βάσανα . . . Αὐτὴ ἢ παραβολὴ τοῦ παρελθόντος μὲ τὸ παρὸν μὲ κάμνουν νὰ πονῶ. Ἐὰν τοῦλάχιστον ἦτο δυνατὸν νὰ μέλῃουν μόνον τὰ σημερινὰ βάσανα, ἐὰν αἱ ἀναμνήσεις ἔπαυαν νὰ μὲ τυραννοῦν!

"Ὁ ἥλιος καίει, ἀρχίζει νὰ κάμνη ζέστην. Ἄνοιγω τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ βλέπω τοὺς ἰδίους θάμνους, τὸ αὐτὸ κομμάτι τοῦ οὐρανοῦ, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι φωτίζεται ἀπὸ τὸν ἥλιον. "Α! νὰ καὶ ὁ γείτων μου. Ναί, εἶναι Τοῦρκος, πτώμα. Τί πελώριος ποῦ εἶναι. Τὸν ἀναγνωρίζω εἶναι ἐκεῖνος ὁ ἴδιος. . . Ἐμπρὸς μου εἶναι ἐξαπλωμένος ὁ ἀνθρώπος ποῦ ἐσκότωσα.

Μένει ἀκίνητος, πτώμα, καταιματωμένος. Ποία τύχη τὸν ἔφεραν ἕως ἐδῶ; Ποῖος εἶναι; Ἴσως ἔχει καὶ αὐτός, ὅπως ἐγὼ, γράϊαν μητέρα.

"Ἡμέρας ὀλοκλήρους θὰ μέλῃ εἰς τὴν θύραν τῆς καλύβης τῆς μὲ τὰ μάτια στυλωμένα εἰς τὸν ὀρίζοντα: δὲν θὰ γυρίσῃ ὁ υἱὸς τῆς ὀ ἀγαπημένος, ὁ δουλευτής, ὁ προστάτης τῆς! . . .

Κ' ἐγὼ; Κ' ἐγὼ ἐπίσης. . . Ὁ ἄλλαζα μάλιστα εὐχαρίστως τὴν τύχην του μὲ τὴν ἰδικὴν μου.

Τί εὐτυχῆς ποῦ εἶναι! Ἡ ξιφολόγη τοῦ διεπέρασε τὴν καρδίαν. . . Διακρίνεται εἰς τὴν στολήν του μεγάλη τρῦπα, καὶ γύρω γύρω αἷμα πηγμένον. Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἔνοχος!

Δὲν ἐπιθυμοῦσα τὸ κακὸν κανενός, ὅταν ἔφυγα διὰ τὸν πόλεμον. Ἡ ἰδέα ὅτι θὰ ἔπρεπε καὶ ἐγὼ νὰ σκοτώσω ἀνθρώπους δὲν εἶχε περάσῃ ἀπὸ τὸν νοῦν μου. Ἐφантаζόμην μόνον ὅτι ἐπήγαινα ἐγὼ νὰ ἐκθέσω τὸ στῆθος μου εἰς τὰς σφαίρας. Καὶ ἐπῆγα, καὶ ἐξετέθην εἰς τὸν θάνατον.

Καὶ ἔπειτα; Ἡλιθιότης, ἡλιθιότης! Καὶ αὐτὸς ὁ δυστυχημένος Φελλάχος (φέρει τὴν στολήν τῶν Αἰγυπτίων) — πταλεὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον ἀπὸ ἐμέ. Πρὶν ἐπιβιθασθῆ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους πασιωμένος εἰς τὸ ἀτμόπλοιο ποῦ θὰ τοὺς ἔφεραν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, δὲν εἶχεν ἀκόμη ἰδέαν περὶ Ρωσίας καὶ Βουλγαρίας.

Τὸν διέταξαν νὰ προχωρήσῃ, καὶ ἐπροχώρησεν. Ἐὰν ἤρνεῖτο νὰ περιπατήσῃ, θὰ τὸν ἐμαστίγωναν μέχρις αἵματος ἢ κανέναν πασσᾶς θὰ τοῦ ἐτίναζε τὰ μυαλὰ εἰς τὸν ἀέρα μὲ τὸ πιστόλι του. Διέτρεξεν ὄλον τὸν καπιαστικὸν δρόμον ἀπὸ τὴν Σταμποῦλ ἕως τὸ Ρουχτσουκι. Ἐπετέθημεν καὶ αὐτὸς ἡμύνθη. Ἀλλὰ ὅταν ἐνόησεν ὅτι εἴμεθα φοβεροὶ ἀντίπαλοι, ὅτι τὸ Μαρτίνι δὲν μᾶς ἐτρόμαζε, καὶ ὅτι ἐπηγαίνομεν πάντοτε ἐμπρὸς — κατελήφθη ἀπὸ φόβον. Ἡθέλησε νὰ σωθῆ διὰ τῆς φυγῆς, καὶ τότε ἕνας ἀνθρωπάκος, ποῦ θὰ ἤμποροῦσε νὰ τὸν βίψῃ κάτω μὲ τὸν μελαψὸν γρόνθον του, τοῦ ἐβύθισε τὴν ξιφολόγην εἰς τὴν καρδίαν του.

Τί πταλεὶ αὐτός;

Καὶ τί πταίω ἐγὼ; . . . .

Διατί ἡ δίψα μὲ βασανίζει τόσο; Ἡ δίψα! "Ὅποιος δὲν ἔχει ὑποφέρει δὲν γνωρίζει τὴν σημασίαν ποῦ ἔχει αὐτὴ ἡ λέξις! "Ὅταν ἐπερνούσαμεν τὴν Ρουμανίαν μὲ 40 βαθμῶν ζέστην, οὔτε τότε δὲν ὑπέφερα ὅτι ὑποφέρω τώρα. "Αχ! νὰ ἤρχετο κανεὶς!

Θεὲ μου! Ἀλλὰ ὀρισμένως θὰ ἔχη νερὸ εἰς τὸ μεγάλο παγοῦρι του! Πρέπει ὅμως νὰ φθάσω ἕως ἐκεῖ, καὶ θὰ ὑποφέρω πολὺ διὰ νὰ τὸ κατορθώσω. Ἀδιάφορον, θὰ δοκιμάσω. Σύρομαι. Τὰ πόδια μου κρεμασμένα, τὰ χέρια μου ἀδυνατισμένα. . . . Ἀπέχω μόλις τέσσαρα βήματα ἀπὸ τὸ πτώμα, ἀλλ' ἡ ἀπόστασις αὐτὴ ἰσοδυναμεῖ, ὡς ἐκ τῆς καταστάσεώς μου, μὲ δέκα βέρστια. Καὶ ὅμως πρέπει νὰ φθάσω. Ὁ λάρυγγάς μου εἶναι στεγνὸς καὶ καίει. Καὶ ἔπειτα ἀποθνήσκει

κάνεις ταχύτερα χωρίς νερό. Δεν ήξεύρω, ελπίζω, ίσως . . . .
Και σύρομαι σιγά σιγά. Κάθε κίνησης μου προξενεί πόνο δρι-
μύν. Φωνάζω, αὐρλιάζω, αλλά προχωρῶ. Τέλος πάντων, νά
τὸ παγοῦρι! . . . . ἔχει νερὸ μέσα . . . . και πόσο! Τὸ παγοῦρι
εἶναι γεμάτο ἕως τὴν μέσην. Θὰ ἔχω νερὸν ἀφθονον. . . . μέχρι
τοῦ θανάτου!

Μὲ σώζεις, θυμά μου! . . . . Ἐπροσπαθοῦσα νὰ ἀνοίξω τὸ
παγοῦρι, ἀκουμπισμένος εἰς τὸν ἀγκῶνα, ὅταν ἔξαφνα ἔχασα
τὴν ἰσορροπίαν και ἔπεσα μὲ τὸ πρόσωπον ἐπάνω εἰς τὸ στή-
θος τοῦ σωτηρός μου. Ἰσχυρὰ ἀπόπνοια προσέβαλε τὴν ὄσφρη-
σίν μου, εἶχεν ἀρχίσῃ ἡ ἀποσύνθεσις.

* *

Ἐπια. Τὸ νερὸν ἦτο χλιαρὸν, ἀλλὰ καθαρὸν και πολὺ. Θὰ
ζήσω ἀκόμη πολλὰς ἡμέρας. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἡ Φυσιολογία
ἀναφέρει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἡμπορεῖ νὰ ζήσῃ περισσότερον ἀπὸ
μῖαν ἐβδομάδα, ἀρκεῖ νὰ ἔχη νερὸν. Ναι, διηγοῦνται μάλιστα
ὅτι κάποιος ἐπεχείρησε νὰ αὐτοκτονήσῃ διὰ τῆς ασιτίας, και
ὁμως ἔζησεν ἐπὶ πολὺ, διότι ἔπινε. Και ἔπειτα; Ἄν ζήσω
πέντε ἔξ ἡμέρας ἀκόμη εἰς τί θὰ μὲ ὠφελήσῃ; Οἱ ἰδικοὶ μας
ἔφυγαν και οἱ Βούλγαροι διεσκορπίσθησαν ἐδῶ κ' ἐκεῖ. Δρόμος
ἐδῶ κοντὰ δὲν ὑπάρχει. Ὅ τι και νὰ συμβῇ — εἶναι, γραμμένον
ν' ἀποθάνω. Δεν θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ ἡσυχάσω τὸ ταχύτερον;
Πλησίον τοῦ γείτονός μου διακρίνω τὰ ὄπλα του, εἶναι τέλειον
ἀγγλικόν. Φθάνει ν' ἀπλώσω τὸ χέρι μου . . . . και εἰς ὀλίγα
δευτερόλεπτα τετέλεσται. Και τὰ φυσίγγιά του εἶναι σκορπι-
σμένα καταγῆς. Δεν ἐπρόφθασε νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃ ὄλα.
Λοιπὸν πρέπει νὰ δώσω τέλος εἰς αὐτὸ τὸ μαρτύριον — ἢ νὰ
περιμείνω; Τί; Νὰ περιμείνω νὰ ἔλθουν οἱ Τούρκοι νὰ μὲ γδά-
ρουν ζωντανόν; Καλλίτερα νὰ ἡσυχάσω τὸ ταχύτερον. Ὅχι δὲν
πρέπει νὰ χάσω τὸ θάρρος μου· θ' ἀγωνισθῶ μέχρις ἐσχάτων,
ἐν ὄσφ μοῦ μένουν ἀκόμη δυνάμεις. Ἐὰν μὲ ἀνακαλύψουν . . .
ἐσώθηκα. Ἰσως τὰ κόκκαλα δὲν ἔχουν πειραχθῆ, θὰ ἰατρευθῶ,
θὰ ἰδῶ τὴν πατρίδα μου, τὴν μητέρα μου, τὴν Μάσσαν . . . Θεέ
μου, ἄς μὴ μάθουν ποτὲ ὄλην τὴν ἀλήθειαν! Ἄς νομίζουν ὅτι
ὁ θάνατός μου ἦλθε διὰ μίας. Τί φοβερόν, ὅταν μάθουν ὅτι
ὑπέφερα δύο, τρεῖς, τέσσαρας ἡμέρας!

Ἡ κεφαλή μου γυρίζει, ὁ δρόμος μέχρι τοῦ γείτονός μου μὲ
ἐξήντησε. Και ἔπειτα αὐτὴ ἡ ἀποφορά! Πῶς ἐμαύρισεν! . . . .
Εἰς ποίαν κατάστασιν θὰ εἶναι αὔριον ἢ μεθαύριον; Τώρα μένω
ἐδῶ, διότι δὲν ἔχω τὴν δύναμιν νὰ ἀπομακρυνθῶ. Ἄφροῦ ἀνα-
παυθῶ, θὰ συρθῶ ἕως τὴν πρώτην θέσιν μου, ὁ ἀνεμος φυσᾷ
ἀπ' ἐκεῖ και θὰ παίρῃ τὴν ἀποφοράν. Μένω ἐξαπλωμένος και
φοβερὰ ἐξασθενημένος. Ὁ ἥλιος καίει τὸ πρόσωπον και τὰ
χέρια μου. Ἄν ἐνύκτωνε τοῦλάχιστον γρηγορώτερα . . . Αὐτὴ ἡ
νύκτα θὰ εἶναι ἡ δευτέρα κατὰ τοὺς ὑπολογισμούς μου.

* *

Ἐκοιμήθην πολὺ, διότι, ὅταν ἐξύπνησα, εἶχε νυκτώσῃ. Ἡ
κατάστασις ἡ αὐτὴ· αἱ πληγαὶ μου πονοῦν, ὁ γείτων μου εἶναι
ἐξαπλωμένος, πελώριος και ἀκίνητος.

Μοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴν τὸν συλλογίζωμαι αὐτὸν τὸν
δυστυχῆ. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἐγκατέλειψα ὅ,τι προσφιλές εἶχα,
ὅτι ἦλθα ἕως ἐδῶ, ὅτι ὑπέφερα τὴν πείναν, τὸ ψῦχος, ὅτι ἐδα-
σανίσθηκα ἀπὸ τὴν ζέστην; Εἶναι λογικὸν τέλος νὰ εὐρίσκω-
μαι ἐξαπλωμένος ἐδῶ, και νὰ τυραννοῦμαι μόνον και μόνον
διὰ νὰ χάσῃ τὴν ζωὴν του αὐτός ὁ δυστυχῆς; Ἐκαμα τίποτε
χρήσιμον διὰ τὸν στρατὸν μας, ἐκτὸς τοῦ φόνου αὐτοῦ; Ὁ
φόνος, ὁ φονεύς . . . . Και ποῖος; Ἐγώ! Ὅταν μοῦ ἦλθεν ἡ
ιδέα νὰ πολεμήσω, ἡ μητέρα μου και ἡ Μάσσα δὲν κατῴρθω-
σαν μὲ τὰ δάκρυά των νὰ μὲ μεταπείσουν. Τυφλωμένος ἀπὸ τὴν
ιδεάν μου, δὲν ἔβλεπα τὰ δάκρυά των. Δεν ἐνόουν (τὸ ἐνόησα
τώρα) πόσῃ λύπῃν ἔκαμνα εἰς ἀγαπημένα μου πρόσωπα.

Ἄλλὰ πρὸς τί νὰ ἐνθυμοῦμαι τὰ περασμένα; Τὸ παρελθὸν
δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γυρίσῃ πάλιν.

Και ἡ διαφορὰ μεταξύ τῆς ἰδικῆς μου ἀποφάσεως και τῆς
στάσεως πολλῶν ἐκ τῶν φίλων μου! — «Πήγαινε ἀνόητε! Ἄναψε
χωρὶς και αὐτὸς νὰ γνωρίζῃ τὸ διατί!» Πῶς ἡμποροῦσαν νὰ
τὰ λέγουν αὐτά; Πῶς οἱ λόγοι των αὐτοὶ ἐσυμβιδάζοντο μὲ τὰς
ιδέας των περὶ ἡρωϊσμοῦ και ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα; Διότι
κατὰ τὴν γνώμην των ἐπαρουσίαζα ὄλας αὐτάς τὰς ἀρετάς.
Και μολαταῦτα — εἶμαι «ἡλίθιος!» . . . . Και ἐξεκίνησα διὰ τὸ
Κιτσινέφ· μὲ φορτώνουν ἕνα γυλιὸν και διάφορα ἐξαρτήματα.
Και προχωρῶ μαζί μὲ χιλιάδα ἀνθρώπων, μεταξύ τῶν ὁποίων

ὄλγοι ἐπήγαιναν θεληματικῶς, ὅπως ἐγώ. Οἱ ἄλλοι θὰ ἔμεναν εἰς τὴν πατρίδα των, ἐὰν τοὺς ἦτο συγχωρημένον. Καὶ ὅμως προχωροῦν. Διατρέχουν χιλιάδας βέρστια καὶ μάχονται, ὅπως ἡμεῖς, ἢ μᾶλλον, καλλίτερα. Κάμνουν τὸ καθήκον των, ἂν καὶ θὰ ἐγκατέλειπαν τὰ πάντα καὶ θὰ ἐπέστρεφον ὀπίσω, ἀρκεῖ μόνον νὰ τοὺς ἄφιναν.

Πρωῖνός δροσερός ἄνεμος ἄρχισε νὰ φυσᾷ. Οἱ θάμνοι κινου-
ται, ἓνα πουλάκι μισοκοιμισμένο πετᾷ. Τὰ ἄστρα σβύνουν. Ὁ
οὐρανός ἀπὸ βαθύς κυανοῦς γίνεται ἀνοιχτοῦ χρώματος· λεπτὰ
συννεφάκια χρυσίζουσι εἰς τὸν δρίζοντα. Εἶναι ἡ αὐγὴ τῆς τρί-
της ἡμέρας τῆς . . . ζωῆς μου; τῆς ἀγωνίας μου; Ἡ τρίτη
. . . πόσας θὰ περάσω ἀκόμη; Ὅπως δὴποτε ὄχι πολλάς.
Εἶμαι πολὺ ἀδυνατισμένος, ὥστε ἀμφιδάλλω, ἂν θὰ κατορ-
θῶσω νὰ ἀπομακρυνθῶ ἀπὸ τὸ πτώμα. Ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἤμεθα
εἰς τὴν ἰδίαν κατάστασιν, καὶ δὲν θὰ ἐνοχλῆ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον.
Πρέπει νὰ πῶ· θὰ πίνω τρεῖς φορὰς τὴν ἡμέραν: τὸ πρωῖ, τὸ
μεσημέρι καὶ τὸ βράδυ.

* *

Ὁ ἥλιος ἀνέτειλεν. Ὁ πελώριος δίσκος του, χωρισμένος καὶ
κομματιασμένος ἀπὸ τοὺς μαύρους κλάδους τῶν θάμνων, εἶναι
κατακόκκινος. Θὰ ἔχωμεν ζεστὴν ἡμέραν σήμερον. Γείτονα . . .
τί θ' ἀπογίνῃς; Ἀπὸ τώρα εἶσαι ἀπαίσιος. Ναι, ἦτον ἀπαίσιος.
Τὰ μαλλιά του ἤρχισαν νὰ πίπτουν. Τὸ δέριμα του μαῦρον ἐκ
φύσεως, εἶχε κιτρινίσῃ. Τὸ πρόσωπόν του εἶχε πρησθῆ καὶ τὸ
δέριμα του εἶχε τεντωθῆ τόσο, ὥστε ἔσκασεν ὀπίσω ἀπὸ τὸ αὐτί.
Διακρίνω ἐκεῖ νὰ σαλεύουν πλῆθος σκουλήκια. Ὁλον τὸ σῶμα
εἶχε φουσκώσῃ.

Τί θὰ γίνῃ σήμερον μὲ τὸν ἥλιον;

Νὰ μείνῃ κανεὶς τόσο πλησίον τοῦ πτώματος εἶναι φρικτόν.
Πρέπει συρόμενος νὰ ἀπομακρυνθῶ μὲ κάθε θυσίαν. Ἀλλὰ θὰ
τὸ κατορθώσω; Ἐχω τὴν δύναμιν ἀκόμη νὰ ὑψώσω τὸ χέρι,
νὰ ἀνοιξῶ τὸ παγοῦρι, νὰ πῶ· ἀλλὰ — νὰ σύρω τὸ βαρὺ καὶ
ἀκίνητον σῶμά μου; Μολαταῦτα θὰ προχωρήσω σιγὰ σιγὰ,
ἔστω καὶ κατὰ ἡμισυ βῆμα τὴν ὥραν.

Χρησιμοποιῶ ὀλόκληρον τὸ πρωῖ εἰς αὐτὴν τὴν μετακίνησιν.
Πονῶ πολὺ, ἀλλὰ δὲν δίδω καμμίαν σημασίαν. Δὲν ἠμπορῶ νὰ

ἐνθυμηθῶ, οὔτε μὲ τὴν φαντασίαν μου νὰ ἀναπαραστήσω τὰ
συναισθήματα τοῦ ὕγιου ἀνθρώπου. Εἰς τοιοῦτον σημεῖον ἔχω
ἐξοικειωθῆ μὲ τὸν πόνον.

Τὸ πρωῖ σήμερον κατώρθωσα νὰ ἀπομακρυνθῶ κατὰ τέσ-
σαρα βήματα, καὶ ἐπανέρχομαι εἰς τὴν προηγουμένην μου θέσιν.
Ἀλλὰ δὲν ἀνέπνευσα ἐπὶ πολὺ καθαρὸν ἀέρα, ἐὰν ἠμπορῆ νὰ
ὀνομασθῆ καθαρὸς ἀήρ ὁ εἰς ἀπόστασιν τεσσάρων βημάτων ἀπὸ
πτώματος ἐν ἀποσυνθέσει. Ὁ ἄνεμος ἤλλαξε διεύθυνσιν, καὶ
φέρει πρὸς τὸ μέρος μου ἀηδῆ ἀποφοράν, τόσο ἀποπνικτικὴν,
ὥστε καταλαμβάνομαι ἀπὸ ναυτίαν.

Ἀπελπίζομαι καὶ κλαίω.

* *

Συντετριμμένος ἐντελῶς, μένω ἐξαπλωμένος χωρὶς συναί-
σθησιν. Ἐξαφνα . . . εἶναι γέννημα ἀπατηλὸν τῆς ἀρρωστημέ-
νης φαντασίας μου; Ὁχι, καὶ τι συμβαίνει . . . Ναι, — ἀκούονται
φωναί, πέταλα ἀλόγων καὶ συνομιλαὶ ἀνθρώπων. Παρ' ὀλίγον
νὰ φωνάξω, ἀλλ' εὐτυχῶς συγκρατοῦμαι. Καὶ ἐὰν ἦσαν Τοῦρ-
κοι; Τότε; Εἰς τὰ σημερινὰ βάσανά μου θὰ προστεθοῦν καὶ
ἄλλα φρικωδέστερα: Ἐνθυμοῦμαι τὰς διαγνώσεις τῶν ἐφημε-
ρίδων καὶ αἱ τρίχες μου ἀνορθώνονται. Θὰ μὲ γδάρουν ζων-
τανὸν καὶ θὰ μοῦ καύσουν τὰ πληγωμένα πόδια μου . . . Ἐπειτα
ἠμπορεῖ νὰ ἐφεύρουν καὶ κανὲν νέον μαρτύριον· οἱ Τοῦρκοι
εἶναι τόσο ἐφευρετικοί . . . Δὲν εἶναι προτιμότερον νὰ ἀποθάνω
ἐδῶ ἡσυχος τοῦλάχιστον ἀντὶ νὰ μαρτυρήσω; Ἀλλὰ πάλιν ἐὰν
εἶναι οἱ ἰδικοὶ μας; Ἀχ, οἱ κατηραμένοι αὐτοὶ θάμνοι! Μοῦ
ἀποκλείουν ἐντελῶς τὴν θέαν. Μόνον ἀπὸ μικρὸν ἀνοιγμα δια-
κρίνω μακρὰν τὴν κοιλάδα. Ὑπάρχει ἐκεῖ ποτάμι, ἐκεῖ ἐπλάμεν
νερὸν προτοῦ ἀρχίσῃ ἡ μάχη. Ναι, νὰ καὶ ἡ μεγάλη πέτρα
ποῦ χρησιμεύει ὡς γέφυρα ἀπὸ τὴν μίαν ὄχθην εἰς τὴν ἄλλην.
Ὡρισμένως θὰ περάσουν ἀπ' ἐκεῖ. Δὲν διακρίνω τί γλώσσαν
ὀμιλοῦν ὡς ἐκ τῆς ἀποστάσεως καὶ ἡ ἀκοή μου ἄλλως τε ἔχει
ἀδυνατίσῃ.

Θεέ μου! ἂν ἦσαν ἰδικοὶ μας . . . Θὰ φωνάξω, ὅταν θὰ περ-
νοῦν τὸ ποτάμι, καὶ θὰ μ' ἀκούσουν. Προτιμότερον νὰ κάμω
ὑπομονὴν παρὰ νὰ πέσω εἰς χεῖρας τῶν βαζιβουζούκων.

Διατί ἀργοῦν νὰ φανοῦν; Ἡ ἀνυπομονησία μὲ πνίγει· δὲν

αίσθάνομαι πλέον καθόλου τὴν ἀποφορὰν τοῦ πτώματος, ἀν καὶ δὲν ὀλιγόστευσεν, ἀπεναντίας.

Καὶ ἔξαφνα παρουσιάζονται εἰς τὴν μικρὰν γέφυραν οἱ Κοζάκοι! Μὲ τὰς κυανᾶς στολὰς των, μὲ τὴν κόκκινην λωρίδα εἰς τὴν περισκελίδα, μὲ τὰς λόγχας των. Ἐμπρὸς ἔφιππος ὁ ἀρχηγὸς μὲ κατάμαυρην γενειάδα. Τὴν στιγμὴν ποῦ ἐτοιμάζοντο νὰ περάσουν τὸ πατάμι ὁ ἀξιωματικὸς ἐφώνησεν:

«Ἐμπρὸς, μάρς!»

— Σταθῆτε, σταθῆτε, πρὸς Θεοῦ! Βοήθεια, βοήθεια, φίλοι μου!..

Κατάρρα! Ἀπὸ τὴν ἐξάντλησιν πίπτω μὲ τὸ πρόσωπον καταγῆς καὶ καταλαμβάνομαι ἀπὸ λυγμούς. Τὸ παγοῦρι ἀνετράπη, καὶ τὸ νερὸν τρέχει—ἡ ζωὴ μου, ἡ ἐλπίς μου, ἡ σωτηρία μου. Τὸ παρετήρησα, ὅταν ἔμενε μόλις ἡμισυ ποτήριον, τὸ ὑπόλοιπον τὸ εἶχε πλέον ἀπορροφήσῃ ἡ ξηρὰ καὶ διψασμένη γῆ.

Ἐμμενα ἀκίνητος μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς κλειστούς. Ὁ ἀνεμος ἀλλάζεν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν διεύθυνσιν· ἄλλοτε ἀνέπνεα καθαρὸν καὶ ὀροσερὸν ἀέρα, ἄλλοτε πάλιν ἡ φρικώδης ἀποφορὰ μὲ ἐπνιγεν. Ὁ γείτων εἶναι ἀπαίσιος σήμερον. Διὰ μίαν στιγμὴν ἤνοιξα τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ κατελήφθην ἀπὸ φρίκην. Δὲν ἔχει πλέον πρόσωπον, μόνον τὰ κόκκαλα ἔχουν ἀπομείνῃ. Τὸ τρομακτικὸν μεϊδίωμα τοῦ σκελετοῦ, τὸ αἰώνιον μεϊδίωμα παρουσιάσθη εἰς τὰ μάτια μου ἀπαισιώτερον παρά ποτε, ἀν καὶ πολλάκις εἶχα ἐπεξεργασθῆ κρανία. Ὁ σκελετὸς αὐτὸς μὲ στολὴν καὶ χρυσᾶ κομβία μὲ ἀπήλπισε: — «Νὰ ἡ προσωποποίησις τοῦ πολέμου, ἐσυλλογίσθην. Καὶ ὁ ἥλιος ἐξακολουθεῖ νὰ καίῃ καὶ νὰ ψήνῃ. Αἱ χεῖρές μου καὶ τὸ πρόσωπόν μου ἔχουν κατακαῆ. Τὸ νερὸν ποῦ ἀπομένει—τὸ πίνω ὄλον διαμιάς. Ἡ δίψα μὲ βασανίζει τόσον ὥστε, ἐνῶ ἀποφάσισα νὰ πῶ μερικὰς σταγόνας μόνον, τὸ πίνω ὄλον διαμιάς. Ἀχ! διατί δὲν ἐφώνηζα τοὺς Κοζάκους, ὅταν ἦσαν τόσον πλησίον μου; Καὶ Τοῦρκοι ἐὰν ἦσαν, πολὺ προτιμότερον—τὸ μαρτύριόν μου θὰ εἶχε πλέον τελειώση. Μητέρα μου, ἀγαπημένη μου! Θὰ ξερριζώσῃς τὰ λευκὰ μαλλιά σου, θὰ κτυπήσῃς τὴν κεφαλὴν σου εἰς τοὺς τοίχους, θὰ ἀναθεματίσῃς τὴν ἡμέραν, ποῦ εἶδα τὸ φῶς, θὰ καταρασθῆς τὸν κόσμον, ποῦ ἐφεῦρε τοὺς πολέμους διὰ τὴν δυστυχίαν τῶν ἀνθρώπων!

Ἄλλ' οὔτε σύ, οὔτε ἡ Μάσσα, δὲν θὰ μάθετε ποτὲ τὸ μαρτύριόν μου. Χαῖρε, μητέρα, χαῖρε, καλὴ μου Μάσσα, ἀγάπη μου! Τὸ μικρὸ σκυλάκι ἐπανέρχεται πάλιν εἰς τὴν μνήμην μου! Ὁ θυρωρὸς δὲν τὸ ἐλυπήθη, τὸ ἐκτύπησεν εἰς τὸν τοίχον καὶ τὸ ἐπέταξεν εἰς τὰ σκουπίδια. Ἄλλ' αὐτὸ ἦτο ζωντανὸν ἀκόμη. Καὶ ὑπέφερεν ὅλην τὴν ἡμέραν, ἕως ὅτου ξεψυχήσῃ. Ἐγὼ εἶμαι δυστυχέστερος καὶ ἀπὸ τὸ σκυλάκι, διότι ὑποφέρω τρεῖς ἡμέρας. Αὐριον . . . . εἶναι τετάρτη, κατόπιν θὰ ἔλθῃ ἡ πέμπτη, ἡ ἕκτη . . . . Χάρε, ποῦ εἶσαι; Ἐλα, ἔλα! πᾶρέ με!

Ὁ θάνατος δὲν ἔρχεται. Εἶμαι ἐξαπλωμένος ὑπὸ τὸν πύρινον ἥλιον καὶ δὲν ἔχω οὔτε σταγόνα νεροῦ νὰ ὀροσίσω τὸν ξηραμένον λάρυγγά μου, καὶ τὸ πτῶμα μὲ δηλητηριάζει. Ἐσκόρπισεν ἡ μάλλον ἀνελύθη. Χιλιάδες σκουλήκια σαλεύουν καὶ πίπτουν καταγῆς! Ὅταν θὰ μείνουν τὰ κόκκαλα μόνον καὶ ἡ στολή—τότε, θὰ ἔλθῃ ἡ σειρά μου. Καὶ ἐγὼ θὰ εἶμαι εἰς τὴν ἴδιαν κατάστασιν.

Ἡ ἡμέρα περνᾷ, ἡ νύκτα περνᾷ. Τὰ ἴδια πάντοτε. Μία ἡμέρα παρήλθεν ἀκόμη . . . .

Οἱ θάμνοι κινουῦνται καὶ ἀνατριχιάζουν μὲ σιγανὸν μουρμούρισμα· ψιθυρίζουν: «—Ἐτελείωσεν ἡ ζωὴ σου, ἡ ζωὴ σου!» Καὶ οἱ θάμνοι ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἀπαντοῦν: «—Νὰ ὁ θάνατος, ἔρχεται, ἔρχεται!»

— Δὲν ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ τοὺς ἀνακαλύψῃ ἐδῶ! λέγει κάποιος πλησίον μου.

— Ἀνατριχιάζω καὶ συνέρχομαι ἀμέσως· ὀπίσω ἀπὸ τοὺς θάμνους, βλέπω τὸν λοχίαν μου Ἰάκωβλεφ νὰ μὲ κυττάζῃ.

— Τὰ φτυάρια! φωνάζει. Εἶναι ἀκόμη δύο ἐδῶ, ὁ ἓνας ἰδικὸς μας.

— Δὲν χρειάζονται φτυάρια, δὲν πρέπει νὰ μὲ θάψετε, εἶμαι ζωντανός. — Θέλω νὰ φωνάξω, ἀλλ' ἀπὸ τὰ ξηραμμένα χεῖλη μου ἐξέρχεται μόνον ἐλαφρὸς στεναγμός.

— Θεέ μου! Αὐτὸς ζῆ! Κύριε Ἰθάνωφ!

Ἐ παιδιά! Ἐλάτε ἐδῶ! Φωνάξατε καὶ τὸν ἰατρόν!

Μετ' ὀλίγον μοῦ χύνουν μερικὰς σταγόνας οἰνοπνεύματος εἰς τὸ στόμα. Ἐπειτα χάνω τὰς αἰσθήσεις μου.

Τὸ φορεῖον προχωρεῖ καὶ τὸ ρυθμικὸν κίνημά του μὲ νανου-

ρίζει. Ἄλλοτε ἐξυπνῶ, ἄλλοτε πάλιν ἠσυχάζω. Αἱ πληγαί μου τώρα ποῦ τὰς ἔδεσαν δὲν μὲ πονοῦν πλέον, ἀπερίγραπτον αἰσθημα εὐεξίας μεταδίδεται εἰς ὄλον μου τὸ σῶμα.

— Ἄλτ! Καταθέσατε! Οἱ νοσοκόμοι τῆς τετάρτης διμοιρίας, ἔμπρός! Εἰς τὰ φορεῖα! Ἀναλάβετε!

Ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Πέτρος Ἰβάνοβιτς ὑψηλός, ἀδύνατος καὶ καλόκαρδος, δίδει τὰ διάφορα παραγγέλματα.

— Πέτρε Ἰβάνοβιτς, ψιθυρίζω.

— Τί θέλεις, φίλε μου; Καὶ ὁ Πέτρος Ἰβάνοβιτς μὲ πλησιάζει.

— Πέτρε Ἰβάνοβιτς, τί εἶπεν ὁ ἰατρός; Θὰ ἀποθάνω γρήγορα;

— Τί σοῦ ἤλθεν, Ἰβάνωφ, ἐντροπή σου! Δὲν θ' ἀποθάνης.

Τὰ κόκκαλα δὲν εἶνε πειραγμένα, οὔτε αἱ ἀρτηρίαι. Ἀλλὰ πῶς κατώρθωσες νὰ ἀνθέξης περισσότερον ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας; Τί ἔτρωγες;

— Τίποτε.

— Τί ἔπινες;

— Ἐπήρα τὸ παγοῦρι τοῦ Τούρκου. Πέτρε Ἰβάνοβιτς, δὲν ἤμπορῶ νὰ δμιλήσω... Ἀργότερα...

— Καλά, ὁ Θεὸς μαζί σου, κοιμήσου τώρα.

Ἐκοιμήθην καὶ ἔχασα πᾶσαν συναίσθησιν. Ὅταν συνῆλθα εὐρισκόμην εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῆς μέραρχίας. Γύρω μου ἰατροί, ἀδελφαί τοῦ ἐλέους διακρίνω ἀκόμη καὶ τὴν γνώριμον φυσιογνωμίαν διασήμευ καθηγητοῦ τῆς Πατροπόλεως. Εἶναι σκυμμένος καὶ ἐξετάζει τὰ πόδια μου. Τὰ χέρια του εἶναι κατακόκκινα ἀπὸ τὸ αἷμα. Δὲν ἐπασχολεῖται πολὺ μὲ τὴν πληγὴν μου, καὶ μοῦ ἀπευθύνει τὸν λόγον:

— Λοιπόν, παλληκάρι μου, θὰ ζήσης. Σοῦ ἐπήραμε τὸ ἓνα πόδι, ξέρεις. Ἦμπορεῖς νὰ δμιλήσης;

Ὅμιλῶ καὶ διηγοῦμαι ὅτι εἶναι γραμμένον ἐδῶ.

Μετάφρασις Κ. Α.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΛΑΣ

ὑπὸ τῆς Σουηδικῆς Κυβερνήσεως ἠρωτήθη διὰ διπλωματικῆς ὁδοῦ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἂν ἔχη νὰ ὑποδείξῃ ὑποψηφίους διὰ τὸ βραβεῖον τῆς Εἰρήνης τοῦ Νόμπελ κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος.

Τὸ Ἰπουργεῖον τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως κατήρτισεν ἑκπαιδευτικὴν ἀποστολὴν ἀποτελουμένην ἐκ λειτουργῶν τῆς Δημοτικῆς καὶ τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν σχολείων τῆς ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καταληφθεῖσης Μακεδονικῆς χώρας.

ΑΓΓΛΙΑ

Ἡ Ἀγγλία ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν νόμον ἀσφαλείας τῶν ἐργατῶν κατὰ τῶν ἀσθενειῶν καὶ τῶν δυστυχημάτων.

Ὁ ἀλκοολισμὸς ἀναπτύσσεται τεραστίως ἐν Ἀγγλίᾳ, γινόμενος ἀφορμὴ μεγάλων καταστροφῶν. Εἰς τὴν Βιρμινγᾶμην τὰ ἐγκλήματα τὰ προσερχόμενα ἀπὸ τὸν ἀλκοολισμὸν αὐξάνουν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν κατ' ἀριθμὸν. Εἰς τὴν Διβερπούλην τὰ καπηλεῖα συγκαταλέγουσιν μεταξὺ τῶν πελατῶν αὐτῶν καὶ χιλιάδας γυναικῶν, δὲν εἶναι δὲ σπάνιον νὰ συναντήσῃ τις εἰς τὸν δρόμον παιδία μεθυσμένα. Ἴνα διαδοθῇ εἰς τὸν λαὸν ἡ ἀποφυγὴ τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ἐπεβλήθη εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα ἡ ἀνάπτυξις τῶν καταστροφῶν τῶν προσερχομένων ἐκ τῆς καταχρήσεως τοῦ οἰνοπνεύματος καὶ ἡ διδασχὴ ὅπως ἀποφεύγει τὴν χρῆσιν αὐτοῦ.

Τὰ τελευταῖα αὐτὰ ἔτη ἤρχισε νὰ μεταδίδεται τὸ πνεῦμα τῆς φιλοπατρίας ἐκ τῆς ἀγγλικῆς μητροπόλεως καὶ εἰς τὰς διαφόρους ἀπαικίας αὐτῆς κατοικουμένας ὑπὸ λαῶν διαφόρων θρησκείων καὶ ἐθνικοτήτων.

Μετὰ τὴν προσφορὰν ἐκ μέρους τῆς Καναδικῆς Κυβερνήσεως ἱκανοῦ ποσοῦ πρὸς ναυπήγησιν 3 θωρηκτῶν τύπου Ντρέντωτ, τὰ ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν κυριαρχίαν Μαλαϊκὰ κρατίδια Νέγκρι, Σέμπιλαν, Παχάγκ, Περὰκ καὶ Σελάγκορ, ἀπεφάσισαν καὶ αὐτὰ νὰ προσφέρωσιν εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβερνήσιν ἐν θωρηκτῶν νεωτάτου τύπου. Πρὸς πληρωμὴν τοῦ θωρηκτοῦ τούτου θὰ διατίθεται ἐπὶ πενταετίαν τὸ 1/8 τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐκάστου τῶν κρατιδίων.

ΑΜΕΡΙΚΗ

Εἰς τὸν Ἅγιον Φραγκίσκον τῶν Ἦν. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ὑπάρχει τεράστιον βιβλίον, ἐκτεθὲν κατὰ τὴν Ἐκθεσὶν τῆς Καλλιφορνίας. Εἶναι κατὰ τι μικρότερον τοῦ «Γίγαντος τῆς Στοκχόλμης», ἔχον μήκος μὲν σελίδων 0,77 μέτρου καὶ πλάτος 0,65 μέτρου. Ζυγίζει 250 χιλιόγραμμα. Εἰς τὰς 7 χιλιάδας σελίδας αὐτοῦ ἔχουν ὑπογράψῃ 185 χιλιάδες πρόσωπα.

Ὁ πλοῦτος τῶν Ἦν. Πολιτειῶν καὶ ἡ τεραστία οἰκονομικὴ καὶ παραγωγικὴ ἀνάπτυξις αὐτῶν καταφαίνονται ἐκ τῶν κατωτέρω στατιστικῶν: Ἐνθ' τῷ 1900 τὰ κεφάλαια τὰ διατεθειμένα εἰς τὴν γεωργίαν ἀνήρχοντο εἰς 20.439.000 δολλάρια, τῷ 1910 ἀνήλθον εἰς 40.991.000 δολ. ἠδηλαθὲ ἐντὸς 10ετίας ἐδιπλασιάσθησαν. Τὰ κεφάλαια τῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων ἀπὸ 8.975.000 δολλάρια τῷ 1900, ὑπερεδιπλασιάσθησαν ἐντὸς τῆς τελευταίας δεκαετίας, ἀνελθόντα τῷ 1910 εἰς τὸ ποσὸν τῶν 18.429.000 δολλαρίων. Ἡ ἴδια τεραστία πρόοδος παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ κεφάλαια τὰ ἀφιερωμένα εἰς σιδηροδρομικὰς ἐπιχειρήσεις, ἀνελθόντα τῷ 1910 εἰς 14.387.000 δολλάρια.

ΓΑΛΛΙΑ

Είναι γνωστός ο κίνδυνος της έρημώσεως, τόν όποτον διατρέχει ή Γαλλία ώς έκ της ταυτοχρόνου έλαττώσεως των γεννήσεων και της αύξήσεως της θνησιμότητας. Κατά τό πρώτον εξάμηνον 1912 παρατηρήθη μικρά τις βελτίωσις. Ο πληθυσμός κατά τό χρονικόν τουτο διάστημα ηύξήθη κατά 14.171 κατοίκους, άλλ' ή άσήμαντος αύτη καλλιτέρευσις όφείλεται εις τήν έλάττωσιν των θανάτων και όχι εις τήν αύξησιν των γεννήσεων. Κατά τήν αύτην χρονικήν περίοδον παρατηρείται αύξησις γάμων. Το κακόν προέρχεται ώς επί τό πλείστον έκ της θνησιμότητος των βρεφών ώς έκ της κακής διαίτης, και έκεί πρέπει νά στραφή ή προσοχή και αι άνέργειαι των άρμόδιων.

— Κατά στατιστικώς πληροφορίας επί της θνησιμότητος έν Γαλλία, οι έκ καρκίνου θάνατοι πληθύνονται από έτους εις έτος άνεληθόντες εις 80 επί 100.000 κατοίκων. Οι έκ φθίσεως θανόντες άνέρχονται εις 85.088. Ο άλκοολισμός όπηρξεν ή άφορμή 27.320 θανάτων άπ' εύθείας, οι εις αυτόν όφειλόμενοι θάνατοι έμμέσως είναι άδύνατον νά ύπολογισθοῦν.

— Τόν Νοέμβριον συνήλθεν έν Παρισίοις ή μεγάλη κοινοβουλευτική έπιτροπή, ή όρισθεύσα προς εξέτασιν των αίτιών της έλαττώσεως του πληθυσμού έν Γαλλία και των ληπτέων μέτρων.

— Υπό της Γαλλικής Γερουσίας έψηφίσθη ο νόμος ο έπιτρέπων τήν αναζήτησιν της πατρότητος. Ο νόμος ούτος είναι προστατευτικώτατος διά τας γυναίκας, θά συντείνη δε προς τούτοις και εις τήν ήθικήν έξύψωσιν της κοινωνίας και τήν αύξησιν του πληθυσμού.

— Κατά στατιστικήν έκδοθεύσαν υπό του ύπουργείου της έργασίας, κατά τφ. 1908 όπηρχον έν Γαλλία άγαμοι άνδρες ήλικίας κάτω των 30 έτών 1.350.000 και άλλαι τό-

σαι περίπου γυναίκες. 1.804.710 οίκογένειαι ήσαν άτεκνοι, 2.966.171 είχαν έν μόνον τέκνον, 2.661.978 δύο έκάστη, 1.643.415 τρία, 987.392 μόνον οίκογένειαι ανά 4 τέκνα έκάστη, 566.768 ανά πέντε κ.τ.λ. Δηλαδή μόλις 2.238.780 οίκογένειαι είχαν από τέσσαρα μέχρι 17 τέκνων έκάστη, άπέναντι 9.076.274 οίκογενειών έχουσών έν μέχρι τριών τέκνων και 2 1/2 εκατομμυρίων άνδρών και γυναικών άγάμων.

— Ο γνωστός άμερικανός τραπέζιτης Πιέρπον Μόργκαν έθεσεν εις τήν διάθεσιν της Έπιτροπής διά τήν συλλογήν έράνων, προς αγοράν της πατρικής οίκίας του διασήμου γάλλου δραματικού Πέτρου Κορνηλλίου, τό ποσόν των 10.000 φρ. Η προσφορά αύτη συμπληρώνει τό αναγκαίον διά τήν αγοράν της οίκίας ποσόν.

— Ο γνωστός καθηγητής Κάρολος Ρισσέ ύπελόγησεν ότι υπό τας σημερινάς συνθήκας Πανευρωπαϊκός πόλεμος θά έστοιχίξεν ήμερησίως εις τας έμπολέμους έξ Μεγάλης Δυνάμεις 274.500.000 φρ.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Κατά τό τρέχον έτος τό βραβεύον Νόμπελ διά τήν φιλολογίαν άπενεμήθη εις τόν διάσημον γερμανόν δραματικόν Γεράρδον Χάουπτμαν. Ο Χάουπτμαν είναι νέος άκόμη μόλις πεντηκοντούτης, τό έργον δε αυτού θαυμάζεται όφ' όλοκλήρου του κόσμου διά τας ύψηλάς ήθικάς και κοινωνικάς ιδέας. Οι «Υφανται» τό σπουδαιότερον έκ των έργων του, σκοτεινή και δραματική εικών των άθλιοτήτων του λαού, έχει μεταφρασθή και παιχθή εις όλας σχεδόν τας ευρωπαϊκάς γλώσσας. Εις τήν «Μελέτην» έχουν δημοσιευθή πολλά μέρη έκ των έλληνικών έντυπώσεων αυτού υπό τήν έπιγραφήν «Έλληνική Άνοιξις».

— Εις τήν Δρέσδην άργανοῦται διά τό έρχόμενον έτος έκθεσις προσωπογραφιών της γυναικός κατά τας διαφόρους ήλικίας αυτής.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Υποδείγματα διδασκαλίας της φυτολογίας κατά τας βιολογικάς αρχάς, υπό Άριστοι. Π. Κουρτίδου. Τεύχος Α'. [Τό έξ 80 σελίδων εις μέγα δον άποτελούμενον τουτο τεύχος περιέχει έννέα υποδείγματα διδασκαλίας έτι δε και εισαγωγήν, εις τήν όποταν ο συγγραφεύς πραγματεύεται περί της ιστορίας των σχολικών κήπων, της έγκαταστάσεως και διοργανώσεως αυτών, των τμημάτων, των έν αυτοίς έργασιών και της διδακτικής και παιδευτικής αυτών σημασίας. Έκ του τελευταίου τουτου μέρους παραθέτομεν τόν έπίλογον :

«Έν τή έλευθέρα, τή άδιάσπιν έν τφ σχολικφ κήπφ επικοινωνία διδασκάλου και μαθητών, ήτις ύπενθυμίζει τας καλλίστας σελίδας του Γεροστάθη, ο διδάσκαλος έν βραχεί χρόνφ διαγινώσκει τήν ιδιοφυίαν και τόν χαρακτήρα των παιδιών άσυγκρίτως κάλλιον ή έν τή αίθούσφ της διδασκαλίας.

» Η κοινή έν τφ κήπφ, επί των αυτών πολλάκις πρασιών, έργασία έξεγείρει έν τφ παιδίφ τό φρόνημα της συνεργασίας, της κοινοπραξίας — ής δυστυχώς στερείται ο Έλλην, ιδία ο Έλλην χωρικός — τό συνεργατικόν και συνεταιρικόν πνεῦμα, και μετ' αυτών τό συναίσθημα της αλληλεγγύης και αλληλοβοηθείας. Πρό παντός μανθάνουσι τά παιδια νά τιμῶσι τήν έργασίαν των χειρών, νά σέβωνται δε και τήν έργασίαν των άλλων.

» Αι έκ του σχολικού κήπου έντυπώσις έχουσιν επίδρασιν και επί του μετα ταῦτα βίου του παιδίου... Το μικρόν έκείνο τμήμα της γης, τό διά

των χειρών του καλλιεργηθέν, θ' άποτελῆ ούσιῶδες στοιχείον της ύπάρξεως αυτού.

» Συγκίνησιν παρήγαγεν έν τή Έλληνική Βουλῆ, και έκτός αυτής, ή από του βήματος όμολογία Κεφαλήνος βουλευτου, γαιοκτήμονος και καλλιεργητου έν Ρουμανία: ο πλοῦτος της χώρας και αι άπονεμόμεναι τιμαί έδελέαζον αυτόν νά έγκατασταθῆ όριστικώς έν αυτή έν μόνον ήδυνήθη ν' άποσπάσῃ αυτόν από της πλουτοδοτείρας, αλλά ξένης γης, μια άνάμνησις ή άνάμνησις της άμπέλου, ήν ειχεν εις τό χωρίον του και εις τήν όποταν, παιδίον, ειχεν έργασθῆ πλησίον του πατρός του. Η άμπελος έκείνη συνέδεσε τό παιδίον με τόν άνδρα και τόν άνδρα με τήν Πατρίδα!...

» Το έκ της ψυχής ανεξίτηλον της τοιαύτης αναμνήσεως θαυμασίως άπεικονίζει ο Όμηρος, ο βαθύς ψυχογνώστης, έν τή Όδυσσεια.

» Οτε ο Όδυσσεύς, αποκαλύπτει έαυτόν εις τόν πατέρα του, ο δε γέρων Λαέρτης, δυσπιστών και διστάζων άπαιτεί σῆμα άριφραδές διά νά πεισθῆ, ο υίός, άντι ολουδήποτε άλλου σημείου του παρελθόντος, αναμνήσκει τόν δενδροφόρον κήπον, εις τόν όποτον, παιδίον, παρηκολούθει τόν πατέρα του, οτε έβάδιζον διά των δένδρων, και ο πατήρ έλεγεν εις αυτόν τό όνομα έκάστου :

Ει δ' άγε τοι και δένδρα' εύκτιμένην
κατ' άλωήν
εἰπὼ· ἢ μοι ποτ' έδωκας· έγὼ δ' ήτευ
σε έκαστα
παιδῶνς έών, κατά κήπον επισπόμενος
διά δ' αυτών
ικνεύμεθα· σὺ δ' άνόμασας και έειπες
έκαστα.

Όδ. ω. 338—340].

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1912

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

	Σελ.
Ἡ ἀρχαιολογία ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ 1911: Προϊστορικαὶ ἔρευναι ὑπὸ Γεωργίου Σωτηριάδου	3
Τὸ ὕδωρ τῆς λήθης ὑπὸ Χ. Ἀννίνου	15
Ἐντυπώσεις μετανάστου. Μεταξὺ ὑλοτόμων Ἀμερικανῶν ὑπὸ Ρ. Δημητριάδου	30
Ἡ Λολίτα δράμα εἰς πρῶξιν ὑπὸ Β. Κολοκοτρώνη	40
Εἰς τὸ Ἀχιλλεῖον σελίδες ἡμερολογίου ὑπὸ Paul Renis, μετάφρασις Δ.	57

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

Βαλκανικοὶ ἐξόριστοι ἐν Ῥώμῃ ὑπὸ Οὐίλλιαμ Μίλλερ κατὰ μετάφρ. ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ Σπυρ. Π. Λάμπρου	65
Ἡ ἀρχαιολογία ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ 1911: Προϊστορικαὶ ἔρευναι ὑπὸ Γεωργίου Σωτηριάδου (τέλος)	79
Τὸ ὕδωρ τῆς λήθης ὑπὸ Χ. Ἀννίνου (τέλος)	89
Ὁ κώδων διήγημα Ἰουλίου Λεμαίτρ, μετάφρ. Χ.	102
Σύλλογος πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων: Λογοδοσία τοῦ Δ. Συμβουλίου	110
Γινώμαι τοῦ Ῥώσιν	120

ΜΑΡΤΙΟΣ

Ἑλληνικοὶ πάπυροι ὑπὸ Φαίδωνος Ι. Κουκουλῆ	129
Χιοί, Ἑβραῖοι καὶ Γενοβέζοι ὑπὸ Δ. Π. Πετροκοκκίνου	142
Βαλκανικοὶ ἐξόριστοι ἐν Ῥώμῃ ὑπὸ Οὐίλλιαμ Μίλλερ κατὰ μετάφρ. ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ Σπυρ. Π. Λάμπρου (τέλος)	153
Νικηφόρος Φωκᾶς δράμα Ἀριστομένους Προβελγγίου	191
Ἀρραβιάτα διήγημα Παύλου Heyse	175

ΑΠΡΙΛΙΟΣ

Τέτιξ καὶ μύρμηξ ὑπὸ Ν. Χ. Ἀποστολίδου	193
Ἡ ἀρχαιολογία ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ 1911: Κλασικὴ ἀρχαιότης ὑπὸ Γεωργίου Σωτηριάδου	211

Ἡ συμπεριφορὰ ἐκ τῶν τοῦ Ἐμερσον, μετάφρ. Θ. Φλωρᾶ	Σελ. 218
Μόννα Λίξα Τζοκόντα ὑπὸ Μερσεκόδσκυ, μετάφρ. Π.	240
Γινώμαι τοῦ Ῥώσιν	252

ΜΑΪΟΣ

Ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν ὑπὸ θρησκευτικὴν ἔποψιν ὑπὸ Δημητρίου Σ. Μπαλάνου	257
Ἡ Ἑλληνικὴ μετανάστευσις ὑπὸ Ν. Γορτζῆ	269
Ἡ ἀρχαιολογία ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ 1911: Κλασικὴ ἀρχαιότης ὑπὸ Γεωργίου Σωτηριάδου	281
Ἡ ὠραιότης ἐκ τῶν τοῦ Ἐμερσον, μετάφρ. Θ. Φλωρᾶ	291
Σειρὰ σονέττων εἰς Βενετίαν ὑπὸ Στεφάνου Κουμανούδη	305
Μόννα Λίξα Τζοκόντα ὑπὸ Μερσεκόδσκυ, μετάφρ. Π. (τέλος)	309

ΙΟΥΝΙΟΣ — ΙΟΥΛΙΟΣ

Τῆς Χίου τὰ Ἐπανώχωρα ὑπὸ Αἰγαιοπελαγίτου	311
Ἡ δρᾶσις τῆς γυναικὸς εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς φθίσεως ὑπὸ Ἄνας Κατσιγρα Μελά	340
Ἡ ἀρχαιολογία ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ 1911: Κλασικὴ ἀρχαιότης ὑπὸ Γεωργίου Σωτηριάδου	352
Βιλαμοβίτσειον ἴδρυμα	359
Ἡ ὠραιότης ἐκ τῶν τοῦ Ἐμερσον μετάφρ. Θ. Φλωρᾶ (τέλος)	363
Ἐθνικὸν Ἀστεροσκοπεῖον, αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1911	369
Ὁ καυμένος ὁ πατέρας ὑπὸ Paul Renis, μετάφρ. Δ.	378

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ — ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

Αἱ παιδαγωγικαὶ ἰδέαι τοῦ Καντίου ὑπὸ Ἰω. Ὀλυμπίου	385
Τῆς Χίου τὰ Ἐπανώχωρα ὑπὸ Αἰγαιοπελαγίτου (τέλος)	398
Σημειώσεις ἐν παρόδῳ ἐκ τῶν τοῦ Ἐμερσον, μετάφρ. Θ. Φλωρᾶ	425
Τὸ αἶνιγμα ἀγγλικὸν διήγημα, μετάφρ. Χ.	734

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

Ἐπιστρατεία ἱερῶν ὑπὸ Μπάμπη Ἀννίνου	449
Τὸ πρόβλημα τῆς ζωοφόρου τοῦ Παρθενῶνος ὑπὸ Γεωρ. Σωτηριάδου	459
Τὰ Σέρβια καὶ ἡ στενοπορῖα των κατὰ τὸν L. Henzey, μετάφρ. Δ.	473
Σημειώσεις ἐν παρόδῳ ἐκ τῶν τοῦ Ἐμερσον, μετάφρασις Θ. Φλωρᾶ (τέλος)	484
Τὸ αἶνιγμα ἀγγλικὸν διήγημα, μετάφρ. Χ. (τέλος)	499

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

	Σελ.
<i>Βεζύραι και Ὑπουργοὶ ἐν Τουρκίᾳ κατὰ τὸν Blowitz,</i> μετάφρ. Α.	513
<i>Ἡ αὐτοδιοίκησις τῆς Ἀστυσταλαίας ὑπὸ Π. Μ. Κοιτογιάννη . .</i>	528
<i>Ἐν βιβλίον περὶ τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ Χ. Α. . . . .</i>	531
<i>Δύο ἀδελφοὶ ὑπὸ Paul Reuis, μετάφρ. Δ* . . . . .</i>	546
<i>Ἡ φύσις ἐκ τῶν τοῦ Ἐμερσον, μετάφρ. Θ. Φλωρᾶ . . . . .</i>	550
<i>Ὁ θάνατος τοῦ ἀλόγου πόλημα ὑπὸ Ι. Πολέμη . . . . .</i>	560
<i>Τὰ χελιδόνια ἐπεισόδιον τῆς ῥωσικῆς κατοχῆς τῆς Ἀδρια- νουπόλεως 1877-1878, μετάφρ. Χ. . . . .</i>	561

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

<i>Τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου πόλημα ὑπὸ Ἰωάννου Πολέμη . . . . .</i>	577
<i>Θάσος ὑπὸ Γεωργίου Σωτηριάδου . . . . .</i>	578
<i>Αἱ ἱστορικαὶ συνθήκαι περὶ εἰρήνης ὑπὸ Χ. Α. . . . .</i>	591
<i>Ἡ φύσις ἐκ τῶν τοῦ Ἐμερσον, μετάφρ. Θ. Φλωρᾶ (τέλος) . . . .</i>	609
<i>Τέσσαρες ἡμέραι ἐπεισόδιον τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1876-77 ὑπὸ Βαρθολοῦ Γκαροῖν μετάφρ. Κ. Δ. . . . .</i>	622

Χρονικά . . . Σελ. 61, 122, 189, 254, 318, 383, 446, 507, 574, 635.
Ἀναγνωστήριον . . 126, 191, 256, 637.